

Adaptace vojáků v interkulturním prostředí zahraničních vojenských misí

Tomáš Daněk

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tomáš DANĚK**
Osobní číslo: **H09330**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Adaptace vojáků v interkulturním prostředí
zahraničních vojenských misí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti vojenské problematiky.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: tisková/elektronická

Seznam odborné literatury:

DZIAKOVÁ, Olga. Vojenská psychologie. Praha: Triton, 2009. ISBN 978-80-7387-156-7.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

PAULÍK, Karel. Psychologie lidské odolnosti. Praha : Grada, 2010. 240 s. ISBN 978-80-247-2959-6.

LAWRENCE, LeShan. Psychologie války – jak pochopit její tajemnost a šílenost. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-178-4.

MAJER, Petr. Armáda České republiky a zahraniční mise. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – Agentura vojenských informací a služeb, 2003. ISBN 80-7278-183-9.

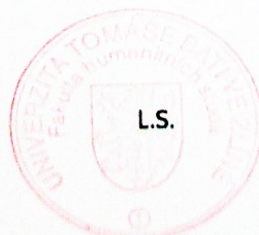
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Michaela Jurtíková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: 30. listopadu 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 4. května 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Heru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- heru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24. 4. 2012

.....

¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním závěrečných prací;

²⁾ Dílo může být elektronicky zveřejněno disertační, diplomové, bakalářské a závěrečné práce, a jejich obhajobou, včetně jejich výsledek a výsledky obhajoby prostřednictvím digitálně knihovnických prací. Jde o správný způsob zveřejnění studentů mluví příměří svých prací škol.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku adaptace vojáků, kteří působí v kulturně odlišném prostředí. Teoretická část je zaměřena na vysvětlení hlavních pojmů spojených s vojenskou problematikou zahraničních misí. Adaptovanost vojáků je vnímána v kontextu profesní přípravy, kulturního šoku a bezprostředního vlivu operačního prostředí. Praktická část je postavena na výpovědi vojáka, který se zahraniční mise zúčastnil. Zjištěné údaje jsou zpracovány a interpretovány v podobě kvalitativního výzkumu.

Klíčová slova: adaptace, prostředí, kultura, vojenská mise

ABSTRACT

This thesis focuses on the issues of adaptation of the soldiers who work in a culturally different environment. The theoretical part is focused on explaining the key concepts related to the issue of military missions abroad. Soldiers' adaptation is seen in the context of vocational training, culture shock and the immediate impact of operating environment. The practical part is based on interview with soldier who took part in foreign mission. Reported data are processed and interpreted in terms of qualitative research.

Keywords: adaptation, environment, culture, military mission

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce, Mgr. Michaele Jurtíkové za odborné vedení, profesionální a vstřícný přístup ke konzultacím, trpělivost a cenné rady. Dále bych rád poděkoval vojákovi, jehož jméno zůstane utajeno a bez jehož pomoci by tato práce nikdy nenabyla výsledné podoby. Mé uznání a dík patří všem, kteří mě na této cestě podporovali a drželi mi palce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné ve znění: Adaptace vojáků v interkulturním prostředí zahraničních vojenských misí. Dále prohlašuji, že veškerou literaturu a zdroje, které jsem pro vypracování použil, řádně cituji s uvedením úplného odkazu na příslušný zdroj.

„Svět je jeden a utrpení světa, i když se odehrává z našeho pohledu daleko, je taky jenom jedno. A když k němu vnější svět zůstane lhostejný, tak se mu to nakonec vymstí.“

Karel Kühnl, ministr obrany 2004 - 2006

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 ZAHRANIČNÍ MISE AČR	14
1.1 PRÁVNÍ RÁMEC NASAZENÍ VOJÁKŮ.....	16
1.2 PŘÍPRAVA A VÝCVIK KONTINGENTU AČR	17
1.2.1 Teoretická příprava	18
1.2.2 Psychologická příprava	21
1.2.3 Výcvik	22
1.3 PŘIJETÍ ROLE	23
2 ADAPTACE V PODMÍNKÁCH MISE	25
2.1 FÁZE ADAPTACE (<i>1. AŽ 6. TÝDEN</i>).....	27
2.1.1 Kulturní šok.....	28
2.1.2 Průběh kulturního šoku	29
2.1.3 Pracovní adaptace.....	33
2.1.4 Sociální adaptace.....	34
2.2 FÁZE NORMALIZACE (<i>6. AŽ 12. TÝDEN</i>).....	35
2.2.1 Adaptace na prostředí.....	35
2.2.2 Adaptace na kulturu (akulturace)	36
2.2.3 Akulturační stres	38
2.2.4 Kulturní distance	40
2.3 FÁZE STEREOTYPIE (<i>4. AŽ 5. MĚSÍC</i>)	42
2.4 FÁZE ZÁVĚREČNÁ (<i>6. MĚSÍC</i>)	44
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
3 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	46
3.1 CÍL VÝZKUMU	47
3.2 DRUH VÝZKUMU A JEHO ZDŮVODNĚNÍ	47
3.2.1 Etické zásady	48
3.2.2 Stanovení výzkumného vzorku	49
3.3 METODA ZPRACOVÁNÍ DAT	49
3.3.1 Technika sběru dat	50
3.3.2 Proces zpracování dat.....	50
3.4 ZPŮSOB INTERPRETACE DAT	52
3.4.1 CF: Adaptace.....	53
3.4.2 CF: Prostředí	56
3.4.3 CF: Prostředky.....	58
3.4.4 CF: Kultura.....	62
3.4.5 CF: Vztahy	66
3.4.6 CF: Práce a povinnosti	69
4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	73

5	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	77
	ZÁVĚR	79
	SEZNAM OBRÁZKŮ	85
	SEZNAM PŘÍLOH.....	86

ÚVOD

„Morálně praktický rozum v nás – vyslovuje následující nesmlouvavé veto: Nesmí být žádná válka, ani mezi jednotlivci v přirozeném stavu, ani mezi jednotlivými státy, které ač v nich vnitřně vládne zákon, žijí dosud v podmínkách bezzákonnosti ve vnějších vzájemných vztazích, neboť válka není způsobem, jímž by kdokoli mohl prosadit svá práva.“

(Immanuel Kant)

Většina lidí si ze své přirozenosti žádnou válku nepřeje. A naopak ji morálně odsuzuje. Jakoby se výše uvedený citát měl naplňovat. Ohlédneme-li se však zpět, paradoxem zůstává celá historie lidstva, tvořená nesčetnými válkami a boji o moc. Jednotlivci, skupiny i celé národy mnohá staletí bojovali za své vize a ideály, přičemž prosazovali své vlastní zákony. Tento nepopiratelný fakt se s člověkem táhne neustále. Přičemž si klademe otázku, zda se s rozvojem civilizace přeci jen něco nezměnilo. Máme za sebou celá vývojová období a neustále se ubíráme dál. Někteří si myslí, že již dnes spějeme ke svému konci. Staví do protikladu urychlený technický rozvoj a zaostávající morální vědomí lidstva. Až vzniká zdání, že již není cesty zpět. Svým způsobem mají pravdu. Historicky se nacházíme v přelomovém období, kdy lidstvo jistě brzy udělá nějaký výjimečný posun vpřed.

V souvislosti s tématem naší práce, však obraťme pozornost více k užšímu zaměření současných problémů. Přestože jsme si vědomi, že se dotýkají globálních souvislostí. Naším zájmem, se zde stává člověk ve specifických situacích a jeho schopnosti přizpůsobení se jim. Přesněji, vojáci vyslaní do zahraničí, jež se střetávají s cizím prostředím i kulturními podmínkami. Jimž často nezbyvá nic jiného, než si na nové životní podmínky zvyknout. V naší práci se soustředíme jen na zlomek současné válečné problematiky tak, aby se dala pojmout pohledem multidisciplinárních věd o člověku. A tudíž se stát i tématem Sociální pedagogiky. Naším cílem zde není zastupovat vojenskou vědu, ani do ní příliš vstupovat. Pokusíme se jen poskytnout nový pohled na součást lidského života v podmínkách běžně neobvyklých a mnohdy životu nebezpečných.

Přesto nesmíme zapomínat, že všechno má svůj smysl. Tak, jako ostatní lidé chodí do své práce a vracejí se ke svým rodinám, se pro některé tento vzorec stává dočasně neplatným. Řeč je o vojácích v zahraničí. Jistě je neplatný i pro řadu civilistů dlouhodobě pobývajících v cizině, ať již z důvodů pracovních, cestovatelských nebo v rámci dobrovolnictví. Vojáci však vždy tvořili zvláštní skupinu reprezentantů národa, která byla v zahraničí nasazena

z politických důvodů. Ani dnes tomu není jinak. Na počátku 21. století se ve světě rozmáhá celá vlna drobných válek, které již nemají mnohdy jen lokální dopady. Se vzrůstající mocí na poli globálního trhu a geopolitického uvažování, jsou mnohé problémy na konci světa přelévány i do zemí donedávna takřka neutrálních. V boji o nad vládu, již nelze zachovávat neutrální pozici a vydávat se tak na pospas dominantním zájmům. Tento ryzí fakt, se vztahuje na řadu malých zemí včetně České republiky, která byla historicky vždy vázána na světové velmoci. Pod vlivem euroatlantské hegemonie, dnes nasazuje hrstka našich vojáků život ve vzdálených válkách po boku svých spojenců. I dnešní válečné družiny se tak jako za doby Jiřího z Poděbrad, zúčastňují boje za cizí zájmy, aniž by to pro národ mělo větší přínos. Boje ve jménu demokracie a šíření svobody, se však často odehrávají pod falešnou vlajkou. A skutečné cíle zůstávají vojákům skryty.

Z filozofického hlediska, se mnozí zvědaví čtenáři ptají po smyslu těchto událostí. Zajisté je třeba pátrat po příčinách, jež nesouvisí jen s vojenskou oblastí. Přesto, si je většina lidí vědoma, že současné malé války, mohou kdykoli přerůst do konfliktu s neblahými důsledky i pro ně samotné. Obyčejný člověk, nemá šanci ovlivnit rozhodnutí na nejvyšší politické úrovni. Nevidí do spletité oblasti mezinárodních vztahů a mocenských souvislostí. Často není schopen plně pochopit, proč se tak děje. Přesto jsme obdařeni svobodnou vůlí a schopností vlastního myšlení. A díky zvědavosti, toužíme po poznání.

Z vojenského hlediska, je každá válka příležitostí jak prokázat své schopnosti. Je to stav, na který se vojáci připravují. Poskytuje široké pole možností a dává šanci, učit se ze zkušeností. Možnost zúčastnit se vojenské mise v zahraničí, je dnes pro mnohé vojáky lákavá. A nejen, z hlediska stále omílaného finančního výdělků. Pro mnohé, zejména mladé vojáky, je to cesta za dobrodružstvím, jakýmsi splněním klukovských snů. Pro starší, je to cesta sebenaplnění profesní role a své životní cesty. Všem dává pocit hrdosti a úcty, jež si zaslouží. Válečné zkušenosti, zřejmě posouvají člověka někam dál. Jak v pozitivním, tak bohužel i negativním duchu. Je na každém vojákovi, jak se s daným úkolem vyrovná. Jak nese zátěž své vojenské povinnosti, vzdálen stovky, ba i tisíce kilometrů od domova. Opuštěn v zemi, která je mu nepřátelská a již nebude schopen nikdy plně porozumět. Ovlivněn a zasažen její kulturou a často i odlišným myšlením místních obyvatel. Navzdory všem nejnovějším technologiím, jimiž je vybaven, navzdory informacím a výcviku, jichž se mu dostává. Vědom si toho, že je jen malou částí uvrženou do víru války, se snaží doslova přežít svou draze zaplacenou zkušenost. Dokonce i ve zdánlivě humanitární misi si ne-

může být nikdy jist, co na něj čeká. Mnozí vojáci za svou odvahu i navyklou důvěru, občas zaplatí životem. I to je důsledek válečných zkušeností, za něž se platí ceny nejvyšší.

Náplní naší práce, se stává otázka vztahu vojáka a prostředí v kontextu odlišných kultur. Zajímá nás, proces příprav a samotného zvládnutí vojenské mise. Kulturní odlišnost, vztahy i rizika z toho plynoucí. Říká se, že lidská přizpůsobivost nezná mezí. Obzvláště ta česká. Přesto považujeme za důležité, této problematice věnovat zvýšený zájem. Zároveň, se odpoutat od četných témat, věnujících se převážně otázkám stresové zátěže a zaměřit se na oblast, jež není tolik prozkoumána. Byť se může někomu zdát, že o nic nejde, není tomu tak. Vojáci jsou lidé jako ostatní, jen se o ně veřejnost moc nezajímá. Opuštěme si však vůči nim kritiku. A zaměřme se na oblast, kde bychom se mohli učit všichni.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZAHRANIČNÍ MISE AČR

Vojenskou zahraniční misi, bychom mohli jednoduše označit za reprezentativní akt jedné země, vůči zemi cizí. Vojáci mohou být vysláni na misi jak vojenského, tak humanitárního charakteru. Vojenské intervence můžeme považovat za běžnou součást strategicko-politických zájmů mnoha zemí. Česká republika, se od svého vzniku v r. 1993 rovněž zapojila do novodobého trendu zahraničních misí. Od konce druhé světové války, se Československo vojenských operací běžně neúčastnilo. Novodobá historie naší armády se začala psát od roku 1990. „Dne 23. září 1990 vyslovilo tehdejší Federální shromáždění ČSFR souhlas s účastí Česko-slovenské protichemické jednotky v řešení krize v Perském zálivu.“¹ Tím také začala novodobá etapa řešení krizových situací v dějinách českého státu. Významným krokem se po roce 1989 stal samotný vstup ČR do Severoatlantické aliance.

„Sbližování s NATO zahájilo někdejší Československo krátce po listopadu 1989. V lednu 1993 se nově vzniklá samostatná Česká republika stala členem Severoatlantické rady pro spolupráci a v březnu 1994 podepsala dokument o připojení ČR k projektu Partnerství pro mír. Summit NATO v červenci 1997 v Madridu rozhodl, že aliance bude v první vlně rozšířena o Českou republiku, Maďarsko a Polsko.“²

Přesné datum přístupu ČR do NATO, je **12. březen 1999**. Od té doby, se Ozbrojené síly Armády České republiky (dále jen AČR) účastnily řady zahraničních misí. Jako malá země, se účastníme misí v roli koaličních partnerů, obvykle po boku svých silnějších spojenců. V operacích jsme bráni za rovnocenného spojence, o čemž vypovídá množství uskutečněných misí. Jako malá země, si nemůžeme dovolit zapojení ve větším měřítku. Přesto, poskytujeme ty nejlepší jednotky, jaké máme. Dokonce jsme v mnohém dokázali předčít i naše západní spojence. Čeští vojáci, si tím vydobyli ve světě respekt a úctu. Nejen na poli vojenství, ale často i u místního obyvatelstva, které nás tolik nevnímá jako dobyvatele. V současném globalizujícím se světě, lze předpokládat čím dál větší angažovanost i našich

¹ POUŠTNÍ ŠTÍT A POUŠTNÍ BOURE. *Ministerstvo obrany* [online]. © 2004 — 2012 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3691>

² Vstup do NATO - největší úspěch české politiky po listopadu 1989. *ČeskéNoviny.cz* [online]. 12. 11. 2002, 09. 09. 2003 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: http://www.ceskenoviny.cz/index_view.php?id=18026

vojáků. Na základě mezinárodních smluv, působí čeští vojáci v operacích NATO, OSN, EU nebo OBSE. Více o přehledu zahraničních misí viz Příloha č. 1.

Význam a náplň Ozbrojených sil, vyplývá přímo ze zákona. „Ozbrojené síly se podílejí na činnostech ve prospěch míru a bezpečnosti, a to zejména účastí na operacích na podporu a udržení míru, záchranných a humanitárních akcích; do těchto operací a akcí se mohou vojáci z povolání vysílat i jako jednotlivci.“³

AČR je hlavní součástí Ozbrojených sil. Kromě samotné armády, spadají pod Ozbrojené síly ještě Hradní stráž a Vojenská kancelář prezidenta republiky. AČR řídí Generální štáb v čele s náčelníkem. Současný **Náčelník Generálního štábu Armády České republiky je „Armádní generál Ing. Vlastimil Pícek“**⁴ (stav ke dni 27. března 2012).

Dle současné právní úpravy je „Armáda ČR základem ozbrojených sil a organizačně se člení na vojenské útvary, vojenská zařízení a vojenské záchranné útvary, které se mohou slučovat do větších organizačních celků.“⁵

Obrázek 1 Logo AČR⁶

³ § 10 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky.

⁴ Ministerstvo obrany. *Náčelník Generálního štábu Armády České republiky* [online]. © 2004 — 2012 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/struktura/veleni/nacelnik-generalniho-stabu-armady-ceske-republiky-8699/>

⁵ § 13 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky.

⁶ TROUSILOVÁ, Alžběta. *Armáda ČR – Novinky.cz* [online]. © 2003–2012 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://tema.novinky.cz/armada-cr>

1.1 Právní rámec nasazení vojáků.

Na úvod je třeba doložit, že účast českých vojáků na zahraničních misích neprobíhá dle libovůle Ministerstva obrany (dále jen MO), nebo samotných politiků. Samotný právní rámec rozhodování o vysílání Ozbrojených sil do zahraničí, je zakotven v Ústavě České republiky. Každý výjezd vojáků mimo republiku podléhá legislativnímu procesu schvalování Poslaneckou sněmovnou ČR. Rovněž jako plnoprávný člen OSN jsme vázáni Chartou OSN. Naší povinností je respektovat výzvy Rady bezpečnosti OSN v oblasti zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.

„Je-li k tomuto provedení zapotřebí přijetí zákona, může vláda podle § 100 jednacího řádu Poslanecké sněmovny spolu s předložením návrhu takového zákona požádat, aby byl projednán ve zkráceném jednání. Zkrácené jednání probíhá podle úpravy zkráceného jednání o návrhu zákona ve stavu legislativní nouze.“⁷

Z hlediska mezinárodního práva, je třeba brát v potaz i právní status vojáka vyslaného do zahraničí. I v dnešní době, stále přetrvávají spory o nedořešené otázky v mezinárodním právu. Domníváme se, že proces konsolidace státního a mezinárodního práva, se jen stěží podaří vyřešit. Zejména, v důsledku rychlého odvíjení se vojenských operací a politických rozhodnutí. Většina misí na udržení míru, se však uskutečňuje se souhlasem mezinárodně uznávané vlády státu, do kterého je daná mise vyslána. Proto na vojáky nelze nahlížet jako na osoby, které nedovoleně narušují svrchovanost cizího státu. Něco jiného ovšem tvoří případy, které se neodehrávají pod záštitou OSN nebo jiných mezinárodně uznávaných organizací. V takových misích, žádná strana nemusí předpokládat dodržování Ženevských konvencí apod. mezinárodních úmluv. Vojáci jsou o to více vystaveni potenciálnímu riziku ze strany nepřítelů i místních obyvatel, jež je mohou vnímat jako agresora.

Jednoduše řečeno, se všichni vojáci v misi řídí zákonem č. 221/1999 Sb. o vojácích z povolání. Zde je v § č. 40 Zvláštnosti průběhu služby v zahraničí řečeno.

⁷ PECHANCOVÁ, Marie. *Způsoby zrychlení zákonodárního procesu v ČR a SRN* [online]. © 2010 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/7-spravni-pravo-lg-2-11w-pechancova-pdf.aspx

„Na vojáky, kteří konají službu v jednotkách mnohonárodních ozbrojených sil, a na jiné vojáky, kteří působí v zahraničí, se vztahují ustanovení tohoto zákona, nestanoví-li mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána, které upravují podmínky působení těchto jednotek a vojáků, jinak.“⁸ Viz Příloha č. 2 (článek č. 5 Washingtonské smlouvy)

V zahraniční misi tak čeští vojáci podléhají zejména českým zákonům.

1.2 Příprava a výcvik kontingentu AČR

Příprava a výcvik, jsou stěžejní částí přípravy každé jednotky vyjíždějící na misi. Smyslem výcviku je, připravit vojáky po odborné stránce na situace, s nimiž se v rámci plnění úkolu mohou setkat. Z principu dnes není možné, aby jednotka odjela nepřipravená. AČR je od roku 2005 plně profesionální armádou a tento stav se také odráží v její bojové přípravě. AČR disponuje speciálním výcvikovým střediskem, jež slouží i pro výcvik jednotek působících v mezinárodních kontingentech. Tuto přípravu zajišťuje Velitelství výcviku – Vojenská akademie (VeV-VA) ve Vyškově.

Středisko slouží především k organizaci a provádění základní, odborné a speciální přípravy, kariérového vojenského vzdělávání a výcviku důstojníků, praporčíků a rotmistrů a přípravy příslušníků aktivní zálohy. Rovněž se stará o vojenské výcvikové prostory, a všechny technické prostředky AČR, které slouží k výcviku sil AČR a NATO. Značnou roli dnes hraje při vytváření podmínek, pro přípravu a spolupráci mezinárodních sil.⁹

Výcvik se odvíjí formou teoretické a praktické přípravy. Obě formy vedou zkušení instruktoři. Obvykle s bohatými zkušenostmi z misí. VeV-VA ve Vyškově slouží jako centrum a ostatní části přípravy, se realizují v jakémkoliv vojenském výcvikovém prostoru na území ČR. Vždy, s přihlédnutím ke specifickým požadavkům plánované operace. Při přípravě na misi, se čeští vojáci účastní i společných cvičení v zahraničí. Například v souvislosti s operacemi v Afghánistánu, cvičí na americké základně v německém Hohenfelsu.

⁸ odst. 1 § 40 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

⁹ Velitelství výcviku – Vojenská akademie [online]. © 2009 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.vavyskov.cz/cs/content/velitelstvi-vycviku-%E2%80%93-vojenska-akademie>

1.2.1 Teoretická příprava

V první fázi výcviku **jsou využívány všechny dostupné informace** z místa nasazení, jak od personálu, který danou operaci již v minulosti absolvoval, tak i nejnovější údaje zpravodajských složek. "Ta teoretická příprava trvá několik hodin a modelové situace jsou rozložené do jednoho, dvou nebo tří dnů. Podle mého názoru a asi i názoru mých kolegů bychom chtěli s vojáky pracovat mnohem delší dobu a děláme všechno pro to, aby se toto časové období prodloužilo. Ale ve srovnání s tím, že před několika lety vlastně příprava touto formou a tímto směrem se ani neubírala, byla jiná, byla chudší, jsme rádi, že naši vojáci procházejí alespoň touto přípravou."¹⁰

Dle našeho názoru, by příprava na misi měla být dlouhodobou záležitostí. Několika hodinová nebo několika denní psychologická příprava nestačí. Je zřejmé, že velitelé a vojskoví psychologové připravují vojáky průběžně na území ČR. Přičemž, v rámci mezinárodních sil (např. ISAF), je nutné přípravu skloubit se spojeneckými jednotkami. Vojáci se dnes již běžně účastní různých kurzů a výměnných pobytů v zahraničí. Obdobně jako studenti VŠ.

Kromě větších kontingentů, jsou vysíláni do světa i jednotliví vojenští pozorovatelé. Tyto „*modré přilby*“, jak se jim někdy říká, často slouží pod mandátem OSN, OBSE, nebo EU. Pozorovatelé monitorují politickou a bezpečnostní situaci v nestabilních zemích. Dohlížejí na plnění mezinárodních závazků, transparentností voleb, distribucí potravin, léků apod. S ohledem na specifickou operaci, je nutné každého vojenského pozorovatele vyškolit tak, aby byl schopen konkrétního působení. Kromě běžného výcviku, se mu dostává dodatečné nadstandardní přípravy. Zatím co, příslušníci bojových jednotek prochází „*stmelovacím výcvikem*“, musí pozorovatel načerpat co nejvíce informací o místě působení. Vysokou prioritu má výuka historie, kultury, geografie, náboženství a zvyků obyvatel v místě předpokládaného nasazení. Velký důraz je rovněž kladen na jazykovou přípravu. Pro působení v mnohonárodních silách, je důležitá znalost angličtiny. Zejména důstojníci a zahraniční pozorovatelé, musí mít složenou vojenskou jazykovou zkoušku STANAG 6001.

¹⁰ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *Před odchodem do zahraniční mise prochází každý voják psychologickou přípravou* [online]. © 1996–2012 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/volame/pred-odchodem-do-zahranicni-mise-prochazi-kazdy-vojak-psychologickou-pripravou>

„STANAG je označení pro Standardizační dohodu (STANdardization AGreement), která stanovuje směrnice, termíny a podmínky pro běžné vojenské nebo technické postupy a vybavení mezi členy zemí Severoatlantické aliance (...) Stanag je v **angličtině, francouzštině**, dvou oficiálních jazycích NATO, a v **němčině**.“¹¹

Vojáci tak absolvují jazykové lekce, které probíhají diferencovaně podle odbornosti a zastávané funkce. Po ukončení kurzu by každý voják měl být schopen porozumět mluvenému projevu a plynule interpretovat všeobecný i odborný text. Dle našeho názoru, však stále v armádě existují propastné rozdíly ve znalostech cizích jazyků. Navzdory všem požadavkům, je otázkou, do jaké míry jsou běžní vojáci schopni se v misi dorozumět. Výjimku tvoří elitní útvary, kde je znalost angličtiny podmínkou a kde se vojáci běžně účastní odborných jazykových kurzů. Vyučují se evropské i orientální jazyky.

Příprava vojenských pozorovatelů

Každý voják, který má zájem sloužit jako vojenský pozorovatel, musí nejprve absolvovat výběrové řízení. Pokud uspěje, čeká ho období náročných příprav v různých odborných kurzech. Zároveň musí splňovat několik základních požadavků. Ty tvoří především odborná způsobilost, znalost cizích jazyků, minimálně pětiletá praxe vojenské služby, musí být fyzicky i psychicky zdravý a mít čistý záznam v Rejstříku trestů. Zájemci musí projít speciálním výcvikem, jehož součástí je i výcvik přežití ve specifických podmínkách. V místě konfliktu musí být schopní čelit vyhroceným situacím všeho rázu.¹²

Podstupují podobný způsob přípravy, jaký podstupují i ostatní jednotky vyjíždějící do mise. Jejich výcvik je však specificky upraven, dle požadavků a charakteru konkrétní mise. **Na rozdíl od bojových jednotek, často působí samostatně** nebo ve spolupráci s místní policií či armádou. Často dohlíží na mírový proces v zemích třetího světa, kde sotva skončila válka. Relativně snadno se tak mohou stát terčem ozbrojených skupinek i jednotlivců, jež často mírový proces nerespektují. Pozorovatelé jsou obvykle starší a zkušenější vojáci.

¹¹ KOSTOVIČOVÁ, Hana. *STANAG – Vojenská jazyková zkouška* [online]. © 2005 – 2012 [cit. 2012-04-03]. Dostupné z: <http://www.jazyky.com/content/view/161/0/>

¹² MAJER, Petr. *Armáda České republiky a zahraniční mise*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Agentura vojenských informací a služeb, 2003, s. 54. ISBN: 80-7278-183-9.

„Při výběru žadatelů se vychází z požadavků mise na věk a hodnost vojáka. Využívají se možnosti ustanovení § 7 zákona č. 221/1999 Sb., o propůjčování vyšší hodnosti, respektive jmenování do nižší hodnosti.“¹³

Mírové mise pod záštitou OSN nebo OBSE většinou trvají mnoho let. Jednotliví vojenští pozorovatelé bývají zpravidla vysíláni na dobu jednoho roku, s možností prodloužení. „Dříve, než po uplynutí jednoho roku se voják k plnění úkolů v následující pozorovatelské funkci vysílá jen v mimořádných případech“.¹⁴

Roční doba se nám zdá zcela logická. Objektivní hodnocení situace vojenským pozorovatelem, spočívá v jeho dlouhodobém nasazení. Jedině tak, se může dostatečně adaptovat na místní poměry, dle potřeby intervenovat a podávat přesné informace o situaci.

¹³ MAJER, Petr, ref. 12, s. 54

¹⁴ MAJER, Petr, ref. 12, s. 54

1.2.2 Psychologická příprava

„Psychická připravenost je nedílnou součástí všestranné připravenosti vojáka k plnění úkolů spojených s obranou státu, s nevojenským ohrožením státu, s účastí v mírových misích v zahraničí i s dalšími závazky vyplývajícími z členství v NATO.“¹⁵

Během praktického cvičení se pracuje s **modelovými situacemi**. Absolventi kurzu trénují z psychologického hlediska náročnější situace, spojené zejména s bezprostředním ohrožením jejich života. To znamená, že vojáci se dostávají ve výcvikovém zařízení, které je k tomu určeno, do situací, které jsou modelem reálných, skutečných situací. **Psychologové**, kteří se účastní modelových situací přímo v terénu, **dávají vojákům zpětnou vazbu**, jakým způsobem se chovali, jakým způsobem dávali najevo své prožitky. Vojáci tak dostanou okamžitou zpětnou vazbu, zda to bylo správné reagování nebo nesprávné a jaký druh reakce by byl na místě. Cvičí se modelové situace typu: **zatčení, vyjednávání, orientace v terénu, mluvení cizí řečí, zranění, ošetření svého kolegy, autohavárie, zásahy proti davovým shromážděním, proti-přepadová opatření, najetí na minu, braní rukojmích a jejich výslech apod.** Vojáci tak dostávají do krve základní návyky na různé nečekané situace. Důležité je, aby si je pokud možno zautomatizovali a byli schopni reagovat standardním postupem. Musí být schopni fungovat dle standardních operačních postupů (SOP).

„Psychologická příprava je velice úzce spojena s přípravou sociokulturní. To je vlastně druhý balík přípravy, kterou připravujeme my, vojskoví psychologové. Je to velice zajímavý projekt, velmi živá přednáška, kde naši vojáci jsou seznamováni s kulturou země, do které jedou, se zvyky, tradicemi, způsoby chování, jaké je vhodné a jaké nevhodné a tak dále. Myslím si, že sociokulturní příprava je nesmírně důležitá záležitost, protože když jsme dělali průzkumy v SFOR a KFOR, tak jsme zjistili, že naši vojáci vlastně o zemi, kde působí, mnoho nevědí. A to byl důvod a popud k tomu, proč jsme udělali projekt sociokulturní přípravy. Myslím si, že i tento projekt se velice osvědčil.“¹⁶

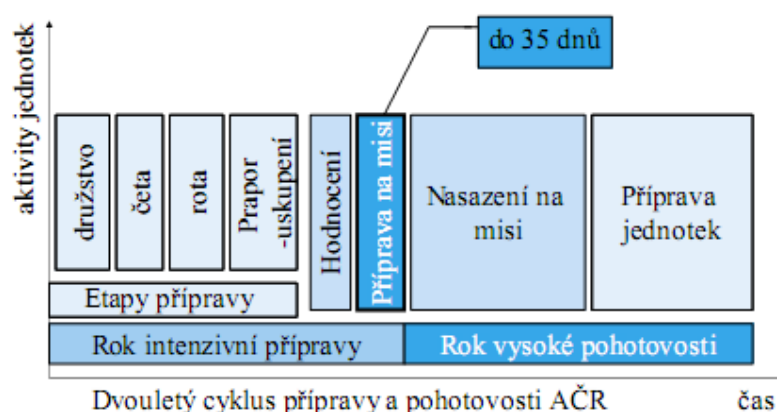
¹⁵ DZIAKOVÁ, Olga. *Vojenská psychologie*. Praha: Triton, 2009, s. 70. ISBN 978-80-7387-156-7.

¹⁶ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena, ref. 10

1.2.3 Výcvik

Od roku 1994 je ČR součástí **systému stálých ujednání** (SBAS – Stand-by Arrangement System).¹⁷ Jedná se o databázi OSN, v níž členské země nabízejí své síly pro mírové mise. Základním pilířem pro udržování bojeschopnosti jednotek se stal **systém dvouletého cyklu a pohotovosti AČR** . Tento systém je po vzoru NATO **založen na principu rotace** : výcvik – operační nasazení – výcvik. „V organizační struktuře AČR jsou **dvě mechanizované brigády** , tvořící základní zdroj pro výstavbu brigádních (a jiných) úkolových uskupení k plnění úkolů operačního nasazení v rámci NATO a EU.“¹⁸

Dvouletý cyklus přípravy a udržování jednotek předpokládá neustálé zvyšování jejich operačních schopností. Dělí se na „ **rok intenzivního výcviku a rok vysoké pohotovosti (udržovací výcvik)** .“¹⁹ Viz následující schéma.

Obrázek 2 Příprava na misi²⁰

Systém dvouletého cyklu výcviku zabezpečuje připravenost kontingentu AČR na mírovou misi. Rotující jednotky se udržují neustále v pohotovosti a jsou schopny zasáhnout dle potřeb OSN. Samotný proces výcviku je mnohem složitější. Pro ilustraci uvádíme dvě varianty jeho rozpracování v Příloze č. 3

¹⁷ RUČKA, Josef. Příprava kontingentu AČR na mírovou operaci. *Vojenské rozhledy* [online]. 2005, roč. 14, č. 4 [cit. 2012-04-02]. ISSN 1210-3292. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=200>

¹⁸ RUČKA, Josef, ref. 17

¹⁹ RUČKA, Josef, ref. 17

²⁰ RUČKA, Josef, ref. 17

1.3 Přijetí role

Většina lidí dnes docela ráda cestuje do zahraničí. Někteří na dovolenou, jiní za studiem a někteří také za prací. Je příjemné, když si člověk někam vyjede jen tak, svobodně. Ničím nespoután, si může dělat, co chce, jet kam chce a taky se vrátit, až se mu zachce. Něco jiného ale je, když tam musíte pracovně. A ještě lépe, když tam jedete služebně. A snad ještě silnější pocit získáte, když tam pojedete reprezentovat svou zemi. Tentokrát není řeč o sportovcích, ale o vojácích z povolání. A kdo že to je voják z povolání?

Zákony České republiky znají pojem „**voják z povolání**“ a definují ho takto: „Vojákem z povolání (dále jen "voják") je občan, který vojenskou činnou službu vykonává jako svoje zaměstnání. Voják je ve služebním poměru k České republice. Občan může být povolán do služebního poměru jen na základě vlastní žádosti.“²¹ A může být vůbec někam vyslán?

Podle ustanovení čl. 1 § 6 zákona č. 221/1999Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů, je vojákům z povolání stanovena povinnost vykonávat službu podle potřeb ozbrojených sil na území státu i v zahraničí.²²

Vojáci tak dnes odjíždí do mise částečně z povinnosti a částečně z vlastní vůle. Kontingent bývá zpravidla sestaven na základě požadavků mise. **Kontingenty jsou doslova „slepeny“ z částí jednotlivých útvarů.** Vše se odvíjí na základě vyžadovaných odborností a vojáci tak musí splňovat kvalifikační předpoklady. Výše uvedená před-odletová příprava, je jen vzájemným doladěním. Vojáci se ocitají v trochu novém prostředí už doma v republice. Důležité je, aby se mezi sebou sžili jako rodina. Jedině tak mohou plnit své úkoly, jak mají. Nikdo z nich dopředu neví, kdy bude potřebovat pomoc svého kolegy. Než se však kdokoliv z nich dostane do mise, je podroben tlaku ostatních. To znamená, že si musí zvyknout na nové tváře, dokud je čas. Armáda je sice různorodý celek, ale voják je přeci jen člověk a každý si zvyká jinak.

²¹ §2, odst. 1, zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

²² čl. 1 §6, odst. 1, zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

Adaptovat se na kolektiv je zásadní požadavek. Už z toho důvodu, že vojáci pracují v týmech, kde se neformálně uplatňuje princip „já na bráchu, brácha na mě“. Pomineme-li vojáky speciálních jednotek a odstřelovače, od nichž se vyžaduje schopnost samostatného působení i vzájemná spolupráce, musíme konstatovat, že **voják je nucen se adjustovat**.

Adjustace znamená „Obecně vpravování se do něčeho. Termín užší než -> *adaptace*. Naznačuje aktivitu člověka při zvládnání nových sociálních situací, snahu pozměnit své jednání tak, aby obstál...“²³

Společně s jednotkou potom vyráží na misi. Dostává se do nového prostředí, často daleko od domova. Vojákům, operujícím v Afghánistánu, Africe a podobně vzdálených místech nezbyvá, než se spolehnout na své spolubojovníky. Ti se mu stávají po několik měsíců nejbližší rodinou. Je životně důležité, aby se všichni znali a byli schopni bez problémů spolupracovat. Z části to má sice zajistit „stmelovací výcvik“. Nicméně, skutečné sladění probíhá až v průběhu nasazení. V nezvyklých životních podmínkách a situacích, tak mohou některé vztahy nabýt podobu pevného přátelství. Obzvláště, jde-li o život.

Ať již vojáci slouží v jakékoliv misi, musí si být vědomi nebezpečí a nárokům z toho plynoucích. Vojenský pozorovatel OSN v nějaké africké zemi, stejně tak jako voják ISAF v Afghánských horách, se bude potýkat s nezvyklými podmínkami místního prostředí a kulturou domácích obyvatel. Bude nejspíše zaskočen rozdíly mezi tím, na co byl zvyklý a tím, jak to vypadá tam. *Každá mise má svůj jedinečný a neopakovatelný charakter*, ale jedno mají všechny mise společné. Působí na psychiku vojáka v duchu něčeho nového, nezvyklého. Cizí země pohltní vojáka stejně jako dobrodruha. Vryje se mu do paměti a zřejmě i do života. Dnes si mladí vojáci mohou zakusit svou misi více, než kdykoliv předtím. Pod rádobu užívaným označením „mírové“ mise, mohou zažít boj, stres nebo jen dobrodružství. Každý z nich, slabý i silný, ale projde změnou, která je nezbytná a nutná. Možná od přirozenosti, aby se člověk nezbláznil. Možná z nutnosti, aby vůbec přežil. Průměrná mírová **mise trvá šest měsíců**. U pozorovatelů jeden rok, i více. V kontingentech jsou ročně stovky vojáků. Lze si jen těžko představit, jak si tam vojáci zvykají.

²³ PRŮCHA, Jan; MAREŠ, Jiří; WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, s. 16. ISBN 80-7178-029-4.

2 ADAPTACE V PODMÍNKÁCH MISE

„Adaptace (z lat. *adaptatio* = přizpůsobení) je proces, při kterém se organismus přizpůsobuje změněným podmínkám prostředí. Jde o proces vytváření nového, dynamického styku např. s geografickým, ekologickým, kulturním, sociálním, politickým apod. prostředím.“²⁴

Adaptace (z lat. *adaptatio* = přizpůsobení, to z předpony *ad* a *aptus* = vhodný) - proces a výsledek procesu změn v chování, ve struktuře spol. skupiny, v soc. organizaci nebo v kultuře, přispívající k přežití, fungování nebo udržování rovnováhy se soc. a přír. prostředím. Obecněji adaptace označuje schopnost individua nebo skupiny přežít v daném soc. a přír. prostředí.²⁵

Obecně proces přizpůsobení se něčemu. (1) V biologickém smyslu přizpůsobení se organismu měnícím se životním podmínkám, jehož výsledkem je přežití. (2) V lékařském smyslu přizpůsobení se změnám vnitřního a vnějšího prostředí člověka, jehož výsledkem je homeostáza (vyrovnanost) vnitřního prostředí. (3) Ve vývojově psychologickém smyslu přizpůsobení se jako výsledek dynamické rovnováhy mezi pasivnějšími pochody akomodace a aktivnějšími pochody asimilace toho, co člověka obklopuje. (4) Adaptace sociální - přizpůsobení se člověka novým sociálním podmínkám (např. adaptace při přechodu z jednoho stupně školy na druhý).²⁶

Paulík²⁷ vysvětluje pojem adaptace v obecnějším smyslu, jako veškeré aktivní i pasivní přizpůsobování osobnosti běžným a mírně zvýšeným nárokům v rámci interakce s prostředím.

Účastníci vojenské mise se potýkají, se zvýšenými nároky na adaptaci. Navzdory všem nárokům, však funguje detašovaná jednotka jako sociální skupina. Úkoly plní v týmech,

²⁴ Sociologická hesla ke kurzu REG314 - Dr. Kadeřábková [online]. Listopad 2000 [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: http://nb.vse.cz/kreg/Materialy/REG314/REG314_hesla.htm

²⁵ MAŘÍKOVÁ, Hana, PETRUSEK, Miroslav, VODÁKOVÁ, Alena a kol. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. s. 40. ISBN: 80-7184-311-3.

²⁶ PRŮCHA, Jan; MAREŠ, Jiří; WALTEROVÁ, Eliška, ref. 23, s. 16

což klade vyšší nároky na sociální a pracovní adaptaci. V rámci mnohonárodních sil, často kooperují s vojáky cizích národností. Již to samo o sobě, zvyšuje psychický tlak na jednotlivce. Obzvláště, vyžadují-li se náročné činnosti s rizikem ohrožení vlastního zdraví. Připočítáme-li k tomu cizí prostředí a kulturu zdejších obyvatel, je nadmíru zřejmé, že jsou vojáci vystaveni neustálému stresu. Tyto faktory kladou v první řadě důraz na **schopnost orientace**. Orientaci můžeme označit za první fázi jakékoliv adaptace.

Podle Hartla²⁸ orientace člověku umožňuje poznávat a zařazovat se do určitých vztahů k osobám a situacím a to v kontextu místa a času.

U vojáků se schopnost orientace přímo předpokládá. Každý voják se musí být schopen orientovat v přírodě resp. v daném operačním prostředí. To se však naučí v armádě všichni. Důstojníci musí navíc zvládat schopnost orientace na bojišti, jak z taktického, tak i strategického hlediska. Vojáci jedoucí na misi, se musí být schopni zorientovat v jakémkoliv prostředí. Ne každý, je stejně adaptabilní a samotný proces příprav nese jinak, než ostatní. Důležité je, být schopen přijmout samotnou změnu, kterou mise představuje. Kontingent obvykle odlétá na půl roku. Samotný proces adaptace se pak skládá z několika částí.

²⁷ PAULÍK, Karel. *Moderátory a mediátory zátěžové odolnosti*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2009. 238 s. ISBN 978-80-7368-635-2.

²⁸ HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Praha: Jiří Budka, 1993. 297 s. ISBN 80-901549-0-5.

2.1 Fáze adaptace (1. až 6. týden)

Vojenští psychologové člení misi na několik fází. Podle Dziakové, platí pro první fázi pravidlo „*Jaký velitel, taková jednotka*“. *Prvních šest týdnů voják poznává nové místo, lidi, práci i organizaci celé jednotky.*²⁹

Jedná se o změnu nejen kulturního rázu, kdy se voják ocitá v neznámém prostředí i situaci. Kdy se zpřetrhají všechny dosavadní životní zvyky a rodinné povinnosti. Voják je postaven před nové, dosud nepoznané výzvy a nezbyvá mu nic jiného, než se jim naučit rychle čelit. Pokud nejel z rozkazu, je třeba si připomenout, že se rozhodl dobrovolně. Probojoval se výběrovým sítem, protože se chtěl účastnit mise. Po příletu do dané země, už nezáleží na původní motivaci. Nýbrž realitě nových podmínek a vlastní schopnosti se s tím srovnat. Je třeba, aby si každý voják uvědomil, že tam neletěl na výlet, ale plnit své „vlastenecké“ (přínejmenším pracovní) povinnosti.

Dziaková uvádí příklad, „kdy vojáci dorazí do dané země a stanou se svědky, kdy všudypřítomné děti, věčně žebróní za plotem o vodu. Zvláště to působí na ty, co vyjeli na misi poprvé. Jsou-li vojáci příliš soucitní (ti nezkušení jsou na tom hůře), stává se, že děti vzápětí požadují čokoládu a pak euro. Nejde ani tak o naivitu, jako spíš o rozličnost a nezkušenost. Je třeba vycházet z rozdílnosti kultur, přičemž se doporučuje snaha, zprostit se od předsudků a stereotypního myšlení. Zde je nutné načerpat ještě před odletem co nejvíce informací o místě působení.“³⁰

Nezávisle na tom, kde se ocitají, jim může nové prostředí přivodit tzv. **kulturní šok**. Současně s *fyzilogickou aklimatizací* organismu na klimatické podmínky, představuje kulturní šok *aklimatizací psychickou*. Vojáci tak často musí přehodnotit svoje dosavadní postoje a vědomosti o dané kultuře. Přesto se domníváme, že je to do značné míry otázka interindividuální variability každého jedince.

²⁹ DZIAKOVÁ, Olga, ref. 15, s. 370

³⁰ DZIAKOVÁ, Olga, ref. 15, s. 370

2.1.1 Kulturní šok

Jak jsme již uvedli výše, zažívají lidé při cestování do vzdálenějších míst „kulturní šok“. Tento termín pochází od antropologa Kalerva Oberga a je do jisté míry totožný s pojmem *akulturační stres*.

Kulturní šok, „může vyvolat strach, zmatení, dezorientaci a depresivní reakce. Často tehdy, je-li pobyt nedobrovolný, nastupují i psychosomatické problémy, prohloubí se sociální izolace a může dojít k nastolení nepřátelského postoje k „domorodé“ kultuře či ke ztrátě identity.“³¹

Podle Oberga³² je kulturní šok spojen s pocity ztráty domácího prostředí, stresu, frustrace, pocity bezmocnosti, strachu, stažení, podrážděnosti a nevolnosti.

Dodd³³ se zmiňuje o kulturním šoku jako o přechodném stadiu, jež je doprovázeno pocity stresu a úzkosti. Tyto pocity člověk běžně prodělává při prvním kontaktu s novou kulturou.

Kohls³⁴ vnímá kulturní šok jako pronikavý pocit dezorientace, jež nepřichází náhle, ale vzniká spíše pozvolně. Postupně vzrůstá a umocňuje se na základě drobných událostí, které člověk není schopen identifikovat.

Fenomén kulturního šoku, lidé často spojují s cestováním do zahraničí a vysláním pracovníků na služební cesty. Zde se mu nevyhnou ani vojáci samotní. Z psychologického pohledu, se jedná o zcela **běžnou reakci v procesu adaptace na cizí kulturu**. Kulturní šok se projevuje pocitem vykořenění, dezorientace a zaskočenosti. Jde o prožitky, které člověk prožívá v okamžiku, kdy se pokouší sžít s kulturou, jejíž hodnoty a zvyklosti jsou mu ne-

³¹ MORGESTEMOVÁ, Monika a ŠULOVÁ, Lenka. Umíme žít v interkulturní společnosti? *KROK - Knihovnícká revue Olomouckého kraje* [online]. 2008, roč. 5, č. 2 [cit. 2012-03-28]. ISSN: 1214-6420. Dostupné z: www.vkol.cz/data/soubory/krok/krok0802.pdf

³² OBERG in PORTELA, Myers, HELOISA, Helena. *The Relationship Between Culture Shock and Social Support on International Students*. North Carolina State University, 2008. Disertační práce. ISBN: 9780549378846. Dostupné také z: <http://books.google.cz/>

³³ DODD, C. H. *Dynamics of Intercultural Communication*. Madison: Brown& Benchmark, 1995. 333 s. ISBN 0-697-20136-8.

³⁴ KOHLS in PORTELA, Myers, HELOISA, Helena, ref. 32

známé, nepochopitelné a cizí. Běžná interakce mezi lidmi z různých kultur, tak může vojákům přivodit fyziologické i psychické reakce.

Hofstede prohlásil kulturní šok za „stav nepohodlí, následovaný přechodem osoby do neznámého kulturního prostředí, který může být doprovázen fyzickými symptomy“³⁵

Kulturní šok se může projevit pouhým *pocitem zmatení*. Ten, však po čase ustupuje. **Prožití šoku je zcela individuální a závislý na osobních zkušenostech.** U některých vojáků se nemusí projevit vůbec, jiné může naopak podstatně zasáhnout. Evropští vojáci, budou jinak prožívat kulturní změnu v balkánských zemích, než v centrální Asii nebo Africké džungli.

2.1.2 Průběh kulturního šoku

Jako každá změna má svůj počátek, průběh a konec, je i proces zvládnání kulturního šoku rozlišen do fází. Nejedná se o jednotnou reakci, ale o *proces vyrovnání* se s novými vzorci existence. „Kulturní šok je pocitem dislokace, když se nacházíte v nové kultuře. Když přijedou vojáci do cizího prostředí s novými vůněmi, jazyky, novými tvářemi a oblečením a novými pravidly, mohou běžně zažít kulturní šok. Toto může být nanejvýš důležité, při spolupráci se silami hostitelské země.“³⁶

Oberg³⁷ rozlišil čtyři stádia kulturního šoku, jež můžeme interpretovat z hlediska vojáků.

1. **první fáze** - je také známá jako *libánky*. Je to období euforie, pozdvižení, objevení, vzrušení nebo očekávání. Veškeré problémy vyplývající z kulturních odlišností a toho plynoucích nedorozumění, se jeví jako nepodstatné a banální. Vojáci jsou nadšení z nového místa působení a nezvyklých příležitostí. V rámci svých možnos-

³⁵ HOFSTEDE in, Sonja, Manz. *Culture Shock – Causes, Consequences and Solution: The International Experience*. [online]. 2003, [cit. 2012-04-04]. ISBN: 978-3-640-06557-8. Dostupné z: <http://www.grin.com/en/e-book/108360/culture-shock-causes-consequences-and-solutions-the-international-experience>

³⁶ Department of the Army Maneuver Center of Excellence Fort Benning, Georgia. *Culture Cards: Afghanistan nad Islamic Culture* [online]. 2011 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://www.fas.org/irp/doddir/army/culture.pdf>

³⁷ MUECKE, A, LENTHALL, S, LINDEMAN, M. *Culture shock and healthcare workers in remote...* [online]. © 2011 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.rrh.org.au/publishedarticles/article_print_1607.pdf

tí, začínají objevovat vše nové a zajímavé. Toto období dobrodružství, obvykle trvá několik dní až týdnů.

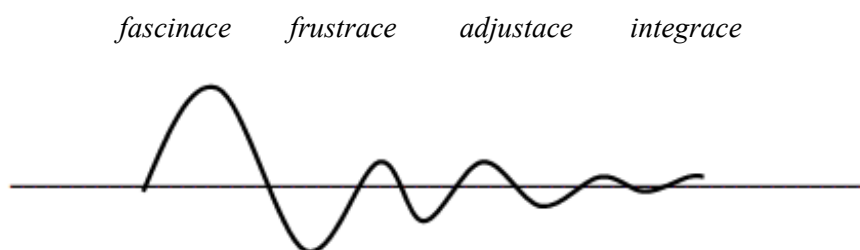
2. **druhá fáze** - je charakteristická *odmítáním, rozčarováním, nepřátelstvím*. Toto stádium je charakteristické pocity osamělosti a frustrace, směřující k vyhýbání se všemu, co je spojeno s místní kulturou. Někdy vyúsťují až do nepřátelského postoje k dané kultuře. Začíná skutečný život v novém prostředí.
3. **třetí fáze** – se popisuje také jako fáze *rozlišení, adjustace, obnovení* nebo *vyrovnání* se s danou změnou. Vojáci si utvářejí přesnější a otevřenější pohled na kulturu. Vnímají odlišnosti především racionálně a s nadhledem. Naopak, zažijí-li pocity zklamání, mohou se k nové kultuře stavět kriticky a uzavírat se do sebe. V důsledku stesku po domově, se mohou cítit podráždění. Mohou trpět nespavostí, bolestmi hlavy, nechutí k jídlu apod.

Postupně dochází k utřepání a přivykání k místním tradicím. Někde vojáci přejímají i určité hodnoty místní kultury, aby se lépe integrovali. Např. vojáci jednotek ISAF, působící v Afghánistánu, si nechávají narůst plnovous. Ten, je v muslimských zemích chápán jako významný mužský symbol, charakterizující vyzrálou a moudrost.

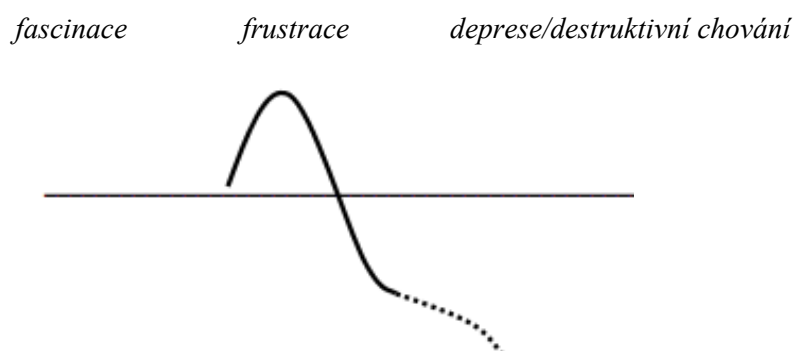
4. **čtvrtá fáze** – někdy označovaná jako *akulturace*, je obdobím *přivyknutí nové kultuře*. Jde o ideální cílový stav zvládnutí kulturního šoku. Přesto, že se stále objevují malá nedorozumění, není tento stav již ohrožující. Vojáci se umí v dané kultuře pohybovat a jsou schopni ji respektovat. V případě mírových misí nebo osvědčených PRT, je akceptace a důvěra k místním lidem velmi důležitá. Svádí-li bitvu o „srdce a mysl“ místních obyvatel, je nezbytné se jim co nejvíce přizpůsobit.

Z vojáků se zřejmě nikdy nestanou místní „domorodci“, ale přesto je důležité, najít v kulturní rozmanitosti to společné. Jistě je třeba si uvědomit, že rizika prvního kontaktu jsou značná. Vojáci, kteří nepřijmou rozličnost kultur a smýšlení, se dostávají do sociálně-psychické pastí, která se však netýká místních obyvatel. Ačkoliv to tak nemusí vypadat, jsou to právě vojáci resp. cizinci, v jejichž chování a prožívání, také doutnají prvky nacionalismu a xenofobie.

Kulturní šok je součástí širšího adaptačního procesu. V současnosti již existuje mnoho modelů znázorňujících jednotlivé fáze kulturního šoku. Pro názornost si stačí představit, jak takový proces může probíhat.

Obrázek 3 Zvládnutí kulturního šoku³⁸

Obrázek 4 Nezvládnutí kulturního šoku³⁹

Počáteční dny až týdny jsou nejrizikovější etapou přivykání radikální změně, jež vojáci pociťují na vlastní kůži. Z psychologického hlediska se tak běžně objevují negativní příznaky *maladjustace* a *maladaptace* na prostředí mise.

³⁸ Nguyen Kim Phuong, *Culture Shock*. [online] 1993 [cit. 2012-04-03]. Dostupné z: <http://integration-net.ca/coa-oce/english/pdf/03culture.pdf>

³⁹ Nguyen Kim Phuong, ref. 38

Do jisté míry, záleží také na vojenském psychologovi (je-li k dispozici), aby tyto tendence u takto predisponovaných vojáků vymýtil. Mnozí vojenští velitelé, si pro nedostatek psychologických zkušeností neví rady. *Kulturní šok způsobuje stres* a ten, způsobuje kromě depresí i psychickou únavu a nepozornost. Někdy, až otupělost a apatii. Takové stavy, mohou vést k větším rizikům a někteří jedinci, tak mohou být vystaveni větší zátěži.

Např. **řidiči** dnes tvoří značnou část vojenských kontingentů. Jsou zodpovědní za bezpečnou dopravu. Přesun jednotek v neznámém terénu a jakékoliv zaváhání nebo nehoda se výrazně podepisují na jejich sebedůvěře. Což vede jen k dalšímu přenášení napětí na ostatní vojáky. Jak uvádí Dziaková, „ještě závažnější problémy nastávají u řidičů po prodělaných nehodách, přestože nezaviněných.“⁴⁰

Proto je třeba (nezávisle na pozici) nabízet od začátku různorodé relaxační možnosti. Je nutné eliminovat riziko gradace negativních psychických stavů, poskytováním volnočasových aktivit vojákům, kteří mají adaptační problémy. A zamezit tak situacím zvýšeného sociálně-psychického napětí. Většina jednotek, má však dnes velmi dobré zázemí. Na větších základnách mají k dispozici posilovnu, sportovní hřiště, společenské prostory k promítání filmů, literaturu, internet, telefon. A potřebují-li tak i vojenského kaplana a psychologa.

Vojáci sice cvičí po celý rok, ale v misi na ně mohou být kladeny vyšší požadavky. Těmto požadavkům odpovídá odlišný pracovní styl nebo tempo. Ačkoliv, vojáci pracují dle SOP, musí akceptovat mnohdy odlišnou realitu a své chování korigovat s aktuální situací. Práce v nepříznivých klimatických podmínkách, neustále venku a s možným rizikem zranění či smrti, vyžaduje vyšší nároky na koncentraci. K tomu je třeba připočítat i neustálou obezřetnost a sebekontrolu pro případ střetu s nepřítelem. Pro vojáky je důležité se adaptovat v rovině pracovní a v rovině sociální (lidské).

⁴⁰ DZIAKOVÁ, Olga, ref. 15, s. 371

2.1.3 Pracovní adaptace

O pracovní adaptaci mluvíme tehdy, když je vyžadována schopnost přizpůsobení se jedince práci, pracovnímu prostředí a pracovním podmínkám. Podle Veselé⁴¹ výrazně k pracovní adaptaci přispívá odborná příprava – organizovaný zácvik, školení, studium apod.

Jedná se tedy o schopnost zvládnout odlišné požadavky, vyplývající z nové pracovní náplně popř. zařazení. **Představuje nepřetržitý proces průběžného zvládnání změn v nárocích a podmínkách pracovní činnosti.** Předpokladem úspěšného zvládnutí úkolů mise, je dostatečná odborná způsobilost jednotlivých vojáků. Strukturu jednotky tvoří spektrum různých specializací, na základě hodnotního i funkčního zařazení.

Obzvláště v *bojových misích*, jsou všichni vojáci neustále v relativním ohrožení zdraví a života. Již výše zmínění řidiči, se potýkají s vyšším stresem, nesou-li zodpovědnost za bezpečnost dopravovaných vojáků. Spojáři, kuchaři či strážníci, mohou naopak pociťovat nedostatek podnětů plynoucích ze stacionární, až monotónní pracovní náplně. Hlídková činnost, rovněž klade zvýšené nároky na kognitivní funkce a schopnost sebekontroly. Neustále zvýšená pozornost v důsledku byť potlačovaného strachu, se musí zákonitě někde projevit.

Zdravým **výsledkem je** „určitá úroveň vyrovnávání se člověka s pracovní situací, tj. **pracovní adaptovanost** (kvantita a kvalita plněných úkolů, samostatnost, pracovní ochota, aktivita, profesionální sebedůvěra, existence pracovních cílů a ambicí, spokojenost, stabilizace v zaměstnání apod.).“⁴²

Kromě pracovní náplně vojáka je nezbytným faktorem též *schopnost spolupráce*. V misi je to snad nejdůležitější faktor, podmiňující zdraví a život vojáka. Dodává mu pocit přátelství a klidu pro případ, že by se něco stalo. Koherence jednotky je rovněž nezbytná při plnění svěřených úkolů. Ostatně zde nejvíce platí pravidlo. Že, jednotka bude jen tak dobrá, jak bude dobrý nejslabší voják.

⁴¹ VESELÁ, Jana; KANIOKOVÁ VESELÁ, Petra. *Sociologické aspekty managementu*. Praha: Grada, 2011, s. 94. ISBN 978-80-247-2792-9.

⁴² SEDLÁČKOVÁ, Lenka. *Adaptace zaměstnanců jako jedna z klíčových personálních činností ve společnosti FOXCONN CZ*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra sociální politiky a sociální práce. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Tomáš Sirovátka, CSc.

2.1.4 Sociální adaptace

V rámci sociální adaptace, se voják začleňuje do struktury sociálních vztahů svého družstva a stejně tak do širšího sociálního prostředí své jednotky. Tento proces, probíhá v *interakci s kolegy*, ale zahrnuje i biologické, fyziologické a psychologické aspekty.

„Sociální a kulturní adaptace je soubor relací, kterými jedinec zpravuje své chování tak, aby harmonicky zvládal podmínky daného prostředí, jedná se především o proces vlastního přizpůsobování se podmínkám a požadavkům společnosti, v níž jedinec žije.“⁴³

Dalo by se více hovořit o *adjustaci* do nových rolí a vztahů. Naštěstí, to mají vojáci v uniformním a hierarchicky založeném prostředí armády jednodušší. Hodně záleží na velitelích, jaký si vybudují s vojáky vztah a co jim dovolí (viz např. nošení plnovousu v Afghánistánu, na úkor vojenským předpisům úpravy vojáka). V misi se některé formální pravidla stírají a vojáci tak fungují více v duchu „*esprit de corps*“. Toto již neplatí jen u speciálních jednotek. Přičemž, se ani u větších útvarů nepodceňuje disciplína a morálka. Zde hodně záleží na osobnostní vyzrálosti mužů i žen a jejich schopnostech a odhodlání. Jelikož, dnes většinou existují mezinárodní základny (obvykle spravované Američany), je sociální adaptace ovlivňována i v multikulturním měřítku. Vojáci se dostávají do vztahů s vojáky jiných národností. Ať již v terénu nebo v posilovně, vznikají často nová přátelství. I takto můžeme pohlížet na potřebu sociální adaptace vojáků v misi.

V konečném důsledku se pracovní i sociální adaptace vzájemně prolínají. Vojáci se ale neadaptují jen mezi sebou. *Velkou zátěž představuje hlavně nové prostředí*. Klimatické a geografické podmínky nebo kulturní realie dané země, kladou skutečné překážky každému z nich. **Čeští vojáci jsou nejvíce nasazováni do misí v Afghánistánu**. Působí tam v mírových i bojových operacích. Řada z nich má však zkušenosti z dřívějších misí. Mnozí působili v misích na Balkánském poloostrově, v zemích bývalé Jugoslávie. Další se zúčastnili operací v pouštním prostředí Blízkého a Středního východu. Někteří vyjeli jako vojenští pozorovatelé do Gruzie nebo afrických zemí. Dnes nejvíce operují v hornatém Afghánistánu. Všichni se musí potýkat s často extrémním prostředím. Charakteristiky přírodních podmínek v některých misích uvádíme v Příloze č. 4.

⁴³ Kadeřábková, ref. 24

2.2 Fáze normalizace (6. až 12. týden)

Po úvodní adaptační fázi, kdy si vojáci srovnají myšlenky a přivyknou novému způsobu života, se teprve stávají plně výkonnými členy jednotky.

„Tato sociálně psychologická fáze je charakteristická vysokým pracovním nasazením, minimální chybivostí v pracovních výkonech a minimální konfliktností v mezilidských vztazích ve vojenských jednotkách i na úrovni vztahů partnerských a rodinných.“⁴⁴

Pracovní výkonnost prudce stoupá a projevuje se plným nasazením každého člena jednotky. Vojáci jsou plně zaměstnání a zaujati svou prací v místním prostředí, že jim nezbývá čas na negativní myšlenky. Jsou čerství a silní splnit jakýkoliv úkol, který je před ně postaven. Motivace a zápal činnosti lze přirovnat k „chlapecké touze po dobrodružství“, jež je pro čerstvě adaptované vojáky směrodatná.

2.2.1 Adaptace na prostředí

Veškerá bojová i nebojová činnost je vždy do značné míry ovlivněna prostředím, ve kterém je vedena. Přátelské či nepřátelské prostředí, ať už ve smyslu sociálním nebo přírodním, zvyšuje nebo snižuje dobu trvání a rozsah činnosti, náklady a rizika. „Operační prostor je obecný pojem, který je synonymem pro více vojensko-odborných pojmů, označujících geografický prostor, ve kterém jsou vedeny vojenské operace.“⁴⁵

OPERAČNÍ PROSTOR			
Strategický		Operační a taktický	
1.	Prostor (operační) odpovědnosti	1.	Společný operační prostor (sektor)
2.	Válčiště	2.	Prostor společných speciálních operací
3.	Prostor operace	3.	Společný zabezpečovací prostor
4.	Prostor operačního zásahu	4.	Prostor vylodění
5.	Bojová a přístupová (týlová) zóna	5.	Prostor operační (bojové) činnosti

Obrázek 5 Rozdělení operačních prostorů⁴⁶

⁴⁴ DZIAKOVÁ, Olga, ref. 15, s. 371

⁴⁵ KULÍŠEK, Jaroslav. Operační prostředí prostoru nasazení BG EU. *Rozhledy* [online]. 2009, roč. 18, č. 3 [cit. 2012-04-09]. ISSN 1210-3292. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=200>

⁴⁶ KULÍŠEK, Jaroslav. ref. 45

Češi se účastní již řadu let misí v různých koutech světa. Kromě mírových misí, v zemích bývalé Jugoslávie nebo Gruzie, máme dnes většinu jednotek v Afghánistánu a několik pozorovatelů také na africkém kontinentě. Příslušníci mírových a intervenčních sil operujících v Africe, se dennodenně setkávají s drsnou realitou afrického operačního prostředí.

Kulíšek⁴⁷ charakterizuje *africký operační prostor*, jako místo postižené hladomorem, množstvím běženců, uprchlíků, epidemií HIV/AIDS, armádami nezletilců, včetně dětských vojáků a dalším množstvím katastrofálních jevů. Nejvíce ozbrojených konfliktů v Africe, se odehrává formou občanských válek a nejtragičtější skutečností zůstává, že největší počet obětí těchto konfliktů tvoří civilisté.

Práce v nepříznivých klimatických podmínkách, neustále venku a s možným rizikem zranění či smrti vyžaduje vyšší nároky na koncentraci. Různorodost nasazení vyžaduje i schopnost přizpůsobení. **Adaptabilita** (adaptivita) = přizpůsobivost, schopnost a dovednost přizpůsobení. Do jisté míry je tato schopnost evolučně podmíněna a odráží se ve schopnosti přežít. Vojáci jsou často nasazeni v jiném podnebním pásmu, odlišných geografických podmínkách, se vši neobvyklou faunou a flórou. Avšak každé prostředí na světě má své charakteristické rysy. Vojáci operují v tzv. „operačním prostředí“. To je složeno z několika faktorů, které se navzájem podmiňují. Viz příloha č. 5.

2.2.2 Adaptace na kulturu (akulturace)

Významným faktorem se kromě mezilidských vztahů stává cizí kultura.

Akulturace - (z lat. a = při; cultus od colere = pěstovat) - proces soc. a kult. změn, které vznikají v důsledku kontaktu různých kultur. Klasické vymezení pojmu a. společně předložili v r. 1935 R. Redfield, R. Linton a M. Herskovits. A. podle jejich názoru zahrnuje jevy vzniklé v době, kdy skupiny jednotlivců pocházejících z různých kultur vstupují do stálého, bezprostředního kontaktu, který vede ke změnám v původních kulturních vzorech jedné nebo obou skupin.⁴⁸

⁴⁷ KULÍŠEK, Jaroslav. Ref. 45

⁴⁸ MAŘÍKOVÁ, Hana, PETRUSEK, Miroslav, VODÁKOVÁ, Alena a kol. ref. 25, s. 47.

Kultura ve smyslu sociologickém a kulturně-antropologickém znamená způsoby chování, sdílené normy, hodnoty, tradice, rituály aj., jež jsou charakteristické pro určité sociální nebo etnické skupiny.⁴⁹

Akulturation (z latiny: acculturatio, „přijetí kultury“), kulturní a sociální změna způsobená přímým a dlouhotrvajícím stykem mezi společnostmi, přijetí cizí kultury nebo jejích částí či jednotlivých prvků. Pojem akulturation zavedli v roce 1935 američtí antropologové Melville Jean Herskovits, Ralph Linton a Robert Redfield. Podle jejich pojetí akulturation zahrnuje proces změn v kulturních vzorech různých, dříve autonomních společností, jež se dostaly do těsného, stálého kontaktu. Na úrovni jednotlivce akulturation vystupuje jako proces sociálního učení.⁵⁰

Zatímco, působení geografických podmínek vojáci ovlivní jenom se značným úsilím, využití lidského faktoru v prostoru operace, je mnohdy zásadním faktorem operace. V mírových operacích **je velmi důležité poznávání myšlení a tradic, vlivů a potřeb místního obyvatelstva.**

Vojáci operující tisíce mil od domova, jen stěží mohou předpokládat, že vše zůstane při starém. Dobrodruzi cestující do dalekých zemí dobře znají situaci, kdy jsou doslova zaskočeni. V takovém případě, většinou cizí a exotické prostředí člověka dostane. Expresivně řečeno, mu doslova vyrazí dech. Cestovatel je možná okouzlen a po čase si odváží kromě pár cetek i úchvatné zážitky. Vojáci však nebydlí v hotelích, neválí se na plážích, ani necestují po krásné přírodě. Zato, bydlí na přísně střežené základně a plní svěřené úkoly. Opuštění základny je téměř nemožné. I když, si taky občas vychutnají místní prostředí, smysl jejich přítomnosti spočívá jinde. Pracovní režim se stává cyklickým. Pořád dokola pracují a odpočívají. Neustále, se střídá rytmus akce a čekání. Ale všichni zpočátku prochází tím samým, čím cestovatel. Rychlou a následně pozvolnou adaptační změnou. Od kulturního šoku, až po akulturation spojenou se stresem. Což platí o to více, čím propastnější jsou rozdíly mezi kulturou cizí a jejich vlastní.

⁴⁹ PRŮCHA, Jan; MAREŠ, Jiří; WALTEROVÁ, Eliška, ref. 23, s. 105

⁵⁰ MALIN, Jaroslav a kol. *Antropologický slovník*. Brno: CERM, 2009. s. 49. ISBN 978-80-7204-560-0.

Jen okrajově připomeňme, že i mezikulturní vztahy jsou v teoretické i aplikované rovině odborně studovány. Mimo kulturní antropologii a sociologii, se kulturami zabývá zejména *Interkulturní psychologie*. Ta, se jako aplikovaná vědní disciplína již od 60. let 20. st. neustále vyvíjí. Ve světě, bychom ji však museli hledat pod pojmem „*Cross-cultural psychology*“. Ani u nás, doposud neexistuje jednotný termín. A tak ji často najdeme pod názvy „*transkulturní psychologie*“, „*psychologie kulturní*“, „*psychologie mezi kulturami*“ anebo právě pod pojmem „*interkulturní psychologie*“. Tak ji u nás vnímá např. Jan Průcha.

2.2.3 Akulturační stres

Akultura je přisvojování rysů kultury určitého prostředí jedincem či skupinami v něm žijícími, adaptace na tuto kulturu.⁵¹

Akulturační nebo také **kulturogenní stres**, je v dnešním globálním světě zcela běžný a bezprostředně se netýká jen přistěhovalců a uprchlíků. Vojáci jsou tomuto stresu vystaveni obzvláště v prostředí, které je diametrálně odlišné, co se kultury týče. Je rozdíl, když „*nejen*“ čeští vojáci operují na evropské půdě anebo na jiném kontinentě. Akulturační stres je ve své podstatě založen na **strachu z cizí kultury**. Již samotné prostředí mise zasazené do cizí kultury evokuje pocit nejistoty a neklidu.

Rovněž je třeba připočítat vztahy cizí voják – místní obyvatel. Vojáci jedou do zahraničí plnit bojové nebo mírové úkoly, pod záštitou mezinárodních smluv, rezolucí OSN nebo alespoň s širší vojensko-politickou podporou spojenců. Akulturační stres nemá na vojáka takový dopad, jako na imigranta v hostitelské zemi. Vojáci mají za sebou jistotu časového omezení mise a systémové i logistické zabezpečení pro svůj výkon. Nemají potřebu (a mnohdy ani možnost), se přizpůsobovat nové zemi. Na rozdíl od uprchlíků či imigrantů, jsou za službu vlasti dobře placeni (v \$ či €) a špičkově zabezpečeni. Trochu jinou roli mají speciální jednotky, které často provádí operace typu „*srdce a myslí*“. V takových případech, se vyžaduje perfektní znalost místních poměrů, jazyků a nutnost sžít se s domorodci. Větší kontingenty, plní své úkoly dle úkolového zabezpečení. To znamená, že fungují na základě požadovaných odborností pro danou misi. Konvenční jednotky, se většinou orien-

⁵¹ PRŮCHA, Jan; MAREŠ, Jiří; WALTEROVÁ, Eliška, ref. 51, s. 20

tují na běžné operace od hlídkové činnosti, průzkum, zabezpečovací operace, až po mentování místních ozbrojených sil. V případě českých PRT, slouží hlavně jako ochrana civilních expertů. Součástí jsou rovněž operace CIMIC a PSYOPS, kdy se pracuje s vojáky i civilisty. Nicméně, tito vojáci jsou velmi dobře vycvičeni a připraveni v místní kultuře efektivně působit. Často, s psychologickým efektem. S narůstajícím počtem zahraničních misí, se rovněž klade důraz na **multikulturní kompetence** mnohých jednotek.

Vojáci by měli být schopni efektivně komunikovat a spolupracovat s příslušníky cizích národů. Mnohá řešení vyžadují konstruktivní přístup a schopnost překonat vlastní bariéry při kontaktu s příslušníky cizích rasových, etnických a kulturních skupin.

Interkulturní kompetence se dají definovat např. jako „způsobnost jedince začleňovat ve vlastním jednání a komunikaci respekt k hodnotám a kulturním standardům příslušníků jiných národů, etnik, ras.“⁵²

Případně je ten samý autor definuje jako „způsobnost jedince realizovat s využitím osvojených znalostí o specifičnostech národních/etnických kultur a příslušných dovedností efektivní komunikaci a spolupráci s příslušníky jiných kultur. Základem interkulturní kompetence je jazyková vybavenost jednotlivce a respektování kulturních specifičností partnerů.“⁵³

Do jaké míry jsou však vojáci v tomto zblhlí, je těžké posoudit. Vlastní armády distribuují mnoho různých příruček pro mužstvo i velitele. Pro některé jednotky jsou pořádány odborné kurzy, nejen jazykové apod. Přesto, se kulturní odlišnosti jen obtížně stírají. Z hlediska kulturní odlišnosti, existuje tzv. **kulturní distance**.

⁵² PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele*. Praha: TRITON, 2006, s. 102
ISBN 80-7254-866-2.

⁵³ PRŮCHA, Jan, ref. 52, s. 46

2.2.4 Kulturní distance

Kulturní distanci, bychom mohli chápat jako distanci v tom, jak jednotlivci i národy interpretují tu samou věc, osoby, situace, události nebo normy, z pohledu vlastní kultury a zkušenosti. Za měřítko porozumění, zde platí *míra odlišnosti dvou či více kultur*.

Kulturní distance je „mezera mezi kulturou dvou různých skupin, například, mezi kulturou venkovských společností a kulturou měst.“⁵⁴

Podle Průchy⁵⁵ se postoje příslušníků hostitelské země k imigrantům odvíjí od míry rozdílnosti, která je mezi jejich kulturou a kulturou imigrantů.

Do jisté míry, můžeme tento výrok přenést i na vojáky. Ti sice nejsou žádní imigranti, ale i na ně se toto označení částečně vztahuje. V případě vojenských intervencí záleží na situaci, zda lidé cizí vojáky uvítají nebo ne. Obyvatelstvo jedné země, bude vnímat cizí vojáky na svém území dvěma způsoby. Buď jako *pomoc*, v případě prožitých utrpení, genocidy či masakrů. Nebo, jako „agresivní“ *intervenci* do jejich vlastních záležitostí. Vojáci by si toho měli být vědomi, pokud se rozhodli odjet dobrovolně. Ne každá mise byt' posvěcená OSN a NATO, naplňuje morální podstatu pomoci.

„Zejména v prostředí, jehož kultura je značně odlišná od naší, musíme slézt z piedestalu vševědoucnosti a zkoumat, zda to, co chceme my, je dobré i pro jiné.“⁵⁶

„Lidé z kultur, které se velmi výrazně liší v dimenzích národních kultur, tj. ve vzdálenosti moci, individualismu, maskulinitě, vyhýbání se nejistotě a dlouhodobé orientaci...mohou spolupracovat“⁵⁷

⁵⁴ Definition from Answers.com. *cultural distance* [online]. © 2012 [cit. 2012-04-28]. Dostupné z: <http://www.answers.com/topic/cultural-distance>

⁵⁵ PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071788856.

⁵⁶ VARGA, Pavol. Jak spolupracovat s původními obyvateli. *Doktríny* [online]. 2009. č. 1 [cit. 2012-03-19]. ISSN 1803-036X. Dostupné z: http://doctrine.vavyskov.cz/1_2009.htm

⁵⁷ HOFSTEDE, Geert. *Kultury a organizace, software lidské mysli*. LINDE, 2007, s. 175. ISBN 80-86131-70-X.

Čím větší jsou rozdíly mezi kulturami, tím větší je i riziko konfliktu. Ať již se to dotýká otázky jazyka, náboženství, postavení žen nebo orientace společnosti ve smyslu individualismu nebo kolektivismu. Vojáci, kteří neuznávají rozdíly mezi kulturami, si většinou poštvovali místní obyvatele proti sobě.

Důležitá je *snaha o minimalizaci konfliktu*, což znamená nutnost nalézt správnou rovnováhu mezi právy jednotlivce a sociálními skupinami. Kultura západních zemí se vyznačuje značným individualismem. Jsme zvyklí klást důraz na sebedůvěru, iniciativu, hodnoty a konkurenci jako základ našeho chování. Vlastní identita spočívá ve starosti o sebe a těch, kteří jsou součástí vlastní skupiny. Vojáci se dnes hojně setkávají s kmenovými kulturami, které jsou naopak zaměřeny kolektivisticky. V těchto kulturách jsou lidé od narození po celý život integrováni do stálých a soudržných skupin. Tyto kmenové struktury, jim za jejich věrnost poskytují ochranu před vnějším světem.

Podle Kudličky⁵⁸ dnes pro vojáky Afghánistán představuje naprosto odlišné kulturní prostředí. Pro získání přízně obyvatelstva, se vyžaduje znalost a pochopení kulturních specifík Afghánské identity. Ta nemá „evropský rozměr“, ani zde neexistují občané „západního“ pojetí, ale kmeny a příslušníci kmene.“ Tyto propastné rozdíly jsou dnes častým předmětem nedorozumění a šarvátek mezi vojáky a civilisty. Proto je neustále třeba posilovat znalostní kompetence všech vojáků. A jak prohlásil bývalý ministr obrany USA Robert McNamara „Ačkoliv je znalost nepřítele jedním z prvních principů války, naše vojenské operace a rozhodování o národní bezpečnosti značně utrpělo, kvůli neznalosti cizích kultur“.⁵⁹

⁵⁸ KUDLIČKA, Karel. Boj proti povstalcům a nezbytnost spolupráce s místním obyvatelstvem. *Doktríny* [online]. 2010. roč. 3, č. 1 [cit. 2012-04-04]. ISSN 1803-036X. Dostupné z: http://doctrine.vavyskov.cz/Dokumenty/casopis_2010_1m.pdf

⁵⁹ McFATE, Montgomery. *The Military Utility of Understanding Adversary Culture* [online]. 2005 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfq/1038.pdf>

2.3 Fáze stereotypie (4. až 5. měsíc)

Přesto že, se nemusí pozdější fáze mise jevit jako významné, je třeba se zabývat i jimi. Jsou součástí širší adaptace, která probíhá po celou dobu nasazení. Jejich průběh, je však více ovlivněn psychologickými aspekty v interpersonálních vztazích, než kulturními jevy. „Během čtvrtého a pátého měsíce mise, se dostavuje sociálně psychologický fenomén známý, jako **stereotypie a ponorková nemoc** – a to ve své pozitivní i negativní podobě.“⁶⁰ „Stereotyp je definován jako šablonovitý způsob vnímání, který není produktem přímé zkušenosti individua, je přebírán a udržován tradicí. Stereotypy nejsou záležitostí veskrze negativní, tvoří součást našeho myšlení a umožňují nám rychlou a ve většině případů účinnou orientaci ve světě.“⁶¹ Armádní stereotypie spočívá v uniformním, až automatickém chování. V misích se projevuje, stejně, jako jinde. Po měsících si však vojáci dokonale zvyknou. Práce se jim začne jevit jednotvárná a nejbližší prostředí už znají, jako své boty. *Tato fáze by se dala označit i jako fáze nudy.*

Podle Dziakové⁶² voják „naběhne“ na pravidelný denní režim, kdy se pro něj vše stalo běžnou rutinou. Ví přesně, kolik kroků je od jeho korimeku (pozn. autora: korimek je ubytovací buňka cca pro 3 vojáky) k jídelně, k posilovně, nebo k pracovišti. Zná dobře své okolí a režimní opatření. Ví, co je kdy k obědu, snídani apod.

Z hlediska adaptace, se neděje nic převratného. Vojáci již vědí, jak mají přistupovat k místním lidem a co vše si mohou dovolit. Změny nastávají spíše v mezi-osobních vztazích. Vojáci se již do detailů znají, a pomalu si začínají lézt na nervy. Roste riziko ponorkové nemoci. Ta se projevuje v podobě narážek, až nesnášenlivosti. V nejhorším případně až mobbingu. Změny mohou být i v osobní komunikaci, jejíž rovina se přesouvá více do pracovní sféry. V osobní komunikaci, již vojáci o sobě všechno vědí a hůře nachází nové podněty. Může se vyskytnout větší potřeba kontaktu s rodinou. V důsledku stereotypie, se potřebují dozvídat nové věci. Každodenní telefonáty domů, můžou působit relaxačně. Něco

⁶⁰ DZIAKOVÁ, Olga, ref. 15, s. 372

⁶¹ Člověk v tísni, společnost při ČT, o. p. s. *Projekt Varianty* [online]. 2002 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b01obecnatemata/15.pdf

⁶² DZIAKOVÁ, Olga, ref. 15

jako útek z všední reality. Ale mohou vyvolávat i určité rozpory. Voják se cítí odcizen a nemá kontrolu nad tím, co se děje doma. Navzdory internetu a telefonu, mohou vyrůst i *problémy na domácí frontě*. Komunikace mezi partnery časem také zevšední. A konverzace o tom, co kdo dělal a zažil, přestane být zajímavá. Je otázkou, do jaké míry za to může odloučenost nebo nějaká forma deprivace. Faktem ale zůstává, že se jedná o „*hluchou*“ část mise, kdy se u citlivějších povah mohou objevit problémy psychického rázu.

„Řešení je prozaické: snížit sociálně psychologické napětí minimalizováním společně stráveného času se spolubydlícími a najít si rozptýlení mezi dalšími vojáky.“⁶³

Na větších základnách existuje relativně široká možnost kontaktů. I základní znalost angličtiny může sblížit např. Čecha s Američanem a rozptýlit celkové nepohodlí. Důstojníci vytvářejí programy na podporu morálky mužstva, kde se formou soutěží poměřují kvality jednotlivých družstev. To vše, slouží zároveň jako výborná možnost odreagování se.

Fáze stereotypie je náročná i pro vojenského psychologa, který musí s vojáky více pracovat. Jakékoliv problémy, je třeba si vyříkat a eliminovat tak riziko větších problémů. K tomu slouží různá neformální sezení, kterých se zúčastní celá jednotka. Je nanejvýš nezbytné posilovat kladné stránky všech zúčastněných. Nejde o psychoterapii, ale o potřebu porozumět, že **každému vojákovu časem činnost v misi zevšední**. Zautomatizuje se a stane se „*běžnou rutinou*“. Nadšení je vystřídáno pochybnostmi a otázkami, jež se začínou postupně vynořovat. Vojáci začínají postupně pociťovat únavu. V této fázi se nejvíce projevuje psychické vypětí, občas doprovázené nostalgií po domově.

⁶³ DZIAKOVÁ, Olga, ref. 15

2.4 Fáze závěrečná (6. měsíc)

„Poslední, šestý měsíc je charakteristický **pocitem, že už voják dělá svou práci tak perfektně, že lépe to snad ani nejde**. Navíc už to má tzv. „za pár“.“⁶⁴

Za dobu trvání mise jsou vojáci již perfektně aklimatizováni a zadaptováni na nové prostředí a kulturní podmínky. Poslední měsíc, takřka počítají dny a hodiny do návratu zpět domů. Psychické napětí postupně opadá a vojáci se v myšlenkách těší na své blízké. Atmosféra je značně rozvolněna, stejně jako pracovní a vojenská morálka. Pro vojáky je to konec jejich turnusu a zároveň období těšení na své blízké. Je to období úvah a přemýšlení o tom, co budou dělat po přiletu domů. Jak naloží s nemalými penězi, jež si vydělali, co vše podniknou atd.

Pro jejich velitele, to je naopak nejhorší doba, kdy se snaží vojáky udržet v ostražitosti. Právě toto *euforické období* plné očekávání se stává nejrizikovějším většině byt' zkušených vojáků. Vojáci si příliš zvyknou na místní prostředí a podmínky, že mu přestávají věnovat zvýšenou pozornost. Paradoxně se skvěle adaptovaní a ostřílení vojáci, stávají v důsledku uvádající ostražitosti potenciálně větším rizikem, než čerství a neadaptovaní nováčci.

V závěru mise probíhá rotace s čerstvou jednotkou. Někdy přijíždí střídající kontingent dříve, aby si vojáci mohli předat co nejvíce zkušeností. Smyslem je navázat na práci původní jednotky. Poslední dny jsou více formální. Probíhá slavnostní ceremoniál, při přebírání operačního úkolu a loučení odjíždějících vojáků.

⁶⁴ DZIAKOVÁ, Olga, ref. 15, s. 375

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Na úvod, je potřeba si zodpovědět základní otázku, týkající se našeho výzkumu. Tou otázkou je. Co vlastně chceme zkoumat? Tato otázka, byť se zdá nepodstatná, je *alfou* každého výzkumu a nelze bez ní začít. V našem případě však otázka vyplývá, již z názvu naší práce. Ten zní: *Adaptace vojáků v interkulturním prostředí zahraničních vojenských misí*. Ačkoliv, se samotný název může zdát trochu neobratný, jeho předmět je velmi prostý. Obecně nás zajímá schopnost přizpůsobení. Následně, se zájem obrací do konkrétní roviny. Kde nás zajímají specifické okolnosti. V prvním případě, jsou to vojáci se zkušenostmi z misí. V druhém případě, je to samotné *prostředí* a *kultura* dané oblasti. Zajímají nás tedy dva hlavní faktory, působící na proces adaptace vojáků. Logicky však proces adaptace zahrnuje další faktory, mající na vojáky vliv. Opomíjenou složkou někdy bývá samotná *příprava* na misi. Od které se potom odvíjí další průběh adaptace. Neodmyslitelným průvodcem adaptačního procesu je také *stres*. Zde mu však s ohledem na cíl naší práce nebudeme věnovat pozornost. Další faktory se projevují až na místě a určují způsob jejich zvládnutí. Tedy, nejen *kulturní difference*, ale mnohem víc věcí se týká procesu adaptace. A to nepočítáme nepřítel. Nebudeme se zde zabývat rámcovým vymezením tématu. To je rozpracováno v teoretické části. Podívejme se tedy na praktické zaměření a provedení naší práce.

V dalších kapitolách tak objasníme cíl výzkumu, zdůvodníme typ zvolené strategie, stanovíme výzkumný vzorek, vybereme adekvátní metodu a techniku pro sběr a analýzu dat, popíšeme proces jejich zpracování a zjištěná data následně interpretujeme.

3.1 Cíl výzkumu

Naším cílem je zjistit, jakým způsobem, se vojáci adaptují v odlišných socio-kulturních podmínkách zahraničních vojenských misí. Což znamená, v sobě zahrnout vliv kultury tamních obyvatel, jejich zvyků, hodnot, i přístupu k cizím vojákům. Mimo **kulturní podmínky**, je třeba zjistit, jak se vojáci aklimatizují. A o jaké **prostředí** se vůbec jedná.

3.2 Druh výzkumu a jeho zdůvodnění

Z hlediska zaměření naší práce, jsme zvolili **kvalitativní metodologii**. Výzkum je do značné míry omezen jeho akterý, což byl rovněž relevantní důvod pro kvalitativní analýzu dat. Kvantitativně bychom mohli zkoumat také jisté věci, ale zde bylo vhodnější jít více do hloubky. Ne, že by nebylo dostatek vojáků, kteří již na nějaké misi byli. Problémy by vystali s jejich hledáním, ochotou a možná i služebními překážkami vypovídat. Výzkum byl v zásadě podmíněn dvěma věcmi. Profesí vojáka a účastí na misi. A tyto podmínky, by ani dnes nebylo jednoduché zajistit. Navíc, ne každý by se chtěl se svými zážitky svěřovat. V důsledku uplatněné strategie, nám odpadly starosti se sháněním dostatečného počtu vojáků. To vedlo k tomu, že jsme si mohli naopak sami respondenty vybírat. Důležitým důvodem, byl rovněž samotný předmět výzkumu. Zde se jeví vhodnější, jít více do hloubky, než plošně odfajfkovat odpovědi v dotazníku. V neposlední řadě, je také zajímavější z daného tématu něco vytvořit, než jen potvrdit či vyvrátit naše domněnky. Pro kvalitativní výzkum je charakteristické objevování něčeho nového. Přinejmenším, je to alespoň snaha tomu porozumět. Existuje řada definic, vymezujících kvalitativní metodologii. Pro ilustraci uvádíme definici významného metodologa Creswella.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“⁶⁵

⁶⁵ CRESWELL in HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

3.2.1 Etické zásady

Etika hraje ve společenskovedním výzkumu důležitou roli. Výzkumník pracuje s lidmi a musí se proto řídit jistými pravidly. Kromě pravidel slušného chování, existují různé zásady vedení výzkumu. V našem případě, jsme si pro práci s respondentem zvolili zásady, vycházející z etických principů Švaříčka a Šedové⁶⁶.

- **Anonymita** – první zásadou v našem případě bylo, ubezpečit vojáka o anonymitě jeho osoby. Většina lidí nerada vypovídá o svém soukromém životě. Výzkumník by měl proto vždy daného člověka ubezpečit o zachování jeho soukromí. Pocit anonymity, umožní respondentovi v klidu odpovídat i na otázky, kterým by se chtěl jinak vyhnout nebo je zodpověděl jen neurčitě. Zachování mlčenlivosti o jeho identifikaci, také odbourává strach. Respondent je o to více sdílný a lehčeji spolupracuje. V našem případě byla respondentovi poskytnuta **absolutní anonymita**. Kromě místa nasazení, které se utajit nedá a ani by nešlo, neposkytujeme *žádné identifikační znaky* o jeho osobě.
- **Informovaný souhlas** – druhá zásada profesionálního výzkumu, je *vyžádání si souhlasu o participaci na výzkumu*. Respondent byl informován o cílech naší práce a důvodu nutnosti jeho zapojení. Po seznámení, se záměrem našeho výzkumu, byl rovněž vyžádán jeho souhlas o způsobu zaznamenání dat. V našem případě, jsme získali informovaný souhlas s nahráváním rozhovoru. Respondentovi byly sděleny důvody, proč tomu tak je a znovu byla potvrzena jeho *anonymita*. Voják byl rovněž ujištěn o zpracování a zachování dat, jen k účelu našeho výzkumu.
- **Emoční bezpečí** – v kvalitativním výzkumu někdy dojde na ožehavé otázky, které se nemusí respondentovi vždy líbit. Respondentovi bylo sděleno, aby odpovídal klidně a po svém. V našem případě, se sice nejednalo o příliš citlivé téma. Přesto, byla dána možnost neodpovídat.

⁶⁶ ŠVAŘÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

3.2.2 Stanovení výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek v kvalitativních výzkumech, tvoří jen malý počet respondentů. Někdy stačí jen jeden. Vždy záleží na povaze problému a hloubce, do jaké chceme pátrat. Vzhledem k naší práci, jsme si nemohli vybírat, koho chceme. Výběr byl značně omezen, co do počtu i snaze se zapojit. Nalézt pár vojáků není takový problém. Ovšem, přidá-li se k tomu kritérium účasti na misi (alespoň jediné), tak se výběr značně zužuje. Takoví vojáci, tvoří trochu uzavřenou skupinu. Na základě zjištěných možností, se jeví jako vhodní tři respondenti. Jelikož, se všichni tři respondenti účastnili společně té samé mise a jejich zážitky byly v podstatě stejné, rozhodli jsme se, že vybereme jen jednoho z nich. Dle předchozích rozhovorů, se tak trochu jednalo o neoficiální před výzkum. Protože nebylo naším cílem data porovnávat, ani by zde nebyly výrazné diference, rozhodli jsme se na základě vlastního výběru. První respondent, nám však poskytl více informací, než jsme očekávali. Jelikož jsme chtěli výzkum orientovat především do hloubky a nikoli šířky co do významu získaných poznatků, **vybrali jsme proto jednoho respondenta.**

3.3 Metoda zpracování dat

Pro zpracování dat jsme zvolili metodu **zakotvené teorie** (*Grounded Theory*). Tato metoda, vede na základě zjištěných dat k tvorbě nové teorie. „Zakotvená teorie proto představuje sadu systematických induktivních postupů pro vedení kvalitativního výzkumu zaměřeného na vytváření teorie.“⁶⁷ Celý proces zpracování dat má následující podobu:

1. **Sběr dat**, směřující k teoretické nasycenosti kódů
2. **Transkripce** audio záznamu do textové podoby
3. **Segmentace** dat na jednotky a přiřazování významu
4. **Kódování** materiálu, směřující k vytvoření základních **kategorií** – tzv. proměnných budoucí teorie
5. **Interpretace výsledků** na základě významnosti zjištěných dat

⁶⁷ ŠVARÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. ref. 66

3.3.1 Technika sběru dat

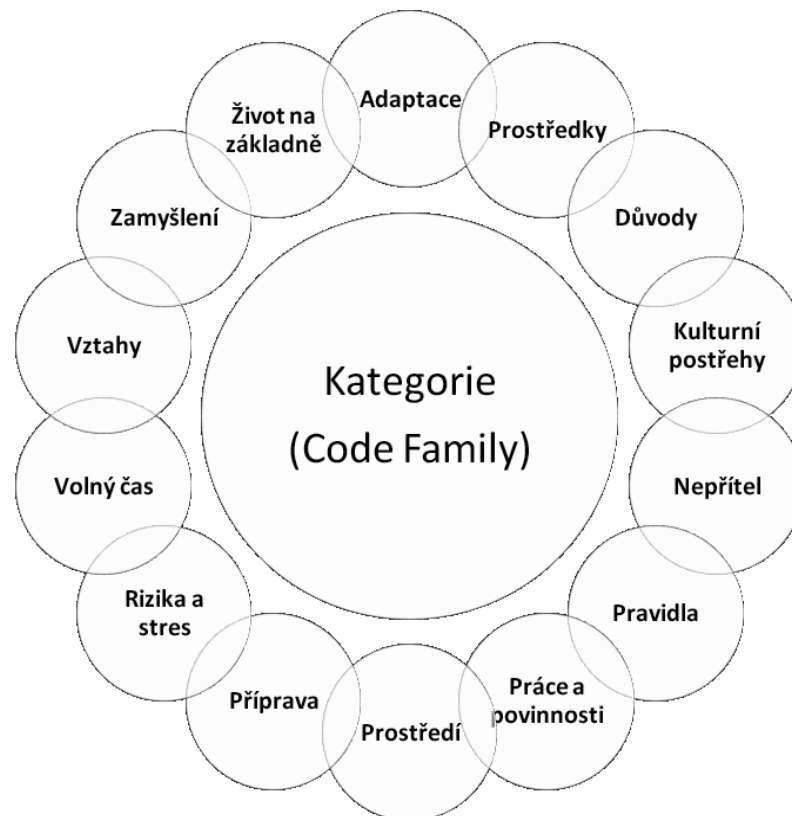
Rozhovor je nejpoužívanější metodou v kvalitativním výzkumu. Pro sběr dat, jsme proto zvolili techniku **polostrukturovaného rozhovoru**. Ta vychází z předem připraveného seznamu otázek. Polostrukturovaný rozhovor nám umožnil, postupovat na základě hlavních otázek. V našem případě, se však díky obsáhlosti odpovědí mnohé otázky překrývali a tak jsme museli klást otázky doplňkové a některé původní i vynechat. Tím jsme jednoduše reagovali na směr odpovědí respondenta a rozhovor tak mohl plynule a návazně pokračovat. Cílem bylo získat co nejvíce dat. Respondent tak nebyl ve svých odpovědích nijak časově omezován. Na základě vyžádání informovaného souhlasu, byl rozhovor nahráván.

3.3.2 Proces zpracování dat

Analytická část práce byla provedena, pomocí specializovaného počítačového softwaru „**Atlas.ti**“. Tento program, nám umožnil jednoduše a přehledně pracovat s kvalitativními daty. Po transkripci, byl text editován do daného programu. Celý text byl podroben podrobnému rozčlenění na **jednotlivé segmenty**. Získaná data byla podrobena technice **otevřeného kódování**. „Otevřené kódování je technika, která byla vyvinuta v rámci analytického aparátu zakotvené teorie, avšak díky své jednoduchosti a zároveň účinnosti je používaná a použitelná ve velmi široké škále kvalitativních projektů.“⁶⁸

Jednotlivým segmentům byl následně přiřazen významový kód. Pro větší významové celky, jsme použily **vlastní názvy kódů** a pro menší tzv. **in vivo kódy**. Po celkovém rozkódování textu, vzniklo celkem **393 kódů**. K jednotlivým kódům, lze v programu přiřazovat poznámky s vlastními komentáři apod. Atlas.ti nabízí přehledné rozhraní pro další práci. Celý seznam kódů jsme po prostudování podrobili **kategorizaci**. Dle jednotlivých významů vzniklo celkem **14 kategorií**. Těmto kategoriím tzv. „*Code Family*“, jsme přiřadili zastřešující názvy pro seznam kódů v nich obsažených.

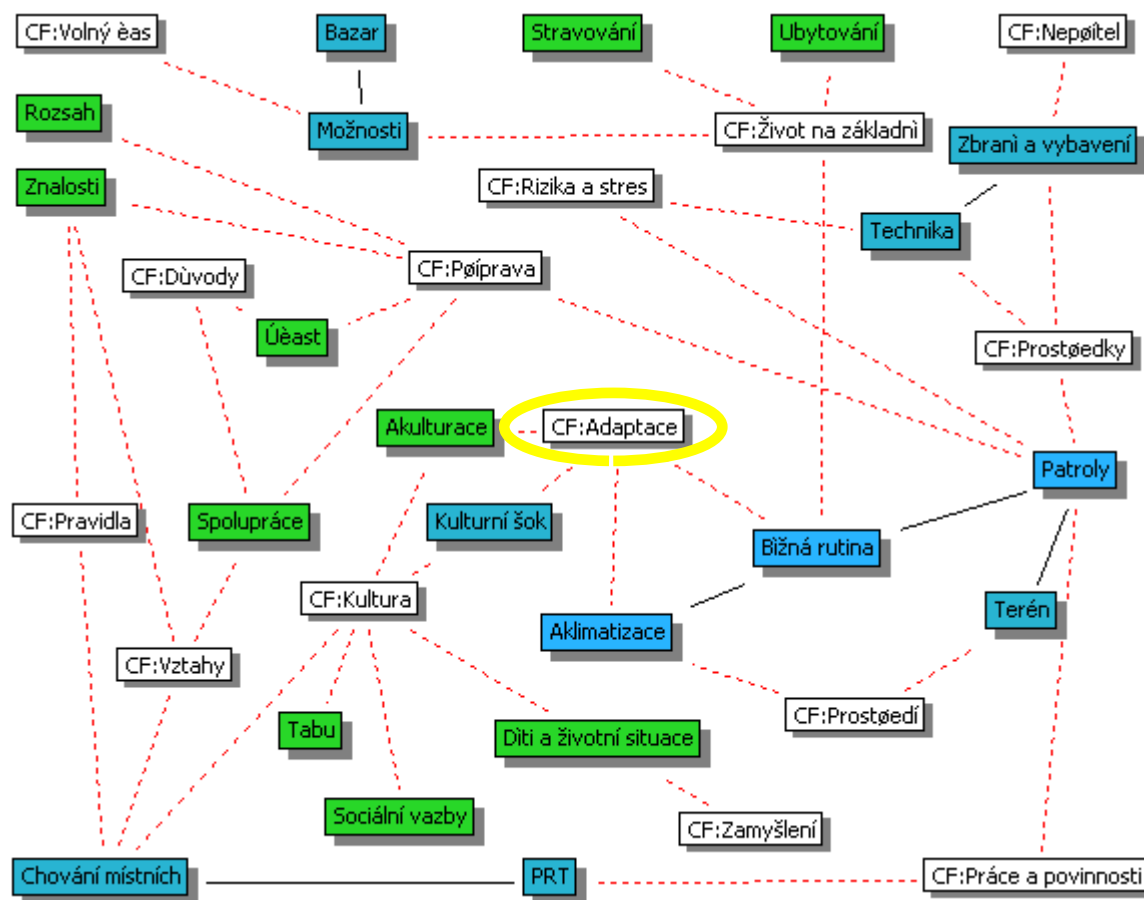
⁶⁸ ŠVARÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára, ref. 67, s. 211

Jednotlivé kategorie (*Code Family*) jsou vzájemně provázány a tvoří sub-kategorie.

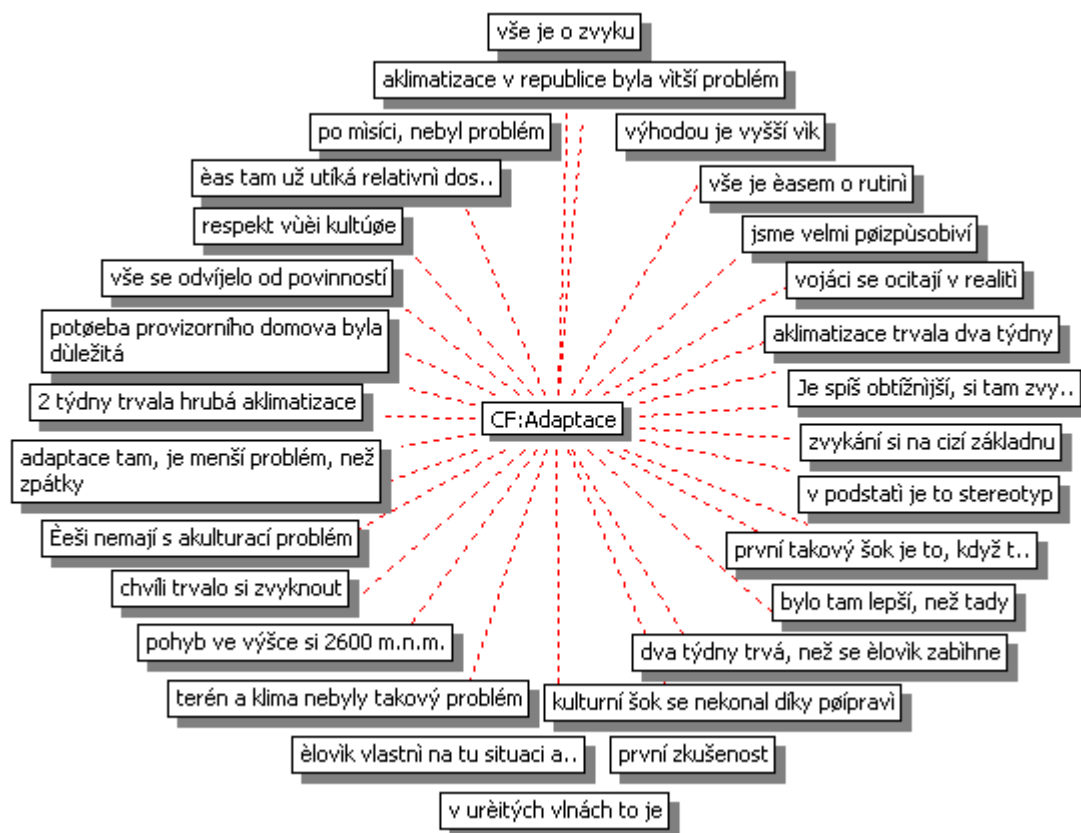
3.4 Způsob interpretace dat

Ačkoliv je proces adaptace tvořen soustavou kategorií a vztahů mezi nimi, zde se omezíme na **popisnou interpretaci** vybraných kategorií. Níže uvádíme teoretické a grafické zpracování výsledků. Grafické zobrazení je výstupem programu Atlas.ti. a je upraveno do podoby pojmové mapy. Základních 14 **kategorií** je označeno bíle. Na ně jsme navázali další **sub-kategorie**, jež jsme označili barevně. Sub-kategorie jsme vytvořili pro větší přehlednost z důvodu nadměrného množství kódů. Pod sub-kategoriemi jsou obsaženy jednotlivé kódy. Ty jsou tak lépe využity pro lepší pochopení vztahů mezi kategoriemi. Důvodem pochopení vztahů je samotný *proces adaptace*. Ten není určen jen vlivem cizí kultury a prostředím, ale podmiňují jej i další faktory. Při zjišťování odpovědi na to, jak se vojáci adaptují, je třeba respektovat interakci níže uvedených faktorů. S ohledem na náš cíl, se však nebudeme zabývat popisem všech kategorií. Pozn. jazyková interpretace některých slov, není způsobena naší chybou, ale vychází z odlišného nastavení anglické verze programu.

Mapa 1 Faktory adaptace v misi

3.4.1 CF: Adaptace

Pojmová mapa 1 **Adaptace****Kulturní šok**

První střet s cizí kulturou obvykle přináší prožitek kulturního šoku. *Codes: [kulturní šok se nekonal díky přípravě]* Kulturní šok ani moc ne. Protože, když už jsem tam vyjízdel, tak jsme měli už tady v republice relativně slušnou představu. Přesto voják osobně kulturní šok nezažil. Přičítá to kvalitní představě před nasazením. Představivost je tu jednoznačná v tom, že si skrze média může udělat docela slušný obrázek o tom, do čeho jde. Stačí shlédnout pár dokumentů o dané zemi nebo si přečíst knížku a kulturní šok se neprojeví v takové síle. S postupující globalizací a vlivem médií si dnes člověk zvyká lépe, než v dávných dobách, kdy lidé nevěděli vůbec nic.

Codes: [první takový šok je to, když t..] první takový šok je to, když tam jako člověk doletí. Je třeba si uvědomit, že ani sebelepší příprava a představy vojáka plně nepřipraví. Vždycky je člověk překvapen. Kontakt s tak odlišnou kulturou, jakou je Afghánistán, je asi neodvratitelný.

Codes: [vojáci se ocitají v realitě] Tam, s těma místňákama jako nepřijde teda do kontaktu, ale už je prostě v tom reálném vojenském prostředí, což já do té doby jsem nezažil. Voják tedy neprožil kulturní šok v pravém slova smyslu. Mnohem významnější pro něj byla změna reality jeho dosavadních pracovních zkušeností. V zápalu nadšení více vnímal samotné vojenské prostředí, než novou kulturu. Vojáci se přesunovali přes půl zeměkoule a sdíleli stejné nadšení a odhodlání pro společnou věc. Pro některé to byl splněný sen, pro jiné důležitý krok v jejich profesním životě. Navíc je třeba říci, že tam nejeli obdivovat kulturu, ale plnit vojenské úkoly. Možná proto nebyl prvotní střet s cizí kulturou tak citelný.

Akulturace

Codes: [Češi nemají s akulturací problém] No...my jsme s tím problémy neměli, protože výhoda českých jednotek je jako taková, že my se dokážeme jako velice snadno s těma lidma sžít. České vojenské jednotky si zaslouží obdiv. Alespoň sám voják je na to hrdý. Naši vojáci nejsou žádní xenofobní, arogantní bojovníci. Je to sice vždy o osobním přístupu, ale kolektivně se to projevuje zcela očividně. Ale jak pokračuje. Codes: [jsme velmi přizpůsobiví] Nebo né sžít, ale pochopit jejich kulturu a naučit se vlastně v té kultuře fungovat. Takže akulturace, stejně jako kulturní šok jim problém nedělal. Jednak díky dobré přípravě a jednak díky české mentalitě. Češi jsou známí svou přizpůsobivostí a schopností improvizace. A vojáci tam alespoň dokázali, že to je pravda. Není důležité, aby se plně adaptovali. Dokonce to ani nejde. A když si vezmeme, že tam letí jen na krátký čas a mnozí jen jednou v životě, tak se proces akulturace nikdy nedokončí. Vše je ale o respektu Codes: [respekt vůči kultuře], kdy si museli být vědomi jistých hranic. Zde se to týkalo zejména pravidel při vzájemné komunikaci a spolupráci s místními. Kulturní odlišnosti je třeba tolerovat. Obzvláště jsou-li propastné. Vojáci v dané zemi sice žijí na uzavřené základně, ale prostředí venku je jiné. Kromě osobního přístupu každého vojáka, zde hraje roli ještě věk. Codes: [výhodou je vyšší věk] Pro ty lidi, co tam jedou. Říkám jako, že naše výhoda byla vyšší věkový průměr, takže člověk je už mentálně posunutý někde jinde a je takový rozumnější, tolerantnější. Je možné, že mladší vojáci by měli větší problémy, jak tomu bylo například u Američanů. Češi však posílají starší a zkušenější vojáky, kteří se umí danému prostředí přizpůsobit.

Aklimatizace

Codes: [terén a klima nebyly takový problém] Jedna věc byl ten terén a vlastně ty klimatické podmínky. Na to byl člověk aj tak uvyklý. Tady mluví o dvou věcech. Terén v Afghánistánu je z hlediska středoevropana extrémní. Avšak, vlivem pravidelného cvičení jsou vojáci v dobré kondici a pohyb v obtížnějším terénu jim nedělal takový problém. Druhá věc je místní podnebí a klimatické podmínky. Aklimatizaci se však nejde vyhnout. Je to jen otázka času, jak dlouho člověku trvá, než si zvykne. Codes:[2 týdny trvala hrubá aklimatizace]. Dva týdny se nám nezdaří moc. V podstatě šlo o běžné přechodové období. Codes:[po měsíci, nebyl problém] po měsíci už člověk fungoval úplně stejně, jako tady. Po měsíci už nebyl žádný problém. Takže aklimatizace trvá spíše krátce a nepůsobí na vojáky nijak drasticky. Paradoxem pro české vojáky bylo, že si lépe zvykali v Afghánistánu, než zpátky doma. Codes:[aklimatizace v republice byla větší problém] Že tam bez problémů jó + 40 ve stínu, člověk se ani tak nějak moc nezpotil. Přiletěl jsem tady, bylo tady 20 stupňů. Ušel jsem od autobusu k nádraží na vlak a úplně prostě zlitez. Jako dobře se mi tam dýchalo, ale ta vlhkost jako že dávala hodně zabrat. Afghánistán je velice hornatá země a vojáci se tam pohybovali běžně ve vyšších polohách, než jsou zvyklí. Codes:[pohyb ve výšce si 2600 m.n.m.]. Byl tam vyšší tlak a suchý vzduch, což má vliv na únavu. V důsledku nízké vlhkosti, se tam i při zvýšené námaze tolik nepotili. Navíc extrémní teploty tam nejsou neustále. Díky vyšší poloze má země spíše mírnější klima. V ČR je mnohem nižší nadmořská výška a středoevropské klima je pro vracející se vojáky větší problém. Codes:[adaptace tam, je menší problém, než zpátky] Jako to si člověk zvykne. Ono zvyknout se dá na všechno. A můžu říct, že o mnoho snazší třeba po té psychické stránce je si zvyknout tam, než si potom zvyknout zpátky doma. To je taky zajímavé. V misi si člověk zvykne rychle a po návratu je to problém. Tam člověk tu změnu nejspíš tolik nevnímá. Voják tam žije jiným způsobem. Plní úkoly, je pod tlakem práce i svého okolí. Snaží se zvyknout si co nejrychleji. Možná je to pro něj natolik zajímavé, že si nepohodlí a změny ani tolik neuvědomuje. Naopak, když se potom vrátí domů, všechno je zase jinak. Neobyčejný život tam je pryč. První věc je zase aklimatizace na naše podnebí. A druhá, si zvyknout na obyčejný život tady. S tím mají vojáci asi víc práce, což se zákonitě projevuje v jejich psychice. Přičteme-li k tomu únavu a zažitý stereotyp, lze se domnívat, že je pro ně těžší adaptace na život doma.

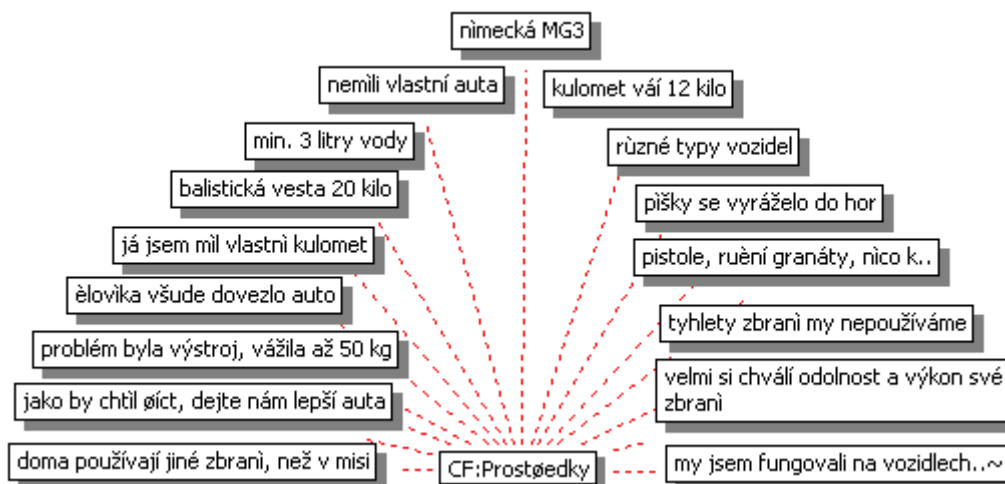
3.4.2 CF: Prostředí

Pojmová mapa 2 **Prostředí****Terén**

Seznámili jsme se s aklimatizací a nyní se podíváme, jak vypadá tamní geografické prostředí. Každé prostředí na světě, má své charakteristické rysy. Vojenská profese je o práci venku. Většina vojáků je tak neustále vystavená přírodním vlivům. Codes: [Afghánistán je velice hornatá...] *Afghánistán je velice hornatá země.* Voják se účastnil mise v Afghánistánu, což je vskutku jedna z nejhornatějších zemí světa. Místní prostředí je velmi extrémní a pohyb v něm je nebezpečný a vyčerpávající. Codes: [hory 4000, 4500 metrů]. V důsledku topografických podmínek, byla země po dlouhá staletí nepřístupnou a takřka nedobytnou pevností. Takový terén jen nahrává taktice partyzánské války. V Afghánistánu, jako zaostalé zemi nejsou vybudované silnice. Místní cesty jsou nezpevněné a spojují jen některé oblasti země. Spíše jde o síť, vybudovanou Brity a později Sověty. Okolní hory rovněž vyžadují dobrý orientační smysl. Většinou se jedná o otevřený terén bez vegetace. Ta se vyskytuje spíše ojediněle v údolích a okolo zdrojů vody. Místní příroda je vůči

člověku nelítostná. Vojáci jsou dnes ale dobře vybaveni a zásobeni. Žijí na zabezpečených základnách, kde se jim dostává, mnohdy až nadstandardní péče. Češi operovali v Afghánistánu ze základny FOB Shank. Jedná se o předsunutou základnu amerických ozbrojených sil. *Codes: [lokace základny] Je to základna v provincii východního Afghánistánu.* Nacházela se v horách, jihovýchodně od Kábulu, afghánského hlavního města. *Codes: [základna byla vlastně 2000 m.n.m.]. Codes:[země leží relativně vysoko].* Díky tomu tam je *Codes: [strašně malá vlhkost].* Američani si jistě zvolili dobré místo pro svou základnu. Kromě hlavních a předsunutých základen, tam byly ještě malé základny v horách. Na FOB Shank ve výšce 2000 m.n.m., ještě byly dobré podmínky pro život.. Základna Shank je velmi rozlehlá a poskytuje příležitosti pro různé aktivity. Kromě taktických cvičení si tam vojáci krátili čas sportem. *Codes: [vlhkost tam a tady, je velký rozdíl] Tam nebyl problém si jít zaběhat. Já jsem tam třeba po ránu běhával 8 kilometrů vnitřním perimetrem základny. Jako nebyl to problém. Potom, když se vrátíš zpátky, tak potom zjistíš, že ta vlhkost tady tě jako brutálně ničí.* Afghánské podnebí se různí. V horských oblastech na severu je obdobné jako u nás. Ve vyprahlých jižních pouštích, jsou pro běžného středoevropana podmínky těžko snesitelné. Čeští vojáci působili spíše v centrální oblasti. *Codes: [my jsme operovali v oblasti Lógar].* Lógar je nejmenší afghánskou provincií. Na západě sousedí s provincií Wardak, kde rovněž působí naši vojáci. Lógar ale patří spíše mezi klidnější oblasti. Byť se nachází již blízko pákistánských hranic, nevyskytuje se zde tolik nepřátelských frakcí, jako v jiných provinciích. Daleko hůře jsou na tom Britové na jihu a Američani na východě země. Možná má na to vliv i složení obyvatelstva. Co se týká Lógaru, *Codes:[To je hlavní pašunská oblast].* Vrátime-li se však k popisu prostředí, voják zde byl nasazen v letním období, kdy se teploty pohybovali na hranici extrému. *Codes:[přes léto až 45 stupňů ve stínu] přes léto jsou tam relativně vysoké teploty 45 stupňů ve stínu.* Při pěších patrolách, v neprůstředné vestě, se zbraní a těžkým batohem na zádech, si člověk těžko představí pohyb v takových podmínkách. Kromě samotné tíhy nákladu je místní klima zrádné. V suchém horském klimatu si člověk tolik neuvědomuje, jak moc se potí. Vojáci tak museli více dbát na pitný režim, aby se vyhnuli dehydrataci a únavě z horka. Při mobilních patrolách to asi takový problém nebyl. Tam všechno vezlo auto. Vojáci používali hodně techniku, ale je třeba si uvědomit, že ani technika není všemocná. V prašném prostředí byla údržba zbraní a vozidel životní nutností. Na technice doslova závisel život vojáků i civilistů.

3.4.3 CF: Prostředky

Pojmová mapa 3 **Prostředky**

Patroly

Vlivem terénu Codes: [přes hory nebylo možné projet] V podstatě na vozidlech překonat ty hřebeny bylo nemožné, člověk se musel pohybovat údolím. Jak jsme již říkali, v Afghánistánu neexistuje síť dobrých silnic. Většina cest je prашných a neudržovaných. S výjimkou větších měst, tam člověk prakticky nenarazí na asfaltovou silnici. V lógaru byla ostatně jen jedna. Codes:[páteřní komunikaci, tam tvořila jediná asfaltka] My vlastně v rámci toho PRT jsme fungovali zhruba v okruhu té páteřní komunikace, která tam vedla. Byla to vlastně jediná tam asfaltka v okolí. Tu tam navíc postavili Američani. Jediná hlavní cesta sloužila jak vojákům, tak i místním lidem. Jako dopravní komunikace tak tvořila výchozí bod pro hlídkovou činnost v dané oblasti. Pokud neoperovali poblíž hlavní trasy, tak vyjížděli do okolí.

Patroly byly dvojího typu. Mobilní a pěší. Kam to šlo, se vojáci přemísťovali za pomoci techniky. Codes:[my jsme fungovali na vozidlech...]. Afghánský terén je hodně otevřený a přesuny na velké vzdálenosti si ani jinak nelze představit. Bez aut by se nikam nedostali. Američani a dříve Sověti také používali vrtulníky. Pro rychlou přepravu jednotek v jinak nedostupném terénu je to jistě vhodný stroj, ale také značně rizikový. Češi si nemohou technicky a hlavně finančně něco takového dovolit. Pozemní mobilní patroly také nesou jistá rizika. Při najetí na nástražný výbušný systém už i Češi ztratili svého vojáka.

Do nepřístupného terénu se však muselo pěšky. *Codes: [pěšky se vyráželo do hor] Takže, měli jsme aj pěší patroly. (přemýšlí) točila se tam aj jedna malinká základna na jihu v horách, byla to americká základna.* Takových detašovaných základen mají Američani spousty. Obvykle jsou umístěny na strategických pozicích v horách. Vojáci z nich pozorují okolí a vyráží na patroly v blízkém okolí. *Codes:[v horách měli malou základnu] Ta byla držena jednotkou v síle roty, posílená četou afghánské armády a plus jedno družstvo v počtu 12 lidí od nás. Tam jsme chodili jako pěší patroly.* Pravidelně tak vyráželi do hor střídat své kolegy. Pohyb s plnou polní a v horách ale není sranda. Tyto základny byly odlehlé a nepřinášely vojákům takový komfort jako základna hlavní. To znamenalo, *Codes:[pohyb ve výšce asi 2600 m.n.m.].* Základna v horách byla položena o něco výše, kde již bylo *Codes:[o něco méně kyslíku].* Takže se museli aklimatizovat i na horské podmínky. Podobně jako horolezci. A to vše při neustálé obezřetnosti vůči možnému nepříteli. Takové patroly musely být hodně vyčerpávající. Obzvláště když se k tomu přidaly vysoké letní teploty a řidší vzduch.

Codes:[delší patroly byly únavné] Á můžu říct, že taková 10ti kilometrová patrola byla, jakože velice, velice namáhavá. Zde je třeba si uvědomit, co všechno vojáci nesli. *Codes: [se vši výstrojí, to nebyla sranda] Jako pohyboval jsem se třeba v náročnějším terénu, samozřejmě s výstrojí jo. Ta výstroj, kterou táhne jednotlivý voják vždycky, tak je relativně těžká.* Náš respondent byl navíc kulometčík, což měl o dost těžší zbraň jak ostatní. Pohyb s lehkým kulometem a těžkým batohem, je v příkrém terénu velmi riskantní. Všechny pěší patroly musely být nebezpečné. Člověk se sice pohybuje opatrně, ale pořád tam je riziko nástražných léček. Musí se dívat, kam šlape. Nejen aby nezavadil o drát, ale také aby si nezvrtnul kotník apod. Takové zranění by si voják neměl dovolit. Zvláště při průzkumných akcích ne. Samotná výstroj je tedy těžká, ale vojáci zřejmě nosili jen to nezbytné. Základem je zbraň. *Codes: [A při pěších patrolách, tak js..] A při pěších patrolách, tak jsem potom měl jako lehký kulomet. Codes: [kulomet váží 12 kilo] Ovšem váží necelých 12 kilo nenabitá, Codes:[munice dalších 5 kg] municí, které se táhlo zhruba 5 kilo na jednu osobu.* Už samotná váha lehkého kulometu je hodně. Nehledě na municí. Další je. *Codes:[balistická vesta 20 kilo], Codes:[pistole, ruční granáty, něco k snědku, zdravotnický materiál], Codes:[min. 3 litry vody].* Taková váha se jistě brzy pronesla, přičemž vojáci museli být schopni přejít kdykoliv do boje. Přesto se nám zdá, že to jsou jen nejnutnější věci. *Codes:[problém byla výstroj, vážila až 50 kg] Další věc bylo prostě množství nesené-*

ho materiálu, co u jednotlivého vojáka podle odbornosti a zbraně se pohybovalo zhruba kolem 50 kilogramu. Vojáci museli mít dobrou fyzickou kondici, aby to zvládli. Naštěstí, jak nám voják uvedl, takových patrol moc neměli. *Codes: [moc toho nenachodil] ale těch pěších patrol v rámci té mise bylo podstatně méně, tak jsme se pohybovali na těch autech.* Zřejmě byl rád, že se spíše jezdilo, než chodilo. Mobilní patroly také mají své výhody.

Technika

Přesto že, toho moc nenachodili, zato měli spoustu patrol na vozidlech. *Codes: [my jsme fungovali na vozidlech...] my jsme fungovali na vozidlech. Takže byly to jak americká vozidla typu hummer, tak to byly aj vozidla, která používala česká armáda.* Americká technika je na vysoké úrovni a v zahraničních misích se stává standardem. Vojáci musí být schopní ovládat vlastní i cizí vozidla, stejně tak i zbraně a komunikační prostředky. K tomu jim slouží různé odborné kurzy, které jim armáda zajišťuje. Bez papírů by do mise ani nemohli vyjet. *Codes: [neměli vlastní auta] používali jsme americké vozidla typu hummer.* AČR používá spíše britské auta značky Land Rover. Vozový park se ale neustále modernizuje a do mise je třeba nasadit to nejlepší, co armáda má. *Je to německé Dingo, italské Iveco.* Češi tak nefungovali z počátku s vlastní technikou, ale využívali možnosti od Američanů. *Codes: [jako by chtěl říct, dejte nám lepší auta] ty naše auta, kterými my tam jezdíme...jsou asi nedostatečné. Kromě těžké techniky, měli i osobní zbraně. Opět z části cizí. Codes: [doma používají jiné zbraně, než v misi] Ty zbraně akorát byly specifický tým, že mi je v rámci naší práce jako tady v armádě tady v republice nepoužíváme.* Jako osobní zbraň měl náš voják kulomet německé provenience. Byla to *Codes: [německá MG3].* Češi samozřejmě měli vlastní zbraně, ale byly i výjimky. Možná že tam měli lepší možnosti, než doma na cvičišti. *Codes: [velmi si chválí odolnost a výkon své zbraně] Každý si jako řekne, že jsme ubohá armáda, že používáme kvěry z druhý světoví, ovšem nicméně faktem zůstává, že tahle ta zbraň byla, jako co se týče odolnosti a výkonu výborná tehdy a je i teď.* Je třeba dodat, že to ale není jen o technických prostředcích. I když i zde je vidět naše pověstná schopnost improvizace. Naučit se ovládat jiné auta a zbraně není takový problém. A z hlediska vztahu člověk-kultura, to ani není tak podstatné. Na adaptaci to ani nemělo vliv. Naši vojáci možná byli rádi, že se tam vůbec mohli nějak pohybovat a měli čím bojovat.

Běžná rutina

Po první fázi adaptace se vojáci dostanou do fáze stereotypie. Veškeré pracovní návyky se zautomatizují a život se ustálí. *Codes: [dva týdny trvá, než se člověk zaběhne] Je tam úplně jinší denní rutina jo. Na tu denní rutinu si člověk zvykne, když to tak vezmu, po těch dvou týdnech. Než se tam zabydlí, udělá si tam takový ten svůj prostor, zvelebí si tu svoji ubikaci, naskládá si tam svoje věci. Prostě udělá si to tam tak, aby mu to tam vyhovovalo. Získá jistotu jako v tom prostředí. Je to asi jako když pojedete na dovolenou. Po dvou týdnech si na vše zvyknete a dostáváte se do pohody. Vojáci dnes mají velmi dobré zabezpečení, vybavení a veškerý servis je na úrovni. Pokud jde o adaptaci, tak se po aklimatizaci a částečné akulturaci, dostávají do relativně stabilního období. Codes: [vše je časem o rutině] Když už člověk jako zaběhne do té rutiny, tak v podstatě to fungování tam, je jedna velká rutina. A jak dále dodává. Codes: [vše je o zvyku] Ono jak si člověk zvykne v tom prostředí, tak je to potom jednodušší. Jó to z počátku jako bylo hodně cítit, jo jako když se člověk pohyboval. Zde asi myslel pohyb v trénu. Zřejmě se mu moc nelíbili pěší patroly. Ale kromě pohybu v přírodě, se pohyboval také mezi místními lidmi. Codes: [Je spíš obtížnější, si tam zvy..] Je spíš obtížnější, si tam zvyknout, protože je to jinší prostředí. To určitě je. Kromě již výše zmíněných geografických a klimatických podmínek, je to i úplně jiná kultura, než na jakou jsme zvyklí. Tou se budeme zabývat níže. Život v misi je asi neustálé zvykání si. Pořád je něco nového, byť už jim to tak nepřipadá. Samotný život na základně musí být zajímavý. Je to také o novém prostředí. Adaptace probíhala i tam a vojákům nezbylo, než si na nové životní podmínky zvyknout. Codes: [zvykání si na cizí základnu] tam jsme vlastně fungovali na základně FOB Shank. Ta se jim stala na půl roku novým domovem. Zde jedli, spali, trávili spolu volný čas. V podstatě jim nic jiného ani nezbyvalo. Základny bývají střežené a není možné se volně a bez povolení dostat dovnitř ani ven. Takže nový domov byl vojenský domov. Codes: [potřeba provizorního domova byla důležitá] V podstatě jsme to tam brali jako za svůj domov, ten svůj kamrlík, i když tam vlastně jako v bezpečí není před těma raketovými útokama. Běžná rutina byla občas narušována palebnými případy. Ovšem celkově shrnuto, se voják adaptoval relativně rychle. Afgánské klima bylo vlivem vyšší nadmořské výšky lepší, než české. Navzdory extrémním výkyvům teplot, si nestěžuje a spíše vidí problém s aklimatizací po návratu. Ani s horským terénem neměl větší problém. Jelikož, pěších patrol bylo méně, než mobilních. Život na základně vidí jako náhradní domov, kde však trochu postrádal pocit bezpečí.*

3.4.4 CF: Kultura

Pojmová mapa 4 **Kultura****Chování místních**

Codes: [Afghánská kultura je naprosto odlišná] Afghánistán je právě specifický v tom, že je to islamistický stát, je relativně zaostalý, je tam nízká vzdělanost...oni mají jinší přístup k životu až ke smrti a mají tam vlastně jinší sociální vazby. Zde je vidět propastný rozdíl mezi afghánskou a naší kulturou. Vojáci se ocitají úplně v jiném světě. Kde nefungují naše zažitá vzorce chování a myšlení. Afghánistán na ně musel působit jako nějaká středověká země. Možná, že právě v tomhle lze spatřovat největší rozdíly. Jinak uvažující lidé musí na vojáky působit silným dojmem. Jak je ale možné, že se tak zaostalý a nevzdělaný národ po celá staletí ubránil všem agresorům. A vždy si přitom zachoval svou tvář. Je to něco hluboce zakořeněného v těch lidech, co jim dává sílu žít a bojovat i v tak chudých poměrech.

Samozřejmě je to i otázka víry. Ta je v islámském světě velmi silně rozšířena. Pod tlakem víry, jsou mnozí muslimští bojovníci ochotní se obětovat ve jménu Alláha.

Codes: [silný vliv náboženství] hodně z nich jsou vlastně fixováni na tu svoji víru. Prakticky žádné jiné náboženství dnes není tak zneužívané, jako islám. Mladí, nevzdělaní kluci podléhají dezinformačnímu tlaku místních vůdčích osobností a stávají se z nich bojovníci za svou víru. Z mnohých pak i mučedníci, za svou hloupost. Vojáci se tomu museli umět podřídit. Codes:[víra byla tabu] prostě v žádném případě, jakože nejednat tak, abychom, nějak shazovali jejich víru. Museli dodržovat určitý odstup a pravidla pro komunikaci s místními. Ti, se k našim vojákům chovali relativně slušně. Afgánci Codes:[jsou přátelští], Codes:[velmi pohostinní] a Codes:[nabízeli vojákům své jídlo] když my jsme tam došli tak najednou se stalo, že nám třeba donesli mléko, nebo ten jejich místní afghánský chleba. Je to relativně chutný pečivo. Je to taková placka, je to z nekvašeného těsta, je v tom dost česneku. Takže to bylo, jakože velice dobrý. Od místních to bylo významné gesto přátelství. Nedá se říci, že by si takto chtěli vojáky naklonit nebo od nich získat nějaké výhody. Navzdory bídě a hmotnému nedostatku, se chovali velmi vyspěle. Jejich tvrdý život jim moc na výběr nedává. Codes:[boj o holý život] tam nic zadarmo nikdo nedostane. Takže, co si nevydobyjí, tak to prostě nemají. Jejich kultura je do jisté míry bohatá. Není to jen o víře, ale i přístupu k životu. Musí se o sebe postarat a vyžít prakticky z ničeho. Náš voják zde Afghánce přirovnává k našim Romům. Codes: [Afghánci jsou podobní našim Romům] nejsou zas odlišní od našich českých Romů. Zřejmě to nebude jen barvou pleti a podobným vystupováním. To nechme na úvaze každého zvlášť. Zato se ale zmiňuje o důležitější věci. O přístupu. Codes:[pozitivnější přístup k práci] pozitivnější přístup k práci. Mají jiný vztah k práci. Zatímco čeští Romové žijí z peněz českých daňových poplatníků, Afghánci nic takového nemají. Jsou naprosto odkázáni sami na sebe. Na svá políčka a pastevectví, popř. kšeftování na místních trzích. A přesto jsou ochotni nabídnout i něco z toho mála, co mají. Je to docela zajímavý postřeh, když si člověk uvědomí, jak se máme tady a jak se žije Afgháncům.

Sociální vazby

Kromě silného zakořenění islámské víry, zde funguje ještě prvobytně pospolná společnost. Jsou závislí na zemědělství a pastevectví. Navíc je v afghánská kultura protkána vlivem různých národů a etnik, jež tuto zemi od pradávna obývají. Codes:[obyvatelé různých ná-

rodností] Jinak Afghánistán je stát mnohonárodnostní. Jo, je tam největší podíl vlastně Paštunů, jsou tam Tadžikové a potom je tam hodně Azarů. Kulturní rozmanitost je zde oddělena kmenovým uspořádáním. Není jasné, do jaké míry jsou jednotlivé národy provázány, ale zřejmě mezi nimi nebudou velké rozdíly. Stále tam převažuje tradiční *Codes*: [kmenové uspořádání]. Hornatý reliéf a celková zaostalost, nenabízí velké možnosti komunikace a vzájemného prolínání etnik. Z hlediska kmenové struktury, má velký význam vesnice. Vojáci v rámci PRT do těchto vesnic často jezdili a setkávali se tak s místními lidmi a jejich kulturou. Ta byla v něčem podobná jako ta naše. *Codes*: [afghánská obdoba našeho starosty] Ehm tam, když člověk vezme takovou tu typickou afghánskou vesnici, tak vlastně v té vesnici funguje staršina. To je zpravidla jako že nejstarší a nejmoudřejší muž v té vesnici. Tento muž měl velkou moc a respekt. Zároveň rozhodoval o tom, co je možné a co ne. Z hlediska hierarchie se ani není u kmenového uspořádání čemu divit. Ostatně takhle jsou upraveny vztahy po celém světě. V případě afghánského staršiny, to byl nejchytřejší muž. Ten má velké pravomoci a zodpovědnost za své lidi. Lidé z PRT tak většinou jednali s tímto člověkem popř. s dalšími staršími.

Tabu

Afghánská společnost je tradičně patriarchální a polygamní. Velkým tabu se zde stávají ženy. Obzvláště pak pro nevěřící cizince a nepřátele. *Codes*: [ženy byly tabu] úplně tabu byla jakákoli komunikace s ženami. V Afghánistánu je vlivem islámu silně uplatňován zákon Šaría, který ženám nedovoluje za sebe prakticky rozhodovat. Snad s výjimkou domácnosti. Veškerá rozhodnutí náleží mužům a ve složitějších případech, jsou projednána se „starším“ vesnice. *Codes*: [výjimku, povoloval muž] v některých případech samozřejmě bylo možné mít kontakt i se ženou a neverbální, ale stávalo se, že prostě (těžko se vyjadřuje) když tam jako ten vesnický muž, se kterým se třeba jednalo nebo který tam přišel a měl ženu, tak pokud s tím souhlasil, tak bylo možné třeba podání ruky. Ale tam to bylo také hodně svázané tím, že člověk jako nesměl chytit celou dlaň té ženy. Směl ji chytit prostě jen za konečky prstů. Tato pravidla se mohou zdát příliš přísná, ale je třeba si uvědomit, že jsou tak nastavena od pradávna a rovněž vychází z islámu. Vojáci v podstatě s místními ženami ani nekomunikovali. Sami za sebe, by se tím mohli dostat do nepříjemností. *Codes*: [porušení tabu, mohlo vést ke střelbě] A i když si člověk něco takového dovolil, tak mohl očekávat, že vlastně ten dotyčný nebo ti dotyční místních začnou házet kameny v lepším případě nebo v horším případě vezmou zbraně a začnou střílet. Takže to bylo za potřeby

tohle to jako respektovat. Vojáci tam museli být neustále obezřetní. Asi se nestávalo běžně, že by se do podobných problémů dostali. Přesto je na tom vidět, jaký respekt a svým způsobem i úctu museli vůči místním mít. Afghánci jsou asi hodně citliví. Vždy záleží na situaci a také malých odlišnostech. Např. *Codes:[Paštuni jsou velmi striktní] Paštuni jsou hodně striktní vůči islámu a jeho dodržování...ženy chodily kompletně zahalené.* Tyto faktory ale sotva mohli mít na vojáky větší vliv. Šlo jen o dodržování určitého odstupů a respektovat situaci takou, jaká je. V Afghánistánu platí, že muž jedná s mužem. Komunikace s cizincem přísluší tedy mužům a to museli vojáci dodržovat. A jak voják výstižně poznamenal. *Pokus o komunikaci s ženou, nedej bůh.*

Děti a životní situace

Při výjezdech do okolních vesnic, se vojáci setkávali i s místními dětmi. Jak jsme již řekli, ženy znamenaly pro vojáky tabu, děti byly na tom jinak. Jak se ještě podíváme, vojáci uměli děti nenápadně využít k získání informací. I když měli děti relativní volnost a nikdo jim nebránil v pohybu, Afghánci se o ně stejně báli. *Codes:[Afghánci jsou hodně opatrní na svoje děti] V podstatě jim nic jiného ani nezbyvá.* Děti jsou v Afghánistánu zárukou přežití. V této zemi čtvrtého světa, je dětská práce nutností k přežití mnohdy celé rodiny. Děti tam dospívají podstatně rychleji, než u nás. Nedostává se jim často ani základního vzdělání. Dívky jsou nuceny zůstat doma a prakticky postrádají svobodu. Chlapci musí pracovat a mnohdy i bojovat. Životní standard afghánské rodiny je neuvěřitelně nízký. V této relativně nejchudší zemi světa, je poměrně vysoká negramotnost a úmrtnost. Často v důsledku špatné hygieny a chybějící lékařské péči. *Codes:[vysoká dětská úmrtnost kvůli vodě] Oni za to byli strašně vděční, hlavně kvůli děčkám. Protože když oni vlastně pili čistou vodu, jo tak ty děcka byli méně nemocní a prostě tolik neumíraly tam. Ehm. Já bych nerad kecal, ale myslím, že dětská úmrtnost v Afghánistánu je běžně kolem 40 procent, což je, jakože relativně hodně.* PRT a částečně i CIMIC, se snaží pro místní lidi něco dělat. Kopou pro ně studny s čistou vodou, staví školy, nemocnice atd. Nemocnice jsou v Afghánistánu obzvláště důležité, protože je v zemi stále spousta nevybuchlé munice a min, ještě z doby sovětské okupace. Kromě toho, je zde zbraň vnímána jako symbol mužnosti a mezi lidmi jsou jich tisíce. V důsledku kmenových šarvátek a bojů s vojáky, je zde spousta zranění. *Codes:[střelná zranění jsou v Afghánistánu četná] Zranění střelnou zbraní v Afghánistánu, to myslím, že je asi nějakých, teď bych to odhadl na 30 procent.* Celkově shrnuto, se všechny PRT snaží

trochu nastartovat místní ekonomiku. Přes veškerou pomoc a vděk Afghánců, je ale jen otázkou času, kdy vojáci odejdou a země zase upadne do středověku.

3.4.5 CF: Vztahy

Pojmová mapa 5 **Vztahy**

Vojáci představovali pro místní, nevěřící cizince. Přesto se k nim místní nechovali všude stejně. Zde to neustále souvisí s akulturací našich vojáků. *Codes: [další šok byli místní] A hlavně, když člověk přijde do kontaktu aj s tím místním obyvatelstvem.* Domníváme se, že je to naprosto přirozené, když jsou místní obyvatelé natolik odlišní. Ačkoliv z toho mohli být vojáci trochu udivení, bylo již řečeno, že s tím neměli větší problémy. *Codes: [Češi nemají s akulturací problém].* Naši vojáci se dokázali rychle přizpůsobit a vyrovnat se s náhlou změnou prostředí. *Codes: [jsme velmi přizpůsobiví].* Kromě kontaktu s Afghánci, však byli v neustálém kontaktu se svými spojenci. Základnu Shank, postavili Američani a Češi se s nimi museli naučit žít. Takže se s novou kulturou setkávali prakticky neustále. Na

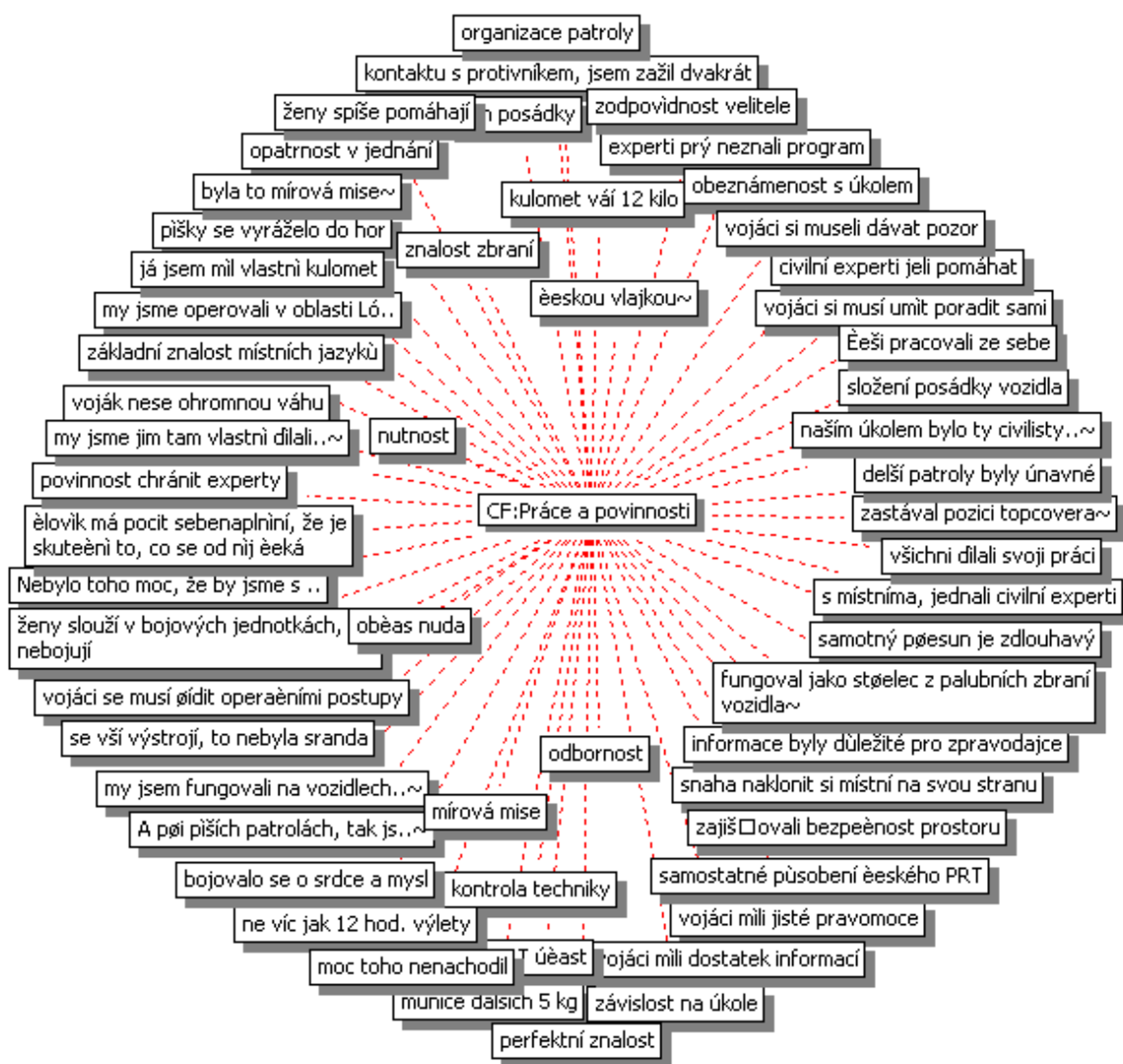
základě společného soužití i občasné spolupráce, si náš voják všimnul jistých rozdílů. Paradoxem je, že Američani měli tu nejlepší techniku a vybavení, ale nedokázali si místní příliš naklonit. *Codes:[Američani byli mladí, horkokrevní a namyšlení] Zatímco třeba ti američtí vojáci se pohybovali ve věku na těch základních funkcích tak 18 -21 roků. Jó a prostě v tomto věku oni byli ještě takoví horkokrevní. Významným faktorem byl věk vojáků. Jak již bylo řečeno, Češi byli věkově starší a vyzrálejší. To samo o sobě ale neznamená, že jsme byli lepší. Je to mnohem širší záležitost, kde se ukazuje úroveň kultury vojáků daných zemí. Ale to není jen věk. Codes:[Američani si hráli na mistry světa] Američanů, oni tam byli strašní mistři světa. Mysleli si, že nad ně není. Mladí američtí hoši, si do Afghánistánu přivezli svou blbou náturu. To si o nich mysleli i naši vojáci, kteří k místním lidem přistupovali o něco profesionálněji. Afghánci taky nejsou žádní hlupáci. Byť nemají školy a vzdělání, dobře ví, kdo je kdo. Znají Českou republiku, díky rádiu Svobodná evropa a vzpomínají na československé výrobky. Od aut až po zbraně. Navíc ví, že jsme také byli okupovaní Sověty, stejně jako oni. Takže tam hrály svou roli i vzájemné sympatie. Navíc, jak voják říká. Codes:[Češi místníma nepohrdali] Ehm, že by se někdo v rámci mojí jednotky choval jako nepatřičně, ...řekněme až nenávisťně..., tak to ne. Nedocházelo k tomu, že by jsme téma lidma, jako nějak pohrdali, protože přeci jenom... Je dobře, že se tam neprojevila nějaká xenofobie nebo rasismus, jak tomu bylo v posledních případech u amerických vojáků. Všechno je to jen o přístupu k věci. Trochu ironicky potom muselo působit, že Češi neměli takovou přípravu jako Američani. A přesto si u místních získali větší respekt, než jejich američtí kolegové. Technicky vzato, Codes:[Američani mají lepší podmínky pro přípravu] A mají a mají tam vyčleněný prostor, udělaný vesnice, mají tam najmutý kompars, a potom vlastně jako opozici a toho nepřítel tam simulují prostě jako jejich vojáci, kteří jsou oblečeni v těch místních hadrech. Takže jako ten výcvik je takovej, jako že dobrý. Je takový komplexní. Jó v rámci toho, jak je možný to jako nasimulovat, tak je to asi to nejvěrohodnější co se dá jó. Ale lidsky vzato, jsme se prosadili lepší my. Nemáme sice takové možnosti jako Američani, ale alespoň se tam potvrdila pověstná česká přizpůsobivost a schopnost improvizace. Tím se také Afghánci k našim vojákům chovali lépe, než k třeba Američanům. Tolik tedy rozdíly i mezi spojenci. To samé platilo i naopak. Codes:[místní Američany nemuseli] No a potom skrz to, jako občas docela naráželi, že ti lidi na ně reagovali, jakože negativně. Není známo, co jim Američani dělali, ale pravděpodobně se chovali více arogantně. Nerespektovali jejich kulturu dostatečně jasně a navíc přijeli do Afghánistánu jako hlavní agresor. Je dobré vědět, že si tam Češi udělali dobré*

jméno. Jak se naši vojáci chovali k Afgháncům, tak se chovali i oni k nim. Přes výše uvedené důvody, vojáci neměli větší problémy si na místní zvyknout. Slušné chování, odstup i respekt, se jim bumerangovým efektem vrátil. *Codes:[místní vnímali Čechy pozitivně] Ehm...když jsme přijeli do té vesnice, tak jsme přicházeli do kontaktu jako s těma místňákama...ehm...většinou na nás v té oblasti, kde jako fungovalo to PRT reagovali, jakože pozitivně. Ono místním vesničanům ani nic jiného nezbyvalo. Experti z PRT se je snažili zapojit do obnovy vlastní země. Je otázkou, do jaké míry bude tato rekonstrukce úspěšná, ale každá snaha se tak alespoň podepsala na českém přístupu. Samozřejmě si ani Češi nemohli dělat, co chtěli. Afghánská kultura je založena na pokrevních svazcích a cti. A právě čestný přístup byl zárukou další spolupráce. Codes:[Afghánci si potrpí na čest] Vlastně, jako v jednání s těma lidma, oni už ti pak nevěří, mají tě za lháře a oni si právě na to, jak se k nim člověk chová, hodně potrpí. Nemyslíme si ale, že by všichni tak trpěli na čest. Podle nás, tak mnozí v lepším případě jen čekají na příležitost, jak se obohatit nebo pomstít. V horším případě, se projevuje odpor vůči Západu a preference džihádu.*

Codes:[u Afghánců, si nikdo nebyl jistý] před afghánskýma silama musel být člověk taky trochu obezřetný, protože se stávali případy, že se tam infiltroval nějaký Talibanec, který tam prostě prošel tím výcvikem, tam fungoval v tý jednotce a v dobře naplánovaný okamžik tam třeba vzal zbraň a postřílel pár svojich vojáků nebo vojáků jako zahraničních. Ale to už bylo riziko každého, kdo tam chtěl jít. V zemi, kde si už malí kluci hrají s kalašnikovem a kde se uplatňuje pravidlo „oko za oko, zub za zub“, se netřeba čemu divit. Vojáci tam nejeli na dovolenou, ale na vojenskou misi. A je jedno, jestli je to mise mírová, nebo se bude bojovat. Riziko je neustálé. Ačkoliv se může zdát, že se místní chovali mírně a přátelsky, žádní přátelé to nikdy nebyli. Na cizí vojáky se vždy pohlíželi s odstupem. A často i s odporem, byť tam přijeli se sebevznešenějšími cíli. Codes:[místní spolupracovali s Talibanem i ISAF] My jsme to moc dobře věděli, že spolupracovali s těma Talibancama. Oni vždycky brali jako co je pro ně nejvýhodnější. To se ani člověk nemůže divit, že oni tam byli mezi dvěma takovýma mlýnskýma kamenama. Vojáci sváděli bitvu o srdce a mysl místních obyvatel. Je to stará vojenská taktika, uplatňovaná v asymetrických vojenských operacích. Je to jediná možnost, jak porazit skrytého nepřítele na vlastním hřišti. Jediný rozdíl je v tom, že vojáci ISAF, místním relativně neškodili. Zatímco Taliban, si s místními nebral servítky. Když mu neposkytnou jídlo a přístřeší, je schopný vlastní lidi postřílet. Takový to teror je v nepřístupných horských oblastech zcela běžný. Moc má ten, kdo má zbraně.

Místní se nemohou spolehnout na Američany a jejich spojence. Ti jim mohou pomoc vyvíčet akorát policii a armádu, ale ani tyto složky se nemají moc rády. *Codes: [byly rozdily mezi afghánskou armádou a policií] Jinak teda lepší spolupráce byla vždycky s afghánskou armádou než s afghánskou policií. Bylo to dané tím, že vlastně ta armáda...ehm...ti vojáci, kteří tam sloužili, tak nepocházeli z té oblasti, ve které sloužili. Tím pádem nepocházeli z místních klanů a nebyly mezi nimi rozepře. Policisté naopak z místních pocházeli a často svou moc a zbraně zneužívají k obohacení i mstě. Zde nám ale nepřisluší porovnávat afghánské ozbrojené složky. Koaliční vojáci s nimi také spolupracují, ale jak je psáno výše, musí se mít na pozoru. Na to slouží operační postupy a selský rozum, aby se nikomu, pokud možno nic nestalo.*

3.4.6 CF: Práce a povinnosti

Pojmová mapa 6 Práce a povinnosti

Náš voják působil v mírové misi. Jednalo se o Provinční rekonstrukční tým (PRT), který byl složený z civilní a vojenské části. *Codes:[PRT účast] my jsme se účastnili toho PRT.* Strategie PRT je dlouhodobá záležitost a používají ji všechny koaliční země. Mise v Lógaru byla založena na tom, že tam jeli naši civilní experti a vojenský kontingent, který je měl chránit. Kromě toho, plnili vojáci i jiné úkoly. Na úkolech to v podstatě bylo celé založeno. *Codes: [závislost na úkolu] Ehm, to bylo vždycky dané tím, jaký byl na daný den úkol.* Z rozhovoru nevyplývalo, kdo a jak úkoly stanovoval, jestli to bylo o spolupráci s Američany nebo o Ministerstvu zahraničí. Každopádně však měli na starosti ochranu civilistů z PRT. Celé to probíhalo asi takto. *Codes:[obeznámenost s úkolem] Vydal se prostě rozkaz jo, aby každý věděl, co se bude dělat, kam se jede, jaký znaky frekvence.* Informovanost byla zásadní věc. *Codes:[organizace patroly] ráno před tím úkolem proběhlo sestavení jako kolony.* *Codes:[kontrola techniky] provedly se kontroly spojení, provedly se kontroly zbraní.* To je před akcí naprosto automatické. Vojáci byli na technice závislí a nemohli si dovolit zanedbávat údržbu a kontrolu aut a zbraní. Se zaseklým kulometem, zadřeným motorem u auta a bez funkčních vysílaček by asi nikam nedojeli. Každý byl zodpovědný za své vybavení a prostor. Medik za lékárníčku, velitel za organizaci, vojáci za své zbraně atd. Náš voják *Codes:[fungoval jako střelec z palubních zbraní vozidla] vozidla měla zbraňovou nástavbu nahoře. Byla to normálně otočná věž. Byla vybavená buď těžkým kulometem a lehkým kulometem nebo automatickým granátometem a lehkým kulometem. A já jsem právě fungoval jako s touhleto zbraní.* Vozidla byla těžce ozbrojena a zajišťovala tak dostatečnou palebnou sílu v případě napadení kolony nepřítelem. Jakmile byli vojáci připraveni, přišli na scénu civilisti. *Codes:[experti prý neznali program] Oni, jako že věděli úplný prdlajs, co se jako bude dělat.* Zajímavý postřeh. Tady se nabízí otázka, kdo vlastně více rozhodoval o výjezdech a úkolech. Pravděpodobně šlo o spolupráci civilistů a vojáků. Poté se jelo do vesnice nebo na nějaké vybrané místo. Vojáci zajišťovali ochranu. *Codes:[povinnost chránit experty] Nóó...v podstatě tam bylo naším úkolem tam zajistit bezpečnost těch lidí.* Dojelo se na místo a vojáci nejprve zajistili okolí. Na to se používali vozidla a střelci na věžích. *Codes:[zajišťovali bezpečnost prostoru] takže jsme tam vytvořili nějaký ochranný kordon, jako s vozidlama, že jsme tam zajistili tu oblast, aby se tam nikdo nedostal, abychom byli schopni celou oblast jako vizuálně kontrolovat.* Tam začínala práce civilní PRT. *Codes:[civilní experti jeli pomáhat] podílet na rozvoji toho regionu, domlouvat ty projekty, zjišťovat co by ti lidi potřebovali a potažmo se jim to snažili nějak poskytnout.* Navíc zde měli přednost projekty s dlouhodobým efektem. Cílem bylo ty místní něco

naučit. Ne jim postavit školu, ale ukázat jim, jak si ji mohou postavit sami. Smyslem bylo zaměstnat místní lidi i pro jejich vlastní přínos. Projekty jsou různé. Podporuje se místní ekonomika, zdravotnictví, vzdělání, bezpečnost i kultura apod. Tímto způsobem se *Codes*:*[bojovalo o srdce a mysl] Tam sice probíhal ozbrojený konflikt, ale je to asymetrický konflikt, je to protipovstalecký boj a v podstatě účelem protipovstaleckého boje je souboj o srdce a mysl místních obyvatel. Codes:[s místními, jednali civilní experti] Co se týkalo jako vyjednávání těch projektů a těch věcí co se týče organizační úrovně toho fungování, tak to prováděli ti civilisté. Civilní experti jednali s místními předáky a organizacemi na jednotlivých projektech. To ale vojáky moc nezajímalo. Jejich starost byla pouze ochrana. Codes:[my jsme jim tam vlastně dělali..] my jsme jim tam vlastně dělali tu ochranu.*

Důležitou roli hrála komunikace. *Codes*:*[tlumočníky využívali experti i vojáci] oni tam vlastně měli k tomu aj tlumočníky a tak. My jsme s místními třeba jednali, že jsme se snažili pro naše tlumočníky je jako vytěžovat, získávat od nich prostě jako informace. Vojáci mají svoje jazykové specialisty a také své zájmy. Z vojenského hlediska jim místní všudypřítomné děti tak trochu nahrávaly do karet. Zatímco se civilisté snažili něco vyjednat, vojáci se nenápadně vyptávali místních dětí. Občas si je kupovali sladkostmi. Codes:[informace byly důležité pro zpravodajce] Hodně se nám tak jako osvědčilo, co se týká jako těch děcek, kterým jsme rozdávali jako ty sladkosti. Protože vzhledem k tomu, že oni se tam pohybovali tak nějak nevázaně, tak spoustu věcí věděli, spousty věcí si všímali, takže občas to co oni nám jako pověděli, tak to mělo určitou zpravodajskou hodnotu a dalo se s těma informacemi, jakože věrohodně pracovat. Vojáci se kolikrát sami zapojovali do kontaktu s místními. Přesto museli být obezřetní. Pořád si museli být vědomi kulturních odlišností a respektovat místní zvyky. Jak již bylo řečeno, téměř vždy byla naprostým tabu nějaká komunikace s místními ženami. Codes:[opatrnost v jednání] Nóó...samozřejmě s odstupem musí člověk jednat jako vždycky. Codes: [vojáci si museli dávat pozor] Jó...takže člověk musel být obezřetný, co se týče, jakože jednání s těmahle lidma...jó...žádný velký bratříčkování. Tomu my jsme se snažili vyhýbat, protože oni okamžitě, když vycítili nějaké sympatie veskrz, tak vyžadovali určitý věci. Při návštěvě vesnice se kolem pohybovalo dost dětí. Afghánci jsou na své děti dost opatrní, ale dávají jim relativně dost prostoru. Ty se tak volně pohybovali, jelikož je přítomnost vojáků dost zajímavá. Vojáci zase přes své tlumočníky, byli schopni takto rozptýlené děti využít. Skrytě tak získávali informace, které by jim starší vesničani ze strachu neprozradili. Někteří vojáci se účastnili Codes: [základní znalost*

místních jazyků] krátkých kurzů na Paštů a Dáří. Tím byli schopni sami za sebe získávat nějaké informace pro vojenské potřeby. Na jednu stranu je to i výhodné. Voják tak kromě teoretických znalostí o zemi, nepříteli apod., měl možnost se s místními jednoduše domluvit. Znalost slovíček a frází je při střetu dvou kultur dost důležitá věc. Vojáci tam byli na návštěvě a bylo lepší se přizpůsobit místním zvyklostem, než čekat, že se někdo bude přizpůsobovat vojákům. Ostatně to při taktice „srdcí a myslí“, také bylo jediné optimální řešení. Komunikace mezi spojenci samozřejmě probíhá v angličtině, ale to je už převážně věc velitelů. Obyčejní vojáci jsou na tom asi hůř. Celkově vzato, se veškerá činnost odvíjela rutinním způsobem. Podobné patroly na vozidlech musely být také náročné. Navíc, když nám voják řekl, že se v podstatě jednalo *Codes: [ne víc jak o 12 hod. výlety]*.

4 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V našem výzkumu se zabýváme otázkou adaptace vojáků v misi. Předmětem adaptace se staly faktory prostředí a místní kultura. Výzkum se zaměřuje na specifickou profesní skupinu. Tu tvoří čeští vojáci v zahraničních misích. Zde však nepředkládáme zobecňující fakta, jimiž by se dala vysvětlit situace, kterou tam vojáci zažívají. Všichni se s daným prostředím vyrovnávají zhruba stejně. Přesto si na základě zjištěných poznatků nemůžeme dovolit výsledek vztahovat na všechny. Zde předkládáme pouze nepatrný zlomek toho, jak se s daným prostředím voják vypořádává. Na základě osobní zkušenosti vojáka, jsme orientovali náš výzkum do prostředí Afghánistánu. Informace jsme získaly z rozhovoru a dále podrobili zpracování. Po rozkódování textu a zařazením jednotlivých kódů do kategorií, jsme se zaměřili jen na vybrané kategorie. U těch, které korespondovaly s naším cíle, jsme jednotlivé kódy vypsalý a opatřili komentářem. Částečně se nám již při tomto procesu začal rýsovat celkový obraz a odpověď na naši otázku. Zde vymezujeme zásadní poznatky, jež jednotlivým kategoriím odpovídají.

Nejvíce nás zajímalo dané prostředí. To bychom mohli rozdělit na přírodní podmínky a kulturní podmínky. Z hlediska zachování posloupnosti začneme *prostředím přírodním*.

Náš respondent byl nasazen v Afghánistánu. Přesněji v jeho východní části, v malé provincii Lógar. Tam se již řadu let střídají české provinční rekonstrukční týmy. Jde o nejmenší afghánskou provincii, ležící nedaleko hlavního města Afghánistánu, Kábulu. Vojáci jsou neustále venku a proto také místní klima a terénní podmínky sehrály prvotní roli. Voják zažil první šok už po přiletu na místo. *První takový šok je to, když tam jako člověk doletí. Aniž má možnost trochu poznat místní prostředí, byla to pro něj obrovská změna. Tam, s těma místňákama jako nepřijde teda do kontaktu, ale už je prostě v tom reálném vojenském prostředí, což já do té doby jsem nezažil.* Zde nastává změna v jeho osobním i profesním životě. Navíc umocněná prvotním pocitem z dosaženého úspěchu. Do jisté míry si tak splnil svůj sen a ocitl se v realitě. Ta přichází téměř okamžitě po přistání. Po přistání v Kábulu, se přesunuli na americkou předsunutou operační základnu Shank. Tady začíná na vojáka působit již samotné prostředí. *Základna byla vlastně 2000 m.n.m.* Ta se mu na půl roku stala jeho novým domovem. Pocit bezpečí je všem lidem vlastní a instinktivně se projevil i tam. *V prvních hodinách se ubytovali a začali se trochu orientovat. V podstatě, jsme to tam brali jako za svůj domov, ten svůj kamrlík, i když tam vlastně jako v bezpečí není před těma raketovýma útokama.*

Dále jsme se zaměřili na první fázi adaptace. Samotná základna se nachází relativně vysoko. Z hlediska přírodních podmínek, se jednalo o dvě věci. *Jedna věc byl ten terén a vlastně ty klimatické podmínky.* Afghánistán je vyloženě horskou zemí s členitým povrchem. Napříč zemí se táhne pásmo pohoří Hindúkuše, což mělo značný vliv na aklimatizaci. *2 týdny trvala hrubá aklimatizace.* Navzdory extrémním podmínkám se nejedná o tak dlouhou dobu. Klimatické podmínky jsou v Afghánistánu různé na severu a jihu. Teplotní rozdíly se mění vlivem ročního období i nadmořské výšky. Voják vyjížděl na misi na jaře. Na místě pak zažil letní část roku. *Přes léto jsou tam relativně vysoké teploty 45 stupňů ve stínu.* Podnebí je tam suché a poskytuje lepší podmínky pro aklimatizaci. Částečné rozpory z výpovědi přesto vplynuly. Na jednom místě voják uvedl, *že je spíš obtížnější, si tam zvyknout, protože je to jinší prostředí.* Později uvedl, *že tam nebyl problém si jít zaběhat. Já jsem tam třeba po ránu běhal 8 kilometrů vnitřním perimetrem základny. Jako nebyl to problém.* Zde je to možné vysvětlit dvěma způsoby. Za prvé byl život na základně jednoduchý a výška 2000 m.n.m., byla pro sportovní aktivity ještě optimální. Není přitom jasné, jaká tam byla průměrná denní teplota, pomineme-li letní extrémy. Druhý způsob je, že tam ráno bylo ještě chladněji a běhat se dalo. Případně to bylo až po úvodní aklimatizaci.

Aklimatizace se však jako problém nejevila a byla jen malým krokem k postupnému uvykání. *Po měsíci už člověk fungoval úplně stejně, jako tady.* Na jiné podnebí si voják zvyknul relativně rychle. O něco horší to je s odlišnými topografickými podmínkami. Terén se jeví jako větší problém. Afghánské hory běžně dosahují výšky 4000-5000 m.n.m. Pohybovat se v takovém terénu, se dalo jen dvěma způsoby a to ještě omezeně. Pomocí techniky nebo pěšky. *Na vozidlech překonat ty hřebeny bylo nemožné, člověk se musel pohybovat údolím.* Zde záleželo, kam se vojáci přesunovali. I navzdory nedostatečné silniční síti, *páteřní komunikaci tam tvořila jediná asfaltka,* se upřednostňovali mobilní patroly. S těmi voják problém neměl. V případě pěších přesunů ale hovoří jinak. *Á můžu říct, že taková 10ti kilometrová patrola byla, jakože velice, velice namáhavá.* Často se pohyboval v horách, ve výškách 2000-3000 m.n.m. *Ono jak si člověk zvykne v tom prostředí, tak je to potom jednodušší. Jó, to z počátku jako bylo hodně cítit, jo jako když se tam člověk pohyboval.* V takové výšce je už řidší vzduch, což vyžaduje opětovnou aklimatizaci. Ta se za pár hodin neprojeví. Deseti kilometrový pochod ve strmém horském terénu, s výstrojí a zbraní je zřejmě záběr i pro vycvičeného vojáka. Afghánské klima a terén tak prověřili schopnost adaptace velmi rychle.

Druhý typ prostředí tvořila *místní kultura*. Než tam odletěli, *měli už tady v republice relativně slušnou představu*. Na tom není nic zvláštního. Střídající vojáci si mezi sebou předávají zkušenosti a noví se od zkušenějších chvíli učí. Přesto se nejde připravit na všechno. Při kontaktu s tak odlišnou kulturou, jako je afghánská, člověk obvykle zažívá kulturní šok. Navzdory očekávání, nám však respondent odpověděl jednoznačně. *Kulturní šok ani moc ne*. Nevíme, zda to tak vnímali i ostatní, ale pravděpodobně pro ně afghánská kultura nebyla problémem. Možná, díky dobré přípravě a touze tam jet nepociťovali strach. Ani nebyl důvod. Vojáci tam jeli plnit své úkoly a navíc byli ozbrojeni a logisticky zabezpečeni. *My jsme se účastnili toho PRT*. Byla to mírová mise, kde se předpokládala vzájemná spolupráce s místním obyvatelstvem. Zde se vojáci poprvé střetli s pravou tváří Afghánistánu. Ten, *je právě specifický v tom, že je to islamistický stát, je relativně zaostalý, je tam nízká vzdělanost*. Tyto informace se zřejmě dozvěděli během přípravy. Kromě toho také věděl, že to je *stát mnohonárodnostní. Jo, je tam největší podíl vlastně Paštunů, jsou tam Tadžikové a potom je tam hodně Azarů*. Vojákům i civilním expertům, by se zde jistě hodili poznatky z interkulturní psychologie. Místní lidé jsou snědí a opálení. Částečně se podobají arabům a možná proto dospěl k názoru, že *nejsou zas odlišní od našich českých Romů*. Afghánská kultura je také poznamenaná staletými boji o vlastní identitu. Přesto jsou tam i jiné rozdíly. Afghánci vyznávají islám a celá jejich kultura je jím hodně ovlivněná. Voják si všiml, že *hodně z nich jsou vlastně fixovaní na tu svojí víru*. V Afghánistánu se velmi striktně dodržují pravidla islámu, včetně nepopulárního práva Šaría. To často rozhoduje o životě a smrti obviněných. Odlišné náboženství je však znakem kultury a samo o sobě neznamena nebezpečí. Více záleží na samotných vojácích, respektu a taky vědomostech. *Nedocházelo k tomu, že by jsme těma lidma, jako nějak pohrdali, protože přeci jenom...člověk nikdy neví*. Pravidla slušného chování mají vždy navrch. To se ostatně odrazilo i v chování vůči Čechům. Ti na české vojáky v *oblasti, kde jako fungovalo to PRT reagovali, jakože pozitivně*. Afghánci se k našim chovali přátelsky a občas vojáky obdarovali svým jídlem. Ti zase rozdávali jejich dětem různé pamlsky. Vojáci je tak trochu využívali, protože *občas, to co oni nám jako pověděli, tak to mělo určitou zpravodajskou hodnotu*. Někteří vojáci měli za sebou kurzy místních jazyků. Zejména Paštů a Dáří, ale pravděpodobně více využívali své tlumočníky. Časté patroly do okolních vesnic přinášely vojákům nejen zpravodajské informace, ale i řadu cenných zkušeností. Silně se projevilo rčení „jiný kraj, jiný mrav“. Celá afghánská kultura a místní obyvatelstvo *mají jinší přístup k životu aj ke smrti a mají tam vlastně jinší sociální vazby*. S místními sice jednali civilisti z PRT. Vojáci jim zajišťovali

ochranu a moc se do vztahů nepletli. Přesto si náš respondent všímal určitých jevů. Afghánské vesnice mají svou kmenovou strukturu a vztahy jsou založeny na pokrevních svazcích. V životech afghánských mužů, stále hraje značnou roli čest. I proto, tam při kontaktu bylo potřeba respektovat určitá pravidla. Při jednání je třeba být obezřetný nejen v činech, ale i řeči. Právě v komunikaci se projevuje čestný přístup a nesplněné sliby se tam nerespektují. *Oni už ti pak nevěří, mají tě za lháře a oni si právě na to, jak se k nim člověk chová, hodně potrpí.* Ohledně komunikace mezi vojáky a vesničany, jsou vyžadována striktní pravidla. Od volně se pohybujících dětí, se vojákům občas podařilo získat nějaké informace. Na druhou stranu *úplné tabu byla jakákoli komunikace s ženami.* Vše se projednává s muži, často jen s radou starších tzv. šúra, nebo jen s dotyčným mužem. Nikdy ne s ženou. Čeští vojáci operující v Lógaru, se nejvíce setkávali s Paštuny. Ti se na islám váží velmi striktně. *Ženy chodily kompletně zahalené.* Taková pravidla se mohou zdát pro stře-doevropana přehnaná, ale v afghánské kultuře jsou zakořeněná již po staletí.

To jsou jen vybrané poznatky, jež mají vliv na pochopení kulturních odlišností. Vlivem časté spolupráce s místními, se po čase objeví tendence, se s místní kulturou sblížit. Akulturace tak přichází pozvolna, většinou až s přibývajícimi zkušenostmi. Při častých patrolách se vojáci s místními setkávali velmi často. Pro vojáky se stalo důležité, naučit se s těmi lidmi komunikovat a konstruktivně spolupracovat. *Né sžít, ale pochopit jejich kulturu a naučit se vlastně v té kultuře fungovat.* Z výzkumu rovněž vyplynulo, že navzdory značné kulturní distanci, neměli Čeští vojáci s akulturací problém. Respondent to nepřipisuje jen schopnosti se dané kultuře přizpůsobit, ale do jisté míry to přičítá i vyššímu věkovému průměru vojáků. *Člověk je už mentálně posunutý někde jinde a je takový rozumnější, tolerantnější.* Paradoxně se ukázalo, že s adaptací mají mnohem větší problémy Američani, kteří do Afghánistánu vysílají mladé a nezkušené vojáky.

5 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Cílem naší práce bylo zjistit, *jak se vojáci adaptují v interkulturním prostředí zahraničních vojenských misí*. Výsledná odpověď nabyla i jiných rysů, než jsme čekali. Pro výzkum jsme zvolili kvalitativní metodologii, z níž nelze závěry příliš generalizovat. I v případě více účastníků a odlišných zkušeností, by výsledek zůstal v ryze subjektivní rovině. Přesto by bylo zajímavé, provést výzkum i v rovině kvantitativní. Jednotlivá data by se dala alespoň poměřovat. V případě naší otázky, by tak vznikl i jiný náhled na vojáky v misi. Takovou situaci se nám ale splnit nepodařilo. Náš respondent nám však poskytl dostatek informací z místa, kde jsou čeští vojáci nasazováni nejvíce. Afghánistánu. Tato země se od naší velmi liší, svým geografickým umístěním i specifickou kulturou. Tamní podmínky jsou pro běžného středoevropana nezvyklé, až extrémní. **Vojáci tam prochází procesem adaptace v rovině fyzické, psychické i sociokulturní.** Zaměřili jsme se především na rovinu sociokulturní. Přesto se jedná o komplexně provázaný celek, vyrovnávání se s daným prostředím. Zdálo se, že největší vliv na adaptaci má samotná kultura. Z toho plynoucí kulturní šok a postupná akulturace se mohou jevit jako největší problém. Výzkum ale ukázal, že **nejen kultura je dominantním faktorem v procesu adaptace.** Mnohem větší **prvotní zátěž, představuje přírodní prostředí.** To je v Afghánistánu značně odlišné, až extrémní. Jakýkoliv pohyb v horských oblastech a při tamních teplotách, je vysilující i pro zdatnější vojáky. Přírodní překážky tam kladou na vojáky zvýšené nároky jak po fyzické, tak i psychické stránce. Samotné prostředí, je ale jen jeden z faktorů adaptace. Místní obyvatelstvo představuje rovněž jistou zátěž.

Ukázalo se, že český voják je schopen, se dobře adaptovat po všech stránkách. Náš respondent měl trochu potíže s drsným terénem. Ale nelze říci, že by ho to nějak deprimovalo. Schopnost zvládnutí fyzické zátěže v náročných podmínkách, je pro vojáka nutnost. Stejně tak je nutná i celková odolnost jeho osobnosti. Tyto faktory, se dají vhodným cvičením upravit. Vnímání kultury a dovednost s místními lidmi efektivně pracovat, je však věcí osobní mentality každého vojáka a velitele. Každý voják bude vnímat sebemenší změnu jinak. **Kulturní distance zde nehraje ani tak velkou roli,** jako spíš celková vyspělost a úroveň člověka. Afghánská kultura je značně odlišná od kultury západní a přesto s ní Češi nemají takový problém. Stejně tak vojáci přicházeli do styku s Afghánci, aniž by zaznamenali nějaké kulturní třenice. Můžeme konstatovat, že se v Afghánistánu projevila česká mentalita ryze v dobrém světle. Nejistili jsme, že by čeští vojáci Afghánci nějak pohrdali

nebo jim dělali nějaké problémy. Vojáci dokážou vystupovat profesionálně a ohleduplně. Přesto, si musí zachovávat odstup a být neustále ve střehu. I v mírové misi jim neustále hrozila jasná rizika. Každá mise je stresová záležitost. **Akulturační stres** nebo šok, **se ale v případě českých jednotek tolik neprojevuje**. Zde si každý musí udělat úsudek sám. Náš respondent byl na misi poprvé, což se mohlo odrazit i ve vnímání reality. Nadšení a touha na misi vyjet, může do jisté míry zastínit negativní pocity. Voják se tak adaptoval zdánlivě bez potíží. Z výsledků vyplynulo, že mu ale dělala větší problémy adaptace na přírodní prostředí. Místní lidé a kultura byli až na druhém místě.

Další **výzkumné práce, by se mohli orientovat na jiné faktory** působící na vojáka v misi. Vojáci jsou neustále vystaveni riziku napadení nepřítelem, ohrožení vlivem min, léček aj. nástrah. Nepřítel, se v domácím prostředí dobře orientuje a umí se v něm volně pohybovat. Vojáci tak musí být neustále ve střehu, což je z hlediska pozornosti náročné. Z toho plynoucí únava, se může lehce přenést do jiných oblastí psychiky vojáka. Zvýšené nároky na **ostrážitost a pohyb v tanním terénu**, by rovněž mohl sloužit za cíl další práce. Rovněž problém stresu a jeho zvládání sice nebyl součástí naší práce, ale jistě by si zasloužil do budoucna samostatné zpracování.

Dalším námětem by mohla být samotná **příprava před nasazením** do mise. Do jaké míry má vliv na zmírnění kulturního šoku a života v odlehle zemi. I když se zdá, že vojáci odjíždí na misi připraveni, musí tam vstřebet spoustu dalších věcí.

Například se lze zaměřit na neustálý **stres**. Ten vojáky doprovází téměř neustále. Nejen bojové nasazení, ale ani život na základně, není nikdy jednoduchý. I náš respondent se zmiňoval o životě na základně. Časté raketové útoky, nedávali nikomu pocit bezpečí. **Život na základně a trávení volného času** bychom mohli považovat za další rozvoj naší práce. Z hlediska sociální pedagogiky, by se jednalo o zajímavé téma. Tak, jako by sociální psychologové mohli zkoumat vztahy mezi vojáky. My bychom se mohli dále zabývat životem na základně. Způsoby, jak tam vojáci tráví volný čas, jak tam žijí, jaké mají možnosti i povinnosti apod. Podobných témat bychom jistě našli celou řadu.

ZÁVĚR

Vojáci od pradávna vedli mnohá tažení napříč národy. Ať již pravidelné armády nebo žoldnéřské skupiny, se setkávali s příslušníky cizích kultur. Dobyvačné války zapříčinily mnohé nesváry mezi národy a vojáci byli vždycky u toho. Jak asi probíhala adaptace Čingischánových hord, valících se napříč celou Asií až do Evropy. Jak si zvykali osmanští Turci, před nimi Arabové a mnozí další. Stejně tak evropští dobyvatelé nového světa a všech kontinentů. O původních obyvatelích ani nemluvě. Všichni byli vystaveni procesu adaptace v neznámém prostředí. Mnozí poprvé objevili cizí svět a zažívali kulturní šok. Někteří zůstali a do místních společenských struktur vnesly vlastní kulturní prvky. Ovlivnili tak mnohé národy na staletí dopředu. Války a masové pogromy zapříčinily nekonečný pohyb lidí napříč světem. Střet kultur se často odehrával násilným způsobem. V celé historii lidstva to byli právě vojáci, kdo měli výsadu takového poznání. Adaptace na kulturu tak dávno není jen otázkou cestovatelů a dobrodruhů. Ani dnes tomu není jinak. Ročně jsou do zahraničí vysíláni muži a ženy v uniformách, reprezentujících svou zemi, svůj národ. Tisíce vojáků se potýkají se změnami, jimž jsou vystaveni. Okolní svět na ně musí působit podobně, jako na vojáky před stovkami let. Člověk se příliš nemění. Navzdory moderní technice a veškerému vybavení, jsou nuceni se adaptovat, jako pradávny lovec. Můžou se spolehat především na svůj instinkt. Byť dnes o světě mnoho víme a vojákům se dostává kvalitní přípravy i informací, je pro ně mise vždy stresovou záležitostí. Někteří to snad i vyhledávají a trochu riskují. Obecně je to ale pro všechny zkušenost. Troufneme si říct, že nasazení v misi je pro vojáka důležitý moment jeho rozvoje. Člověk si tam může sáhnout na své dno. V mnohých rozvojových zemích pozná bídu světa a morálně trochu povyroste. Ne každý je stejně vnímavý, ale pro mnohé vojáky je to citelný zážitek. Některé mise jsou orientované na pomoc, jiné na boj. V obou případech, kladou na člověka velké nároky. Je to věc motivace, odhodlání, touhy i zamyšlení. Existuje nespočet důvodů, co tam vojáky táhne. Válka má zřejmě zvláštní moc. Svou šíleností a zvráceností člověka přitahuje i odpuzuje. Její drsnost, je vojákům ten nejlepší učitel. I sebelépe přizpůsobený voják za svou chybu platí. A mnohé poznamenává na celý život.

Seznam použité literatury

Literatura

- [1] DODD, C. H. *Dynamics of Intercultural Communication*. Madison: Brown& Benchmark, 1995. 333 s. ISBN 0-697-20136-8.
- [2] DZIAKOVÁ, Olga. *Vojenská psychologie*. Praha: Triton, 2009, s. 70. ISBN 978-80-7387-156-7.
- [3] HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. Praha: Jiří Budka, 1993. 297 s. ISBN 80-901549-0-5.
- [4] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- [5] HOFSTEDE, Geert. *Kultury a organizace, software lidské mysli*. LINDE, 2007, s. 175. ISBN 80-86131-70-X.
- [6] MAJER, Petr. *Armáda České republiky a zahraniční mise*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - Agentura vojenských informací a služeb, 2003, s. 54. ISBN: 80-7278-183-9.
- [7] MAŘÍKOVÁ, Hana, PETRUSEK, Miroslav, VODÁKOVÁ, Alena a kol. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN: 80-7184-311-3.
- [8] PAULÍK, Karel. *Moderátory a mediátory zátěžové odolnosti*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2009. 238 s. ISBN 978-80-7368-635-2.
- [9] PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071788856.
- [10] PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: Příručka (nejen) pro učitele*. Praha: TRITON, 2006 ISBN 80-7254-866-2.
- [11] PRŮCHA, Jan; MAREŠ, Jiří; WALTEROVÁ, Eliška. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, s. 16. ISBN 80-7178-029-4.
- [12] SEDLÁČKOVÁ, Lenka. *Adaptace zaměstnanců jako jedna z klíčových personálních činností ve společnosti FOXCONN CZ*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra sociální politiky a sociální práce. Vedoucí diplomové práce prof. PhDr. Tomáš Sirovátka, CSc.

- [13] ŠVARŘIČEK, Roman; ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [14] VESELÁ, Jana; KANIOKOVÁ VESELÁ, Petra. *Sociologické aspekty managementu*. Praha: Grada, 2011, s. 94. ISBN 978-80-247-2792-9.

Internetové zdroje

- [15] Člověk v tísní, společnost při ČT, o. p. s. *Projekt Varianty* [online]. 2002 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b01obecnatemata/15.pdf
- [16] Definition from Answers.com. *cultural distance* [online]. © 2012 [cit. 2012-04-28]. Dostupné z: <http://www.answers.com/topic/cultural-distance>
- [17] Department of the Army Maneuver Center of Excellence Fort Benning, Georgia. *Culture Cards: Afghanistan nad Islamic Culture*. [online]. 2011 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://www.fas.org/irp/doddir/army/culture.pdf>
- [18] HOFSTEDE in, Sonja, Manz. *Culture Shock – Causes, Consequences and Solution: The International Experience*. [online]. 2003, [cit. 2012-04-04]. ISBN: 978-3-640-06557-8. Dostupné z: <http://www.grin.com/en/e-book/108360/culture-shock-causes-consequences-and-solutions-the-international-experience>
- [19] KARAFFA, Vladimír. Operační prostředí a charakter budoucích operací. *Vojenské rozhledy* [online]. 2005, roč. 14, č. 4 [cit. 2012-04-09]. ISSN 1210-3292. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=200>
- [20] KOSTOVIČOVÁ, Hana. *STANAG – Vojenská jazyková zkouška* [online]. © 2005 – 2012 [cit. 2012-04-03]. Dostupné z: <http://www.jazyky.com/content/view/161/0/>
- [21] KUDLIČKA, Karel. Boj proti povstalcům a nezbytnost spolupráce s místním obyvatelstvem. *Doktríny* [online]. 2010. roč. 3, č. 1 [cit. 2012-04-04]. ISSN 1803-036X. Dostupné z: http://doctrine.vavyskov.cz/Dokumenty/casopis_2010_1m.pdf
- [22] KULÍŠEK, Jaroslav. Operační prostředí prostoru nasazení BG EU. *Rozhledy* [online]. 2009, roč. 18, č. 3 [cit. 2012-04-09]. ISSN 1210-3292. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=200>
- [23] MAŘÍKOVÁ, Hana, PETRUSEK, Miroslav, VODÁKOVÁ, Alena a kol. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN: 80-7184-311-3.

- [24] McFATE, Montgomery. *The Military Utility of Understanding Adversary Culture* [online]. 2005 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfq/1038.pdf>
- [25] Ministerstvo obrany. *Náčelník Generálního štábu Armády České republiky* [online]. © 2004 — 2012 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.acr.army.cz/struktura/veleni/nacelnik-generalniho-stabu-armady-ceske-republiky-8699/>
- [26] MORGESTEMOVÁ, Monika a ŠULOVÁ, Lenka. Umíme žít v interkulturní společnosti.? *KROK - Knihovnická revue Olomouckého kraje* [online]. 2008, roč. 5, č. 2 [cit. 2012-03-28]. ISSN: 1214-6420. Dostupné z: www.vkol.cz/data/soubory/krok/krok0802.pdf
- [27] MUECKE, A, LENTHALL, S, LINDEMAN, M. Culture shock and healthcare workers in remote...[online]. © 2011 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.rrh.org.au/publishedarticles/article_print_1607.pdf
- [28] Nguyen Kim Phuong, *Culture Shock*. [online] 1993 [cit. 2012-04-03]. Dostupné z: <http://integration-net.ca/coa-oce/english/pdf/03culture.pdf>
- [29] OBERG in PORTELA, Myers, HELOISA, Helena. *The Relationship Between Culture Shock and Social Support on International Students*. North Carolina State University, 2008. Disertační práce. ISBN: 9780549378846. Dostupné také z: <http://books.google.cz/>
- [30] PECHANCOVÁ, Marie. *Způsoby zrychlení zákonodárného procesu v ČR a SRN* [online]. © 2010 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/7-spravni-pravo-lg-2-11w-pechancova-pdf.aspx
- [31] POUŠTNÍ ŠTÍT A POUŠTNÍ BOUŘE. *Ministerstvo obrany* [online]. © 2004 — 2012 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/scripts/detail.php?id=3691>
- [32] RUČKA, Josef. Příprava kontingentu AČR na mírovou operaci. *Vojenské rozhledy* [online]. 2005, roč. 14, č. 4 [cit. 2012-04-02]. ISSN 1210-3292. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=200>

- [33] Sociologická hesla ke kurzu REG314 - Dr. Kadeřábková [online]. Listopad 2000 [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: http://nb.vse.cz/kreg/Materialy/REG314/REG314_hesla.htm
- [34] ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *Před odchodem do zahraniční mise prochází každý voják psychologickou přípravou* [online]. © 1996–2012 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/volame/pred-odchodem-do-zahranicni-mise-prochazi-kazdy-vojak-psychologickou-pripravou>
- [36] TROUSILOVÁ, Alžběta. *Armáda ČR – Novinky.cz* [online]. © 2003–2012 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z: <http://tema.novinky.cz/armada-cr>
- [37] VARGA, Pavol. Jak spolupracovat s původními obyvateli. *Doktríny* [online]. 2009. č. 1 [cit. 2012-03-19]. ISSN 1803-036X. Dostupné z: http://doctrine.vavyskov.cz/1_2009.htm
- [38] Velitelství výcviku – Vojenská akademie [online]. © 2009 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.vavyskov.cz/cs/content/velitelstvi-vycviku-%E2%80%93-vojenska-akademie>
- [39] Vstup do NATO - největší úspěch české politiky po listopadu 1989. *ČeskéNoviny.cz* [online]. 12. 11. 2002, 09. 09. 2003 [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: http://www.ceskenoviny.cz/index_view.php?id=18026

Zákony

- [40] Zákon č. 219/1999 Sb. o ozbrojených silách České republiky
- [41] Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání

Seznam použitých symbolů a zkratek

AČR	Armáda České republiky
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
CIMIC	Civilně vojenská spolupráce
EU	Evropská unie
FOB	Forward Operating Base (předsunutá operační základna)
ISAF	Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly
KFOR	z ang. <i>Kosovo Force</i> (znamená označení mírové mise)
MO	Ministerstvo obrany
např.	například
NATO	Severoatlantická aliance
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OSN	Organizace spojených národů
popř.	popřípadě
pozn. autora	poznámka autora
PRT	Provinční rekonstrukční tým
PSYOPS	Psychologické operace
SBAS	Systém stálých ujednání (Stand-by Arrangement Systém)
SFOR	z ang. <i>Stabilisation Force</i> (znamená označení mírové mise)
SOP	Standardní operační postupy
STANAG	Standardizační dohoda (STANdardization AGreement)
tzv.	tak zvaně
VeV-VA	Velitelství výcviku – Vojenská akademie
VŠ	vysoká škola
\$	americký dolar
€	Euro

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 **Logo AČR**

Obrázek 2 **Příprava na misi**

Obrázek 3 **Zvládnutí kulturního šoku**

Obrázek 4 **Nezvládnutí kulturního šoku**

Obrázek 5 **Rozdělení operačních prostorů**

Mapa 1 **Faktory adaptace v misi**

Pojmová mapa 1 **Adaptace**

Pojmová mapa 2 **Prostředí**

Pojmová mapa 3 **Prostředky**

Pojmová mapa 4 **Kultura**

Pojmová mapa 5 **Vztahy**

Pojmová mapa 6 **Práce a povinnosti**

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: Přehled zahraničních misí

PŘÍLOHA P II: Článek č. 5 Washingtonské smlouvy

PŘÍLOHA P III: Varianty výcviku

PŘÍLOHA P IV: Přírodní podmínky

PŘÍLOHA P V: Faktory operačního prostředí

PŘÍLOHA P I: PŘEHLED ZAHRANIČNÍCH MISÍ

	NÁZEV	POČET	KDO	KDY
1.	POUŠTNÍ BOUŘE Osvobozovací operace	200	ČSLA	1990 - 1991 Kuvajt
2.	UNGCI Humanitární operace	320	AČR	1991 - 2003 Irák
3.	1991 - 2003 Irák	2250	ČSLA AČR	1992 - 1995 Země bývalé Jugoslávie
4.	UNCRO Mírová mise	750	AČR	3/1995 - 1/1996 Chorvatsko - Krajina
5.	UNTAES Mise - polní nemocnice	100	AČR	1/1996 - 1/1998 Chorvatsko - Vých. Slavonie
6.	FOR, SFOR, SFOR II Mírová operace	6300	AČR	1996 - 12/2001 Bosna a Hercegovina, Chorvatsko
7.	AFOR 6. polní nemocnice	100	AČR	1999 Albánie + Turecko (zeměřesení)
8.	KFOR Mírová operace	3070	AČR	1999 - 2/2002 Kosovo
9.	ESSENTIAL HARVEST (TFH) Mírová operace	120	AČR	8 - 10/2001 Makedonie
10.	KFOR Česko-slovenský prapor	2400	AČR	2/2002 - 7/2005 Kosovo
11.	KFOR brigáda a úkolové uskupení Střed	3070	AČR	od 2005 Kosovo
12.	SFOR Velitelství + civilní spolupráce	42	AČR	2002 - 12/2004 Bosna a Hercegovina
13.	TRVALÁ SVOBODA Protiteroristická operace	612	AČR	3/2002 - 6/2003 Kuvajt
14.	ISAF - Mírová operace - (6. a 11. polní nemocnice)	269	AČR	4/2002 - 1/2003 Afghánistán
15.	ISAF Polní chirurgický tým	11	AČR	1/2003 - 4/2003 Afghánistán
16.	IZ SFOR Kontingent 7. polní nemocnice	526	AČR	4/2003 - 12/2003 Irák, Basra
17.	IZ SFOR (MNF - I) Kontingent Vojenské policie	1273	AČR	12/2003 - 12/2006 Irák, Shaibah
18.	CONCORDIA operace EU	2	AČR	4/2003 - 12/2003 Makedonie
19.	ISAF EOD + meteo Letiště Kábul	350	AČR	od 3/2004 - 3/2007 Afghánistán
20.	TRVALÁ SVOBODA - 2004 601. skss	120	AČR	3 - 8/2004 Afghánistán
21.	WINTER RACE humanitární operace NATO v Pákistánu	29	AČR	Pákistán

22.	TRVALÁ SVOBODA - 2006 operace NATO v Afghánistánu	120	AČR	Afghánistán
23.	ALTHEA Operace Evropské unie Bosna a Hercegovina	400	AČR	Bosna a Hercegovina 2.12.2004-26.6.2008
24.	MNF I Operace koalice mnohonárodních sil - Irák	423	AČR	-12/2008 Irák
25.	KAIA - ISAF Polní nemocnice na kábulském mezinárodním letišti KAIA	658	AČR	4/2007-12/2008 Afghánistán
26.	Výcviková mise NATO v Iráku - NTM - I	4	AČR	ukončena 28. 2. 2009
27.	Mise ISAF Uruzgán Ochrana a obrana obvodu nizozemské základny Camp Hadrian	200	AČR	ukončena 20. 3. 2009
28.	Operace Evropské unie "EUFOR" Čad (http://consilium.europa.eu)	2	AČR	ukončena 15. 3. 2009
29.	AIR POLICING 2009 Litva	2 x 75	AČR	ukončena 1. 9. 2009
30.	TRVALÁ SVOBODA - 2008-2009 Afghánistán	3 x 100	AČR	2008 - 2009
31.	Vrtulníková jednotka HELI UNIT ISAF Afghánistán	7 x 100	AČR	2009 - 2011
Stav k prosinci 2011				

Aktuální mise:

Úkolové uskupení Afghánistán
Afghánistán Lógar (PRT ISAF)
Afghánistán Wardak (OMLT ISAF)
Afghánistán Wardak (VP)
Afghánistán Nangarhár (ISAF)
Kosovo (KFOR)
Somálsko (EU-NAVFOR)
Sinaj (MFO)
BiH (EUFOR - Althea)

Mise Organizace spojených národů:

3 DR Kongo (MONUSCO)
1 Kosovo (UNMIK)
1 Afghánistán (UNAMA)

Celkem pět vojenských pozorovatelů⁶⁹

⁶⁹ Ministerstvo obrany. *Historie zahraničních misi* [online]. © 2004 — 2012 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: <http://www.mise.army.cz/historie-misi/historie-zahranicnich-misi-3699/>

PŘÍLOHA P II: ČLÁNEK Č. 5 WASHINGTONSKÉ SMLOUVY

Washingtonská smlouva

Washington D.C., 4.dubna 1949

Strany této smlouvy znovu potvrzují svoji víru v cíle a zásady Charty OSN a svoji touhu žít v míru se všemi národy a všemi vládami.

Jsou odhodlány hájit svobodu, společné dědictví a kulturu svých národů, založenou na zásadách demokracie, svobody jednotlivce a právního řádu.

Jejich snahou je podporovat stabilitu a blahobyt národů v severoatlantickém prostoru.

Jsou rozhodnuty spojit své úsilí o kolektivní obranu a zachování míru a bezpečnosti.

Proto se dohodly na této Severoatlantické smlouvě.

ČLÁNEK 5

Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich, uplatňujíc právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu uznané článkem 51 Charty OSN, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost severoatlantického prostoru. Každý takový útok a veškerá opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.⁷⁰

⁷⁰ Natoaktual.cz, Oficiální portál Informačního centra o NATO. *Washingtonská smlouva* [online]. © Jagello 2000 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm

PŘÍLOHA P III: VYRIANTY VÝCVIKU

Pořadí	Název	Účast a činnost	Doba
I. etapa	Společná velitelská příprava	☐ skupina štábu a velitelů rot, skupina velitelů čet a družstev ☐ společná část může být provedena formou, jakou jsou připravováni velitelé jednotek a štáb kontingentu	1 týden
II. etapa	Odborná stáž	☐ stáž by měla být plánována po provedení velitelské přípravy a měly by být přesně specifikovány úkoly, které se mají plnit v průběhu stáže	1 týden
III. etapa	Individuální příprava	☐ individuální část by měla být zaměřena na konkrétní osoby a funkce s důrazem na jejich povinnosti, vzhledem k jejich zkušenostem z předešlých misí a ke zvýšení úrovně profesionality	1 týden
IV. etapa	Nástup, vystrojení a očkování	☐ (pokud není provedeno u organického útvaru)	1 týden
V. etapa	Vševojsková příprava včetně střelb a info týden	☐ dle potřeby velitele kontingentu AČR	1 týden

Tab. 1: Etapy přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace (1. varianta)

71

Pořadí	Název	Účast a činnost	Doba
I. etapa	Společná velitelská příprava	☐ skupina štábu a velitelů rot, skupina velitelů čet a družstev; - společná část může být provedena formou, jakou jsou připravováni velitelé jednotek a štáb kontingentu	1 týden (+ 3 dny)
II. etapa	Odborná stáž	☐ stáž by měla být plánována po provedení velitelské přípravy a měly by být přesně specifikovány úkoly, které se mají plnit v průběhu stáže	1 týden
III. etapa	Individuální příprava	☐ individuální část by měla být zaměřena na konkrétní osoby a funkce s důrazem na jejich povinnosti, vzhledem k jejich zkušenostem z předešlých misí a ke zvýšení úrovně profesionality ☐ příprava na nástup ke společnému výcviku	1 týden
IV. etapa	Vševojsková příprava včetně střelb a info týden	☐ dle potřeby velitele kontingentu AČR	1 týden (+ 4 dny)

Tab. 2: Etapy přípravy kontingentu AČR k vyslání do mírové operace (2. varianta)

72

⁷¹ RUČKA, Josef, ref. 17

⁷² RUČKA, Josef, ref. 17

PŘÍLOHA P IV: PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Stručná geografie Afghánské provincie Lógar.

Provincie Lógar je jedna z nejmenších v Afghánistánu, rozlohou 4712,82 km² ji lze přirovnat k pardubickému kraji. Žije v ní přibližně 350 tisíc obyvatel, byť je tento údaj pouze neoficiální vzhledem k nedostatečně provedenému sčítání lidu. (Celonárodní sčítání lidu uskuteční v červenci 2008 agentura Spojených národů UNFPA.)

Provincie leží jihovýchodně od Kábulu a stejně jako celý Afghánistán je výrazně geograficky členěna: východní a jižní část je hornatá s převažující nadmořskou výškou mezi 1800 – 4000 m (nejvyšší vrchol je vysoký 4754 m). Západní část provincie je pak tvořena velkou pánví (zhruba 1900 m/n m.) obklopenou horským terénem s převažující nadmořskou výškou 2000 – 3500 m.

Stručná geografie Bosny a Hercegoviny.

Skládá se ze dvou geografických a historických oblastí: větší Bosny (okolo 42 000 km²) a menší Hercegoviny na jihu. Bosna je velice hornatá země, totéž platí i o Hercegovině (okolo 9 000 km²). Na severu se horské oblasti přeměňují v nížinatou Posavinu, respektive v Panonskou nížinu. Dinárské části Bosny se táhnou od západu na východ. Hercegovina se skládá ze dvou částí: horské (vysoké) a jadranské (nízké) Hercegoviny, která se dotýká Jadranského moře v oblastech od Neumu po poloostrov Klek. Významná jsou také tzv. polje, rozsáhlejší horská údolí, která se objevují při povodí bosenských řek (Uny, Vrbasu, Bosny, Driny), od jihu k severu, resp. na Neretvě od severu k jihu.

Hlavní město státu je Sarajevo (zhruba 400 000 obyvatel), dalšími velkými městy jsou: Banja Luka (přes 100 000), Zenica, Tuzla, Mostar, Bihać, Prijedor, Brčko, Travnik, Trebinje a Livno.

Nejvyšším vrcholem je Maglič (2 386 m), který se nachází v jihovýchodní části federace. Klima je mírné kontinentální; léta jsou teplá a zimy naopak chladné.

PŘÍLOHA P V: FAKTORY OPERAČNÍHO PROSTŘEDÍ

Operační prostředí lze definovat jako soubor činitelů, podmínek, okolností a vlivů, určujících podmínky, ve kterých bude vojenská operace probíhat, případně již probíhá. V tomto prostředí se realizuje konkrétní podoba bezpečnostního i strategického plánování. Je to místo, kde vojáci v rámci mise působí. Každé prostředí na světě má svůj charakter a faktory, jež se na jeho podobě podílí. Přesto charakter operačního prostředí není ve všech vojenských operacích stejný. Mezi **faktory operačního prostředí** patří:

Protivník

Hlavním rysem protivníka bude jeho nečitelnost a výrazná asymetrie působení ve srovnání se silami NATO (EU). Nelze předpokládat, že budoucí protivník bude schopen z technologického a doktrinálního hlediska aktivně vést operace na stejné nebo vyšší úrovni jako síly NATO. Bude využívat terorismus k destrukci bojiště a narušování plánovaných operací. Často se bude vyhýbat střetu s pravidelnými silami a působit na civilní obyvatelstvo způsobováním hromadných ztrát na životech a narušováním civilní infrastruktury.

Terén a klimatické podmínky

Ozbrojené síly ČR musí být schopny působit ve všech typech terénu a klimatických podmínkách. Může se jednat i o prostředí, které není typické pro střední Evropu: pouštní a stepní oblasti, přímořské pobřežní prostory, oblasti s hustou tropickou vegetací a rozsáhlý horský terén. Významným rysem v řadě možných prostorů operací je vysoká hustota obyvatelstva a osídlení. Města jsou charakteristická podzemní infrastrukturou, existencí chudinských čtvrtí a mrakodrapů.

Místní obyvatelstvo se svou sociálně-politickou a kulturní strukturou a historií

je téměř vždy zaangażováno do konfliktu, včetně žen a dětí. Ozbrojené síly se budou muset v prostoru operace zabývat jak ozbrojenými silami protivníka, tak i civilním obyvatelstvem a netradičnými ozbrojenými silami jako jsou zločinecké organizace, teroristé a náboženská fanatici. Práce s civilním obyvatelstvem vzrůstá ve stabilizační fázi operace. Místní obyvatelstvo je přitom většinou nehomogenní, neorganizované a jen obtížně v něm lze vyselektovat politické, etnické a jiné zájmové skupiny a jejich vedoucí.

Ekologické prostředí

Důsledkem vojenských operací může dojít k vážným nebo nevratným změnám životního prostředí a zničení kulturních památek a náboženských symbolů. Může k tomu docházet činností vlastních vojsk, ale zejména působením protivníka. Proto bude jedním z cílů operace i zachování životního prostředí na maximálně možnou míru a ochrana kulturního dědictví v prostoru operace.

Technologické faktory

Operační schopnosti ozbrojených sil demokratických zemí budou stále více založeny na využití nejmodernějších technologií. Základem jsou informační a komunikační technologie, které se propojují se zbraňovými systémy do jednotné soustavy. Zavádění vysoce přesných zbraní a samonaváděcí munice bude neustále stoupat na významu. Předpokládá se další rozvoj bezobslužných zbraňových systémů, neletálních zbraní a nanotechnologií, který přinese zvyšování bojového potenciálu vojsk vyspělých zemí. Mnohonárodní charakter operací zvyšuje nároky na interoperabilitu a kompatibilitu zbraňových systémů. Bude se zvyšovat potřeba rozvoje prostředků komunikace, zpravodajských složek, sil pro speciální operace, raketových jednotek, schopností nočního vidění a prostředků rušení a klamání.

Informace

Poskytují další rozměr vojenských operací. Rozvoj technologií umožní propojit a zautomatizovat informace systémů velení a řízení se systémy navádění zbraní a ničení do jednotného systému NEC (Network Enabled Capability). Používání internetu a ostatních elektronických médií se bude rozšiřovat. Informační systémy budou tak rozsáhlé a dostupné, že rozhodujícím pro úspěch se stane schopnost a rychlost tyto systémy využívat, a to na strategickém, ale i na operačním a dokonce taktickém stupni vedení operace. Počítačová síť se stane zbraňovým systémem a informační oblast stoupne na významu a stane se tak důležitou, že by mohla přerůst v nejdůležitější oblast budoucího konfliktu a zásadně ovlivnit rozhodovací procesy i tempo vedení operací. Informační operace budou útočit na vnímání, myšlení, plánování, proces rozhodování, činnosti a zpětnou vazbu. Jejich cílem bude ovlivnit procesy rozhodování velitelů, koaličních partnerů a politiků. Maskování, utajení a klamání je efektivní součástí bojové činnosti a je i součástí informačních operací.

Vlastní ozbrojené síly

zapojené do vojenských operací v operačním prostředí budoucnosti, mají-li splnit své poslání, musí mít takové operační schopnosti, které jim umožní splnit cíle a úkoly těchto operací. Budoucí ozbrojené síly budou muset:

- být agilní, společné (joint) a budou muset mít expediční charakter,
- být schopné působit v širokém spektru konfliktů,
- být zejména přizpůsobena expedičnímu charakteru operací,
- mít schopnost rychlého nasazení a rozvinutí se do operačních sestav,
- být schopné se zapojit do většího množství menších, současně probíhajících operací až ve strategické vzdálenosti od domácích základů,
- být soběstačné a odolné po jakoukoli dobu trvání operace bez ohledu na její tempo,
- mít technologickou nadvládu nad protivníkem,
- mít schopnost operovat v integrovaném digitálním informačním prostředí,
- mít schopnost přizpůsobit se změnám podmínek operace, rychle adaptovat své struktury a zvládnout širokou škálu dovedností, podle potřeb mise,
- být plně interoperabilní a kompatibilní s ozbrojenými silami ostatních spojenců a být schopny bez problémů spolupracovat s civilními orgány, nevládními organizacemi a dalšími orgány ve společném operačním prostoru,
- zajistit zvýšené požadavky na specialisty zejména v oblasti ženižní, spojovací, radiační, chemické a biologické ochrany, speciálních operací, civilně-vojenské spolupráce (CIMIC), logistiky a zdravotnické služby,
- být schopné působit v operacích ve prospěch NATO a současně i ve prospěch EU.⁷³

⁷³ KARAFFA, Vladimír. Operační prostředí a charakter budoucích operací. *Vojenské rozhledy* [online]. 2005, roč. 14, č. 4 [cit. 2012-04-09]. ISSN 1210-3292. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?pgid=200>